

פרשת

פינחס

**שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים חוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע**

**הנהגות ימי בין המצרים
באור הפטרת פינחס**

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
התשפ"א
להשיג במל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מדין הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת פינחס

התשפ"א

הנהגות ימי בין המצרים

א. כתב רבינו הארי"ז^[א] בשעה"כ: ענין בין המצרים והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב^[א], מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש^[ב], לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים, ולבכות בכיה ממש על חרבן הבית. [כמו זמן של חצי שעה ויותר^[ג]]. ומעם היות זה אחר הצות היום הוא, כי אז הוא התעוררות הדינין בסוד כי ינמו צללי ערב, אשר לסבה זו נשרף ההיכל אחר חצי היום, ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם^[ד]. וענין הצות הלילה אין צורך להזכירו, כי אפי' בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החרבן, ומכ"ש בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בכי, ועליו נאמר שמחו את ירושלים כו' כל המתאבלים עליה, ע"כ^[ה].

עינונים והארות

ומקיים המצוות ומתפלל התפילות כדבעי, אז יזכה להשיג הרבה מהארת השכינה כמ"ש השינו-ה' בין המצרים. ומ"ר רבי נתן שפירא כתב בספרו תורת נתן (ערך גר"ן סי' קס"ז), וכ"כ מו"ר הרי"ח הטוב (בדעת ותבונה) בשם שער הגלגלים (הקדמה י"ח) וז"ל: עוד דע, כי האדם המתעסק בעשיית המצוות לבד הנה הוא זוכה אל הנפש הנקראת עשיה ולא יותר, והוא דומה לאשה שהלך בעלה למדינת הים והניחה ערומה רעבה וצמאה, והיא דומה אל השכינה היושבת בגלות וביתה נחרב ויושבת בגלות בחושך, כך נפש האדם בהיותה בלתי רוח שהיא בעלה אין לה לא אור ולא שכל להשכיל, ואם ישתדל עוד האדם הזה לעסוק גם בתורה ולומד והונה ושונה בה תמיד בתורה שבע"פ ועוסק תמיד בה לשמה אז יזכה גם אל הרוח שהוא מן היצירה ואז ידמה לאשה שבא בעלה ודר עמה בביתה תמיד ומלבישה ומאכילה ומשקה והזורת למעלתה, כך האדם הזה כשיבא בו הרוח וישרה בתוך נפשו אז תתמלא נפשו ברוח חכמה ותתעלה נפשו מעשיה ליצירה. ואם ישתדל עוד האדם הזה ויעסוק בחכמה הנעלמת ובסודות התורה אז יזכה גם אל הנשמה שהיא מן הבריאה ותאיר הנשמה ברוח שבו ויוסיף מעלה על מעלתו וחכמה על חכמתו ואז נקרא אדם שלם אשר עליו נאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו, וסוד הענין היא כי בהיות באדם נפש לבדה אין לו השפעה אלא משם אדני' בלבד, וכשיעסוק בתורה לשמה זוכה גם אל הרוח הבא משם הוי"ה. וכשיעסוק בסודות התורה יזכה גם לנשמה וימשך עליו כח והשפעה גם משם אהי"ה. ובהתחבר באדם שלשה שמות אלו יעלו בגי' יב"ק ואז יאמר עליו, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ר"ת יב"ק, והיה האדם שלם בנפש מן עשיה ורוח מן יצירה ונשמה מן בריאה ואם יתקן עצמו יותר או יהיו לו שלשתן מן היצירה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיה לו כל הג' מן הבריאה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיו לו כל הג' מן האצילות עכ"ל ולה"ה.

[ג] כ"כ בפע"ח עיין עליו.

[ד] והוא מדה כנגד מדה, כי היות והצטער בצער השכינה שהיא במלכות בחי' נפש, ובכה על חרבן ביתה בית מקדשנו ותפארתינו לכן יזכה להארה גדולה בנפשו.

[ה] כתוב בפסוק באיכה (ב, יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכה פני ה'". אחד מתקוני השכינה הגדולים הוא קימת הצות לילה, ואמירת תיקון הצות, ועסק התורה לאחריו עד עמוד השחר, ואח"כ להתפלל עם הנץ החמה, כמ"ש רבינו הארי"ז

[א] ימי בין המצרים ימים קדושים הם עד למאור, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בכינה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הנמרא (קידושין כו). קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף-בכסופין, בשטר-זו התורה, ובחזקה-מכי דיש אמצרי, דיש ע"י שם שד"י, אמצרי, רומז לימי בין המצרים.

ויש בהם תקב"ח שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות = תקב"ח, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ובזה זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנה ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח סה"כ צ"ו שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר הצות, סך הכל ק"ב שעות. נוריד מפת"ח ק"ב ישאר תכ"ו כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב "הנה אנכי יוצא בתוך מצרים"-אותיות מַצְרַיִם, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר כתמוז עד ר"ח אב, באו לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל גי' ק"ג, ומרגלים גי' שכ"ג, ושניהם יחד עולים תכ"ו כמס' תו"ך, שבאלו הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש הנה אנכי יוצא בתוך מצרים, רמז לימי בין המצרים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתוך הגולה, ו' של ואני רומז להקב"ה ו"אני" היא השכינה "בתוך" שעות של ימי בין המצרים.

[ב] הנה עיקר הצער הגדול בימים אלו הוא על צער השכינה, שאין לה משכן, ואין לה בית ומקום ליתן את השפע והאור הגדול שהיא מקבלת, להוריד לעם ישראל שהם בניה, כי הכלים, שהם עם ישראל, פגומים, כיון שאינם לומדים תורה ולא מקיימים מצוות וביהמ"ק חרב, והיא מצטערת מאוד עלינו, כי צריכה ליתן השפע לחיצונים ח"ו, לכן צריך בימים אלו לבכות על צער השכינה מאוד, ובוה יזכה האדם לתורה וזוכה לנאולה, כמ"ש "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". פי' כל רודפי-ה', אות ה' היא השכינה, זוכה להשגה ולקבל הארה. כי בימים אלו מי שרודף אחר השכינה להשיג אותה ולהשתתף בצערה, וזאת ע"י שבוכה על גלות השכינה ולומד תורה

- ב. מנהג מרנן ורבנן בישיבת פורת יוסף, שהיו כולם יושבים יחד בחצות היום ואומרים המזמורים של תיקון רחל כמו שתיקן החיד"א, והקינה "על היכלי", וכן קינת "קול ברמה", ואח"כ שיר המעלות בשום ה' וקדיש יהא שלמא[ח].
- ג. כתב הרב חיים פלאג' בספרו "רוח חיים" אחר תיקון חצות יתן צדקה למתק הדינים. ובכל פעם שיתן צדקה בימים אלו יכוין לעילוי שכנת עווינו[ח].
- ד. זמן תיקון חצות היום הוא עד זמן מנחה קמנה וי"א עד השקיעה וכן עיקר[ח].
- ה. בערב שבת אין אומרים תיקון חצות של יום וכן בר"ח אין נוהגין בא"י לומר תיקון חצות ביום ולא שום קינה וכן בכל יום שאין אומרים תחנון[ט]. וכן ביום ט"ב אחר חצות היום אין אומרים תיקון חצות[ט].
- ו. המנהג לומר תיקון חצות גם בערב תשעה באב, אמנם מנהג חכמי ורבני ישיבת "פורת יוסף" שאין אומרים תיקון חצות בערב תשעה באב, וכל אחד יעשה כמנהגו[יא].
- ז. אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל אלא תיקון לאה בלבד[יב], יש לומר תיקון רחל בימי בין המצרים אחר חצות היום[יג].

עיונים והארות

רחל, וז"ס דוד המלך ע"ה שהיה עוסק בתורה בשירות ותשבחות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע לשכינה שהיא רחל כנו[.].
 וכן בדף ג"ח ע"ב כתב רבינו ז"ל כנ"ל וכתב כל סדר תיקון רחל עם כל המזמורים והפסוקים כמסודר בסידורים וכידוע שסדר זה של התיקון הוא בדוקא.
 אמנם בשנת השמיטה לא אומרים תיקון רחל בחצות הלילה היות ויש עילוי למלכות כמ"ש רבינו בשער המצוות פ' בהר.
 ונקראת שבת הארץ שבת לה' ולכן אין לומר קינות דלמא ח"ו יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות.
 וכן כתב באמת ליעקב (קונטרס שפת אמת אות ב' דף קא ע"ד), וז"ל: הוי יודע דבכל שנת השמיטה אין אנו אומרים תיקון רחל בחצות הלילה כיון שיש עילוי המלכות ונקרא שבת הארץ, ולכן אין לומר קינות דילמא ח"ו יהיה פגם. וכן כתב הרב כמוהר"א עזריאל ז"ל והביא ראיה לזה מדברי הוה"ק (פרשת שלח דף קעא): וז"ל: תא חזי, בכל שמיטה ושמיטה כרוזא קא נפיק איתכנישו גברים ונשים וכל אינון בני מהימנותא וסליקו, כדין כוליהון מתפשטין בדכורין ונשים וסלקין וכו', וחדאן חדוא ועילויא דילהון דתמן חידו על חידו [שמחה על שמחה] וכו', דלית הדוותא כהאי הדווה. ע"כ. ומבואר, שיש שמחה מיוחדת בשנת השמיטה, ומטעם זה אין לומר תיקון חצות בשנת השמיטה, משום השמחה יתירה שיש בשנה זו. וזהו דוקא לדידן בני ארץ ישראל, אבל לבני הוי"ץ לארץ צריכים לאומרו כנ"ל. וכן כתב בפירושו הרב החסיד הראב"ד. עכ"ל. וכ"כ בדברי שלום מנהגי בית אל. ובשו"ת רב פעלים חלק א' (סוד ישרים סי' י'), ובכה"ח (סי' א ס"ק יב וסי' תקנ"א ס"ק רכד).
 [יג] בענין קינות שאומרים בחצות היום בימי בין המצרים נראה שצריך לומר גם בשנת השמיטה מפני שאינו משום תיקון כדי להעלות את המלכות וכו' כמו בחצות הלילה וכנ"ל, אלא רק מטעם צער וחורבן בית המקדש שנהרב אחר חצות כנודע.
 ואפשר להוכיח זה ממה שכתב המהר"ח ב"שער הכוונות" (דף פט ע"ג ד"ה "ענין בין המצרים"), בכ"א יום שבין י"ז בתמוז עד ט' באב, מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים, ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית, וכו'. ע"כ.
 הנה מבואר בדברי רבנו הארי"ז ז"ל שצריך לבכות על חורבן בהמ"ק בצרהים ומ"מ לא כתוב לעשות בצרהים תיקון למלכות וכן לא כתב כאן סדר תיקון רחל כסדר שכתב בדרושי הלילה המזמורים המיוחדים אשר הם תיקון למלכות וכן לא כתב שאח"כ יעסוק

ז"ל בשעה"כ מעלתה. והטעם בזה הוא, כי אז השכינה בצער גדול, כי יורדת לבי"ע לברר בירורים להחיש הנאולה, ועוד כי אז זו שעת הרחמים הגדולים ביותר, והקב"ה משוטט בעולם לראות כיצד בניו עוזרים לשכינה הקדושה.
 [ו] ובשעה"כ לא כתב איזה מזמורים לומר אלא לבכות, אמנם תיקון מרן הגאון חיד"א (בספרו יוסף אומץ סי' כא) תיקן לומר מזמורים של תיקון רחל כדי לעורר הלבבות ולבכות על הגלות.
 [ז] כ"כ החיד"א במורה באצבע (סי' ה אות רלא).
 [ח] כ"כ הרב אליהו מני זצ"ל, בספרו מעיל אליהו (סי' ש"ח) שיתאבל על החורבן מזמן חצות היום עד זמן מנחה קמנה, וכן נראה מדברי הגאון החב"י"ף במועד לכל חי (סי' ט' אות ז'). אמנם מו"ר מופת הדור פסק בתשובה (כת"י שנד"מ בקובץ בני תורה) שיכול לומר תיקון חצות ביום מחצות היום עד השקיעה יעו"ש, וכן ראינו לחכמים זצ"ל שהיו אומרים עד השקיעה וכן עיקר.
 [ט] אנרות הרמ"ז (סוף סי' י"ז).
 [י] בא"ח (ש"א פ"ד דברים אות כה) כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק רכג).
 אול"צ (ח"ג פכ"ה בביאורים לתשובה ו)
 [יא] בערב ט"ב אחר חצות היום, כתב הפמ"ג דאין עושין תיקון חצות אחר חצות היום (הביאו ביאור הלכה סי' תקנ"א בסופו בד"ה בחפיפת הראש), ובספר יוסף אומץ להחיד"א כתב לאומרו אף בערב ט"ב אחר חצות, וכן הוא המנהג לומר כמו שאר הימים של בין המצרים (כה"ח סי' תרנ"א ס"ק רכג), אמנם מנהג ישיבת פורת יוסף שלא לומר תיקון חצות בערב ט"ב אחר חצות היום, וכ"כ מו"ר באור לציון (ח"ג פכ"ה אות ו) שכבר נתפשט המנהג שלא לאומרו בערב תשעה באב. וכ"א יעשה כפי מנהגו.
 [יב] הנה נודע מה שכתב רבינו ז"ל בענין תיקון רחל הנאמר בחצות הלילה בשעה"כ (דרושי הלילה דף ג"ד ע"ג) וז"ל: הנה ממש בחצות הלילה נגמר ענין התמעטותה של רחל עד שנשארת בסוד נקודה אחת ורגלי לאה דחו אותה והוכרחה ליכנס ולירד למטה בעולם הבריאה, וכלומר אח' דמלכות דכתר דנוק' ירדה להיכל ק"ק דבריאה]. ואז תעשה שני דברים, האחד הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חורבן הבית, לפי שאז היא עת ירדתה מן האצ"י אל הבריאה, והקב"ה דבעלה ז"א צועק כארי מבפנים והיא מבחוץ. וישתף עצמו בצער השכינה שהיא הנקודה השורשית של רחל, ויבכה כמו חצי שעה או יותר על מירוף רחל וגירושה וגלותה ועל חורבן בית המקדש.
 ואח"כ תקום ותעסוק בתורה עד אור הבוקר, וגם בזה יכוין לצורך

ה. תקנו חז"ל מ"ז בתמוז ואילך מפטירין תלתא דפורענותא, שבעה דנחמתא, תרתי דתיובתא. וסימן של שלשה דפורענותא דש"ח דברי, שמעו, חזון ויהי, ושבעה דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו ותאמר ציון, עניה סוערה, אנכי, רוני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש, דרשו ה'. שובה ישראל^[101]. ואין לדלג שום הפטרה דפורענותא או דנחמתא משום הפטרה אחרת. וכשחל ר"ח מנחם אב בשבת מפטירין שמעו כדרבנן, ומוסיפין פסוק ראשון ואחרון של ר"ח^[102].

מ. צריך לזוהר ולהמנע מלאכול בימים ההם שום פרי חדש, ושלא ללבוש שום לבוש חדש, כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכת שהחיינו, וכמו שנוכר ענין זה בספרי הפוסקים האחרונים. וענין זה נוהג אף בשבתות ובר"ח אב^[103].

עיונים והארות

המצרים ביום, דבאמת יכול כל אדם לקונן על החורבן לפי צחות לשונו, אלא כיון שלא כל אדם בר הכי, נהגו לומר תיקון רחל, וכמבואר מדברי החיד"א בספר יוסף אומ"ן, שפסקים אלו מיוסדים על החורבן, וכדי שיהיה מסודר דבר השוה לכל נפש, וכיון שכן, אינה דומה אמירת תיקון רחל בכל לילה שבאה ככוונה מיוחדת לתקן ענינים מיוחדים כמבואר ב"רב פעלים" שם, לתקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, שבא בתורת קינות בעלמא. ועל כן אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל, יש לומר תיקון רחל בימי בין המצרים אחר הצות היום. ע"כ. וכן כתב מו"ר מופת הדור בספרו חזון עובדיה הלכות ארבע תעניות (עמוד קכט בהערה).

[101] ועיין מש"כ בענין זה רבינו צדוק הכהן מלובלין בספרו קונטרס דברי חלומות (אות בד) וז"ל: ליל ש"ק תזריע שנת והברכות. כי ג' דפורענותא שמפטירין דברי ושמעו וחזון הוא תוכחות הנביאים לתקן הפגמים שפגמו בדבור ושמיעה וראיה שע"ז היה החרבן. ונגד זה בפסח שהוא זמן גאולה אלו הג' נתקנו. וע"כ קורין בשבת חוה"מ ראה אתה אומר אלי ומפטירין העצמות היבשות שמעו והוא תיקון הראיה והשמיעה וכו' של פסח קוראים השירה ומפטירין וידבר דוד את דברי השירה הוא תיקון הדיבור.

[102] שו"ע (סי' תכח סעי' ה')

[103] ב"י (סי' תכה).

[104] כ"כ הרב בשעה"כ (דף פט ע"ג). ופע"ח (קכ"ז ע"ד-צמח), וחולה מותר לאכול פירות חדשים שצריך לברך עליהם שהחיינו, אפילו בחול, מפני שהפירות פותחין תאותו לאכול דברים טובים, ובמקום חולי לא גזרו רבנן. ע"כ. וה"ה למעוברת שמתר לה לאכול פרי חדש בימים אלו.

עוד כתב שם סיפר לי בנו של הרח"ו ז"ל, כי זוכר שפעם א' היו חכמי הדור אוכלין על שלחן אביו, והפצירו בו לאכול פרי חדש, ואכל אותן בלי לברך שהחיינו וזה כל אותן הימים שבבין המצרים, ואחרי בין המצרים יאכל פרי אחר שצריך שהחיינו וכיון לפטור הפרי שאכל בלא שהחיינו וכ"כ החיד"א ושאר האחרונים (כה"ח סי' תקנא ס"ק ריד).

בשו"ע (סי' תקנא סעי' יז) כ' אבל על פדיון הבן אומר שהחיינו, ולא יחמיץ המצוה. ע"כ. וברמ"א שם: וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים. וע"ש במ"ב שאם א"א לשמרו עד אחר בין המצרים, ישמרנו עד לשבת, ויברך אז, ויסמוך על המתירין לברך בשבת, וכ"ה באול"צ (שם אות ג) וע"ש עוד דאם אפשר לשמור הפרי במקרה, לא יברך עד אחר בין המצרים.

וכ"כ בספר נר ציון להגאון ר' נתן בן סניור שליט"א (עמוד שפג) שמברכין שהחיינו על מצוה עוברת, כגון ברית מילה שמברך אבי הבן, או בפדיון הבן. וכן על פרי שלא יודמן אח"כ, וא"א לשמרו עד לאחר ימי בין המצרים, רשאים לברך. ואם אפשר לשמרו עד השבת, ישמרוהו לשבת ויברכו בשבת.

בתורה לתקן המלכות וכו', אלא כתב לשבת באבלות לעשות ככיה ממש על החרבן ואינו אלא משום צער, ורק מרן החיד"א בספר "יוסף אומ"ן" (סי' בא) כתב, שנהגו לומר תיקון רחל, שפסקים אלו מיוסדים על בכיה והספד על חורבן הבית, וכדי שיהיה מסודר דבר השוה לכל נפש. וכן כתב בספרו "מורה באצבע" (אות רל), שנהגו לומר בארץ ישראל סדר תיקון רחל בכל יום חול מבין המצרים אחר הצות, והוא מנהג ותיקון. ואין זה מטעם שיש תיקון לרחל אלא שבפסקים אלו מתעורר האדם בבכיה. ועוד אם נאמר שאין לומר קינות בחצות היום בימי בין המצרים מטעם שבשנת השמיטה יש עליו למלכות וח"ו שלא יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות וכו' א"כ מדוע נוהגים דיני אבלות בשנת השמיטה בא"י כמו בשאר השנים כיון שיש שמחה למעלה אלא בודאי צריך לחלק ולומר שאבלות זו עיקרא בשביל חרבן הבית. ולכן גם בשמיטה אפשר לומר את הפסקים הללו של תיקון רחל ולהתעורר בבכיה ואינו משום תיקון אלא קינות בעלמא כדי לבכות על החרבן בימים אלו והוא דבר גדול וכמו שצמים ובוכים על החרבן ביום ט' באב בשנת השמיטה כן גם אומרים את הסדר הגז' בימי בין המצרים. וכן פסק כה"ח (סי' תקנא ס"ק רכד וכן בס' תקפ"א ס"ק עה) דאומרים תיקון הצות בחצי היום בימי בין המצרים וכתב הגם דכתיב בזוהר שלח לך שיש עליו למלכות בימים אלו אפשר דזהו דוקא בזמן הבית ולא בזמן הזה. הוה דאי לאו הכי גם בחז"ל לא היה להם לומר תיקון רחל בשנת השמיטה כיון שיש עליו לשכינה ויש שמחה למעלה דמה הפרש בזה בין א"י לחז"ל, עיין שם.

וכן ראינו מנעורינו ועד עתה שכן עושים מעשה ואומרים פרקי תיקון רחל בשנת השמיטה ביישוב מדרש פורת יוסף תכב"ץ.

אולם הגאון מה"ר אליהו מני בשו"ת "מעשה אליהו" (סימן קצג) כתב, שבשנת השמיטה, כשם שאין אומרים תיקון הצות כלילה, גם בחצות היום בימי בין המצרים, אין לומר תיקון רחל ואפי' שאפשר לחלק שב ואל תעשה עדיף, לבל ישעו לאומרו גם בחצות הלילה. ע"ש. וכ"כ הריא"ז מרגליות (בספרו קומי רוני סימן כ"א עמוד ל"ז) שהוא לעצמו אומר רק הקינות הנדפסים (בשערי ציון) ולא אומר המזמורים של תיקון רחל. וכן כתב הרב "אוזני יהושע" להרה"ג ר' יהושע משה זצ"ל בהלכות תיקון הצות שאין לומר תיקון הצות בימי בין המצרים בצהריים. וכן אמר לי רבי שלום הדאיה בשם אביו רבינו עובדיה הדאיה.

ועיין בשו"ת "אור לציון" (חלק ג פרק כה אות ו), שיש שרצו לומר שבשנת השמיטה בארץ ישראל אין לומר תיקון רחל בחצות היום בימי בין המצרים, כיון שאין אומרים תיקון רחל בשנת השמיטה בארץ ישראל, וכמבואר בשו"ת רב פעלים (חלק א בקונטרס סוד ישרים סימן י), ובכף החיים (סי' א ס"ק יב), וכיון שאין אומרים תיקון רחל כלילה, אף ביום אין לאמרו. אולם אין נראה כך, שאינו דומה תיקון רחל הנאמר בכל לילה לתקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, ומכיון שלא צריך לומר דוקא תיקון רחל בימי בין

י. בנד חדש שאינו חשוב, ואין מברכין עליו שהחיינו, אין איסור לקנותו וללובשו בימים אלו [עד ר"ח אב], לפי שאין המניעה אלא מצד ברכת שהחיינו.

יא. אם חל שבעה עשר בתמוז בשבת ונדחה, לא יברך שהחיינו בשבת ההיא לפי דברי האר"י ז"ל [טו].

יב. מנהג טוב למי שהוא בריא, שלא לאכול בשר ושלא לשנות יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי תשעה באב, שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים [כו]. ומעיקר הדין אין איסור לאכול בשר, רק מיום ב' אב עד י' באב [כא].

יג. בימים אלו מ"ז בתמוז עד ר"ח אב, מותר לישא אשה לדעת מרן השו"ע, וכן מנהג בני ספרד בארץ ישראל, וכן ראוי לנהוג. ומנהג בני אשכנז, להחמיר שלא לישא אשה מ"ז בתמוז עד ט' באב [כב].

עיונים והארות

בברכי יוסף, וצ"ל ודעתי כמוהו, היינו כהכנה"ג שאוסר. ע"ש. והתימה על המהר"ש קמחי בספר יקהל שלמה (דף מז ע"א), שהביא דברי החיים שאל, שאין לומר שהחיינו אף בליל י"ז בתמוז, וכתב ע"ז, והחיד"א עצמו בברכי יוסף כתב שדעתו כהרמ"ז להתיר בי"ז בתמוז שחל בשבת, וחזר לכתוב בסוף דבריו, שיש ספק ספיקא להקל בליל י"ז בתמוז שחל בשבת, כיון שהחיד"א עצמו כתב על הברכים כדעת המתירים. ע"כ. והוא תימה, איך לא ראה שם בחיים שאל שכתב שהוא מ"ס בברכי יוסף, ושצ"ל בברכי שדעתו כהכנה"ג שאסר. ומכל מקום לענין הלכה נראה לפע"ד שיש להקל לברך שהחיינו אפילו בשבתות שבתוך ימי בין המצרים, וכל שכן בשבת שחל בו י"ז בתמוז, שעדיין לא התחילו בפועל ימי בין המצרים.

[כ] כתב מהרש"ו (שעה"כ דף פט ע"ג גוב"י א) וז"ל: א"ש גם ראיתי למורי ז"ל שלא היה אוכל בשר ולא היה שותה יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי ט"ב בכלל אם לא שהיה רחוי שאז היה אוכל במוצאי ט"ב, ודבר זה היה נוהג בחול אפילו ביום ר"ח אב, אבל לא בשבתות, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר ט"ב, ואני מיקל בסיפור להיות כי הוא הומרא בעלמא והאבילות היא ישנה, משא"כ בבשר ויין שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים כמ"ש ז"ל עכ"ל.

וכ"כ בסדר היום ראוי לכל ת"ח לנהוג כך מיום י"ז בתמוז אם בידו לעשות שאינו חלוש כ"כ כיון שהם ימי הרעה וכו' יעו"ש (בה"ח סי' תקנא ס"ק קל).

[כא] בה"ח (שם ס"ק קכא קכו). וכ"כ מו"ר מופת הדור בחו"ע (דיני אכילת בשר ושתיית יין הלכה א).

[כב] בשו"ע (סי' תקנא סעי' ב) כתב דמר"ח ועד התענית ממעטין וכו' ואין נושאים נשים וכו' ור"ח מכלל האיסור, וברמ"א שם ונהגין להחמיר שאין נושאים נשים מ"ז בתמוז ואילך עד אחר ט"ב.

ובאול"צ (שם אות א) כתב דכהיום שיש בזה חשש תקלה, שיכולים לצאת מכשולות גדולות בעיכוב הנישואין, יש לנהוג כמנהג א"י להתיר, וכמעט שהיה אפשר להורות לישא אף בתשעה באב אם יש חשש איסור, עי' בב"י סי' תקנא.

וכ"כ מו"ר מופת הדור בחו"ע (דיני נישואין ונגינה בימי בין המצרים הלכה א) וז"ל: יש נוהגים שלא לערוך נישואין כלל מיום י"ז בתמוז עד ט' באב, שהם ימי "בין המצרים". וכן המנהג במדינות אשכנז. ומנהג הספרדים בעה"ק ירושלים ת"ו להתיר הנישואין עד ראש חודש אב. ומראש חודש אב עד ט' באב אסור לערוך נישואין, וראש חודש עצמו מכלל האיסור. ומכל מקום אם הוא בחור שעדיין לא קיים פריה ורביה מותר מעיקר הדין לשאת אשה. אלא שהמנהג להמנע משום דלא מסמנא מילתא (שארן סימן טוב בדבר לערוך הנישואין בימי אב) עם ישראל על חורבן בית המקדש. אבל לעשות "אירוסין", מותר גם אחר ראש חודש אב, ואפילו בתשעה

וכשמברכין שהחיינו במילה או בפדיון הבן, רשאים לפטור באותה ברכה גם בנד חדש שלובשים [עד ר"ח], או פרי חדש שלפניהם. מועד לכל חי (פ"ט אות כה) ואול"צ (ח"ג שם אות ג).

וכן חתן הנושא אשה בין המצרים, רשאי לברך שהחיינו על מלית גדול שמתעטף בו בחופה, אף בימים אלו. כן פסק באול"צ (שם אות א) וטעמו לפי שהיא מצוה עוברת, דדעת המור וקציעה לברך על הנישואין באשה ההגונה לו, הובא דבריו במחב"ר (סי' רכג סעי' ה') אף דיש חולקין, מ"מ נהגו להתעטף בנגד חדש ולברך עליו ולכוון גם על הנישואין, וכמ"ש ב"פ הל"ב (ח"ד אבה"ע"ז סי' סב אות ל) ובכה"ח (סי' רכז ס"ק כה), ובנהר מצרים (הל' ציצית סי' א), ועל כן אף בימים אלו יברך.

[יח] דעיקר הקפידה של רבינו האריז"ל הוא על ברכת שהחיינו. ועי' במשנ"ב (סי' תקנא ס"ק מה)

[יט] עיין במנ"א (סי' תקנא ס"ק מב) שכתב שבעה עשר בתמוז שחל בשבת מברכים שהחיינו גם להולכים לפי רבינו האר"י ז"ל. וכ"כ הרמ"ז, והחיד"א בברכי"י (שם ס"ק י"א), וז"ל: י"ז בתמוז שחל להיות בשבת ונדחה, כתבו האחרונים שמותר לברך שהחיינו. וכ"כ מהר"ם זכות בתשובה כ"י וז"ל, הן בזאת צדקה אענך כמה שאמרת לברך שהחיינו ביום י"ז בתמוז שחל ביום שבת קדש, כי אפילו בין המצרים הנמורים היתה הסברא רווחת שבכל השבתות שבינתיים ראוי לברכה, דק"ל אפי' בט' באב שחל להיות בשבת שמעלה על שלחנו כסעודת שלמה, ואי לאו דמרן האר"י זלה"ה כתבו, היינו מברכין והבו דלא לוסף עליה, עכ"ל. אבל הרב כנה"ג (בתשובה א"ח ח"ב סי' ע) כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם בי"ז שחל להיות בשבת, ע"ש. ודעתי היא כהמתירים. ועי' בכה"ח (שם ס"ק רו) שהביא דברי המנ"א וכתב וז"ל: אבל הרב כנסת הגדולה (בתשובה אורח חיים חלק ב' סימן ע') כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם בי"ז שחל להיות בשבת יעו"ש, והביא דבריו בברכי יוסף (אות י"א). וכן הסכים בספרו חיים שאל (שם), וכתב שכן הסכים הרב מור וקציעה היפך מגן אברהם. ומה שכתוב שם בברכי יוסף ודעתי הקצרה כהמתירין, כתב שם בחיים שאל שהוא טעות סופר וצ"ל ודעתי הקצרה כמותו, ור"ל כמו שכתב הרב כנסת הגדולה דאוסר יעו"ש. וכן כתב בספר בגדי ישע על מגן אברהם (ס"ק מ"ב) דלהאוסרים בשבת אין לחלק ואפילו י"ז שחל בשבת ונדחה אסור יעו"ש. עכ"ל. ומבואר דס"ל שאין לברך שהחיינו בי"ז בתמוז שחל בשבת.

ועי' למו"ר מופת הדור בחו"ע (שם הלכות ברכת שהחיינו בימי בין המצרים במקורות הלכה א ד"ה הנה מרן החיד"א) שהביא שבספר נתיבי עם (סי' תקנ) הביא מסקנת הברכי יוסף שדעתו כהמתירים, דלא כדעת הכנה"ג, כי די שנמנעים בשבתות שבינתיים כי הדבר יצא מפי האר"י ז"ל, והבו דלא להוסיף עלה. ודלא בהכנה"ג. ע"כ. ואשתמטיתה מ"ש בחיים שאל ח"א (סי' כד) הנ"ל, שהוא מ"ס

יד. אסור לעשות ריקודים ומחולות כל ימי בין המצרים (וכו), והיינו מליל י"ז בתמוז עד אחר עשירי באב. והוא הדין שלא לשמוע כלי זמר, או שירה מוקלטת עם כלי זמר. מלבד חולה עצבים שמותר, כיון שיכול להסתכן אם ימנע (וכו).

מז. מעיקר הדין מותר להסתפר בימי בין המצרים עד שבוע שחל בו תשעה באב, ויש נוהגים להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז עד לאחר תשעה באב (וכו).

מז. צריך לזוהר מי"ז בתמוז עד מ"ב, שלא לילך יחידי מד' שעות עד מ' שעות (משום שבהם שולט קטב מרירי), ולא יכו התלמידים בימים ההם (וכו). וכתב במעיל צדקה יזהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל (וכו), ומיהו כ"ז צריך לזוהר בעיקר מחוץ לעיר (וכו).

יז. נכון לימנע מלילך לשוט בימים אלו על הימים ועל הנהרות, ואפילו במקום שיש בו רק ספק וחשש סכנה (וכו).

יח. ברכת הגומל יכול לברכה בימי בין המצרים או בשאר תעניות מלבד תשעה באב (וכו).

יט. טוב שירבה צדקה בימים אלו, וכשיתן הצדקה יוסיף בכוונתו לעילוי שכירת עוונתו, כי בפשעינו שולחה אמנו זה רבות בשנים (לא).

עיונים והארות

יותר באחד בתמוז והלאה. ופשוט הדבר שצריך לזוהר שלא יכה אף את בניו וכמו שכ' בלבוש ובקיצור שו"ע.

[כז] כה"ח (שם ס"ק רכז)

[כח] כ"כ מו"ר מופת הדור בחו"ע (דיני ומנהגי בין המצרים במקורות להלכה ב ד"ה וכתב בשו"ת התעוררות תשובה) וז"ל:

וכתב בשו"ת התעוררות תשובה הנד"מ (סי' שמח), דמ"ש הפוסקים שלא ילך יחידי בתמוז בשעות הנ"ל, היינו אפילו בעיר, ורק בשאר ימות השנה אין לחוש ללכת יחידי בעיר, דאמרינן בחולין (קה:), א"ל מר בר אשי לההוא שידא, את בדוכתא דשכחי רבים מאי בעית. וכן אמרו בזוהר (פר' וישלח דף קסט סע"ב), דבכל זימנא לא יהך בר נש יחידי באורחא דמתא אלא באתר דבני נשא אולין ותבין ומשתכחין תמן. ע"ש. והערוך השלחן (סי' תקנא) כתב, דמ"ש הפוסקים שבתמוז לא ילך יחידי, היינו בדרך שהוא מחוץ לעיר, אבל בעיר לית לן בה, וכדמוכח בשוחר טוב. וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש, דלא קפדינן אלא במקום שאין אנשים מצויים, וא"צ לומר ע"י בנינים שיש בהם מזוזה, כל שהוא בתוך העיר. ואולי גם עיבורה של עיר. והבא להוסיף לחוש בתוך העיר, עליו הראיה, ושומר פתאים ה'.

[כט] ע"י במקור חיים לבעל החוות יאיר (סי' תקנא) שכתב שראה נוהגים לימנע מלרחוץ בנהרות מר"ח אב ואילך מפני הסכנה. וע"י בספר משא חיים למהר"פ זיע"א שעשו הסכמה ותקנה בכח התורה"ק שמיום י"ז בתמוז עד אחר מ"ב לא ילך שום בר ישראל לטייל בנגות ופרדסים ועל שפת הים והנהר, והוא כדי שלא יסחו דעתם מן האבילות. וע"י בספר אורחות רבינו שהגרי"י קניבסקי זצ"ל היה אוסר על בני ביתו ללכת לים בימי בין המצרים, ואמר דאף דמדינא דאין איסור מ"מ איתרע מזלא בימים אלו. ועל כן גם ההולכים עכ"פ ימנעו עצמם מכל מקום שיש בו אפילו ספק וחשש רחוק של סכנה.

[ל] מו"ר האול"צ (שם תשובה ד).

[לא] מרן החיד"א במורה באצבע (אות רלא).

באב עצמו, בין ביום בין בלילה, שמא יקדמנו אחר (הרמב"ם פ"י מהל' אישות הל' יד).

[נג] מ"ב (ס' תקנא ס"ק ט"ז). בא"ח (ש"א פ' דברים אות ה) כה"ח (שם ס"ק ל"ט).

[נד] אול"צ (שם אות ב).

[נה] כ"כ בהגהה בשער הכוונות (דף פ"ט ע"ג) וז"ל, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר תשעה באב. אולם בשו"ע (סי' תקנא סעי' ג וסעי' יב) מבואר דשבוע שחל בו אין מסתפרין, והרמ"א (סעי' ד) כתב דמנהג אשכנז להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז, ומבואר דלדעת השו"ע מותר עד שבוע שחל בו. וכן הוא בכה"ח (ס"ק י). ואהגם שבבא"ח מנס בבא"ח (פר' דברים אות יב) כתב, דיש נוהגין להחמיר מי"ז בתמוז, ובכה"ח (ס"ק פ) כתב בשם שעה"כ דכן מנהג האר"י ז"ל, אבל באול"צ (שם במקורות לתשובה א) כתב דאין בני ספרד צריכין להחמיר בזה, וכ"ה בכה"ח (שם בשם מהר"ש ויטאל ז"ל בשעה"כ. ומו"ר מופת הדור בחו"ע (הלכות תספורת בימי בין המצרים הלכה א) פסק כדעת מרן השו"ע שאין להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב בלבד, והמחמיר תע"ב.

[נו] שו"ע (סי' תקנא סעי' ח"י). ומקורו טהור מדבריו בכ"י בשם הגהות מיימוניות החדשות והוא מדברי מדרש איכה רבתי (פרשה א אות כט). ובמדרש תהילים (מזמור מא אות ו) איתא אמר ר' הונא בשם ר' יוסי קטב מרירי עשוי קליפין קליפין שערות שערות, ועל עין אחד הוא רואה, ועינו תוך לבו, ואינו שולט לא בצל ולא בחמה, אלא בין צל לחמה, מתגלגל כדור, ושולט מארבע שעות ועד תשע שעות משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, וכל מי שהוא רואה אותו נופל על פניו, חזקיהו ראה אותו ונפל על פניו. אמר ר' פנחס הכהן בר חמא מעשה בחד שראה אותו ונכפה על פניו. ר' שמואל בר רב יצחק הוה מפקד לספרייא דיהוון מפנין לטלייא בארבע שעות. ר' יוחנן הוה מפקד לספרייא דלא ליהוי מחיין לטלייא בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, הוי מקטב ישוד צהרים.

וכתב מו"ר מופת הדור (שם עמוד קכו) דמדברי הגמ' יש להזהר בזה

מאמרי הזהר

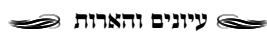
זהר – בין המצרים

אומר הפסוק: נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, ומשמע, כי ח"ו אין תקומה לשכינה ובאו רבותינו ופירשו: נפלה, ולא תוסיף ליפול, אלא קום בתולת ישראל. ואחריהם בא רשב"י והסביר את הפסוק בדרך נפלאה. כי בכל הגלויות קבע הקב"ה את הזמן לגאולה, אם בגלות מצרים ברד"ו שנה, ואם גלות בבל לשבעים שנה. משא"כ בגלות זו האחרונה לא קבע הקב"ה זמן אימתי תהיה הגאולה, ולכן, השכינה ועם ישראל לא יקומו מעצמם לגאולה האחרונה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יבוא ויקים את השכינה מעפרא, וזה פירוש הפסוק: נפלה – לא תוסיף קום, כלומר מעצמה, אלא קום בתולת ישראל, כלומר, הקב"ה יקים אותה.

ויקרא דף ר' ע"א

רְבִי אֶחָא הָוָה אָזִיל בְּאַרְחָא, וְהָוָה עֲמִיָּה רַבִּי יְהוּדָה רבי אחא היה הולך בדרך והיה הולך עמו רבי יהודה. **עַד דְּהוּוּ אָזִילִי** בזמן שהיו הולכים בדרכם, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָא דְתַנִּינָן בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל,** אר"י זה שלמדנו שבתולת ישראל שהיא השכינה הנקראת בתולה, **בְּתוּלָה דְאִתְפְּרָכָא מִן שִׁבְעָה** (ס"א מִיִּשְׂרָאֵל) **דְּאֶקְרִי בַת שִׁבְעָה,** היא הבתולה שנתברכה משבע ספירות חג"ת נהי"ם דו"א, ולכן היא נקראת בת שבע, **וְאוּקְמוּהָ בְּכַמְּהָ אֶתְרָא** ובארו והעמידו זה רבותינו בכמה מקומות. **וּבְתוּלָה לְתַתָּא, יְרֵתָא ו' בְּרָכוֹת בְּגִינָה,** הבתולה שלמטה דהיינו כלה בחופתה, יורשת שבע ברכות בזכות הכלה העליונה. **וְהָא בְּתִיב** וזה שכתוב [א] **וְאֵתָה בֶן אָדָם שָׂא קִינָה עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וְדָאִי עֲלָה אֶתְמַר,** **עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** בודאי עליה זה נאמר, שהיא הכלה העליונה – כנסת ישראל, שהיא השכינה. **וְדָא קְשִׁיָּא מְכַלָּא** וזה קשה לי יותר מהכל בענין השכינה שנקראת בתולה, **דְּכַתִּיב** (עמוס ה ב) **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל,** וכי יעלה על הדעת שלא תהיה ח"ו תקומה לעם ישראל, **וְהָאִי דְקָא אָמְרִי כְּלָהוּ חֲבַרְיָא בְּמִלָּה דָא, שְׁפִיר הוּא** וזה שפירשו כל החברים בענין זה יפה הוא, שרבותינו הסבירו נפלה, ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל. **אָבֵל אִי פְרָשְׁתָּא אֶתְמַר בְּאַרְחָ נַחְמָה** אבל אם היתה פרשה זו נאמרת בדרך נחמה, **הַוִּינָן אָמְרִי הָכִי** היינו אומרים ומפרשים כך. **אָבֵל בְּהָאִי, קִינָה אֶתְמַר** אבל בזאת הפרשה, נאמרה קינה ולא נחמה כדי שנפרש כמו שפי' רבותינו, **וְהָא קָרָא אוֹכַח הָכִי** והרי הפסוק מוכיח כך שהוא קינה ולא נחמה.

אָמַר לִיָּה וְדָאִי הָכִי הוּא אמר לו רבי אחא ודאי כן הוא, **וְהָא הָוָה קְשִׁיָּא לִי הַהוּא מְלָה יִתִּיר מְכַלָּא** וזה היה קשה לי אותו דיבור יותר מהכל, כי זה מראה כאילו אין ח"ו תקומה. **וְאִתִּינָן לְגַבִּי דְרַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּחֻשׁוֹן דְּאֶנְפִּין** ובאתי אצל רבי שמעון בחשכות פנים. **אָמַר לִי, מַחִיזוּ דְאֶנְפִּי אֶשְׁתַּמּוּדַע מַה דְּבִלְבָד** אמר לי ר' שמעון ממראה פניך נכר מה שבלבך. **אָמִינָא לִיָּה וְדָאִי, דְאֶנְפִּי וְלִבִּי שְׁוִין** אמרתי לו: ודאי שפני ולבי שוים. **אָמַר לִי: אִימָא לִי מְלָךְ** אמר לי אמור לי דברך. **אָמִינָא לִיָּה** אמרתי לו: **כְּתוּב נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל,** וקשה לי מאד על זה, **מָאן דְאִית לִיָּה רוּגְזָא בְּדַבְרֵיהוּ** מי שיש לו כעס על אשתו, **וְנִפְקָא מִנֶּיהָ, לָא תְהַדֵּר לְעֵלְמִין** ויצאה ממנו, לא תחזור אליו לעולמים, **אִי הָכִי, ווִי לְבָנִין דְאִתְתַּרְכוּ עִמָּה** אם זה כך, אוי להם לבנים שנתגרשו עם השכינה, שא"כ לעולם לא יגאלו. **אָמַר לִי: וְלֹא סִגִּי לָךְ מַה דְאָמְרוּ כְּלָהוּ חֲבַרְיָא**

[א] אמנם פסוק זה לא נמצא אצלנו בתנ"ך, אך נראה שבמתיבתא ה' אות פ' ועי' בעין זה בזה"ק ח"ג דף כ"ג ע"ב. דרקיעא ישנו, כמ"ש בספר בני יששכר (מאמרי חדש סיון מאמר

אמר לי ולא מספיק לך מה שאמרו כל החברים, שפי' לא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל, **אָמִינָא, הָא שְׁמַעְנָא מְלִיּוּהוּ דְהוּה מְרַחְמִי** אמרתי לו: הרי שמעתי דבריהם שהיו אהובים עלי, **וְלֹא מְתִישְׁבֵן בְּלִבָּאִי** אבל לא התיישבו הדברים בלבי.

אָמַר, כָּל מַה דְאָמְרוּ חֲבֵרַיָא, כְּלָא שְׁפִיר וְיֵאוּת אמר רשב"י כל מה שאמרו החכמים הכל יפה וטוב, **אָבֵל וְוִי לְדָרָא כְּד רַעִינָא לָא מְשַׁתְּכֵחִין** אבל אוי לדור כאשר הרועים והמנהיגים לא נמצאים בין העם, **וְעֵנָא סְאָטָן וְאִזְלִין** והצאן טועים והולכים, **וְלֹא יְדַעִין לְאֵן אֲתֵר אִזְלִי, לָא לִימִינָא וְלֹא לְשִׁמְאֵלָא** ואינם יודעים לאיזה מקום הולכים לא לימין ולא לשמאל, ורומז בזה שלא יודעים ליישב הפסוק בטוב טעם. **וְדָאִי הָאִי קָרָא בְּעֵינָא לְמַנְדַּע** בודאי זה הפסוק צריך לדעת אותו ולפרשו, **וְכִלְהוּ נְגִלְיִין לְאֵנוּן דְהֶמְאֵן בְּאֲרַחָא דְאֲוִרִיתָא, בְּאֲרַח קְשׁוּט** והכל גלוי לאותם הרואים בדרך התורה בדרך האמת.

תָּא חֲזִי, בְּכִלְהוּ גְלוּתָא דְגִלּוּ יִשְׂרָאֵל, לְכִלְהוּ שְׁוִי זְמַנָּא וְקֶצֶא בא וראה בכל הגלויות שגלו ישראל, לכולם שם הקב"ה זמן וקצבה, **וּבְכִלְהוּ הָווּ יִשְׂרָאֵל תִּיבִין לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ובכל הגלויות היו ישראל חוזרים בתשובה לקב"ה, והקב"ה קבל אותם, **וּבְתוּלַת יִשְׂרָאֵל הוּה תְּבַת לְאַתְרָהָא** והשכינה שנקראת בתולת ישראל, היתה חוזרת למקומה מעצמה, **בְּהַהוּא זְמַנָּא דְגִזֵּר עָלֵהּ** באותו זמן שנגזר עליה שתחזור, **וְהִשְׁתָּא בְּגִלוּתָא דָּא בְּתֵרָאָה לָאו הָכִי** ועכשיו בגלות זו האחרונה אינו כן, **דְּהָא הִיא לָא תִיתּוּב הָכִי בְּזְמַנִּין אַחֲרֵינִין**, שהרי היא לא תחזור כמו שהיה בזמנים אחרים, בגלויות הקודמות, **וְהָאִי קָרָא אוֹכַח, דְּכְתִיב וְזֶה הַפְּסוֹק מוֹכִיחַ שְׁכָתוּב נְפִלָה לָא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל** מעצמה, אלא אני בעצמי אקים אותה, שהרי **נְפִלָה וְלֹא אוֹסִיף לְהַקְימָהּ לָא פְּתִיב** לא אוסיף להקים אותה לא כתוב, אלא לא תוסיף קום מעצמה, אבל הקב"ה בעצמו ילך ויקים אותה, במהרה בימינו אמן.

מְתַל לְמַלְפָּא דְרַגְזוּ עַל מְטְרוּנִיתָא משל למלך שכעס על המלכה, **וְאִשְׁדִּי לָהּ מְהִיכְלִיָּה** **לְזְמַנָּא יְדִיעָא** וזרק אותה מהיכלו לזמן ידוע. **כְּד הוּה מְטִי הַהוּא זְמַנָּא** כאשר היה מגיע אותו זמן ומועד שקבע לה, **מִיַּד מְטְרוּנִיתָא הוּת עֲאֵלַת וְתַבַּת קַמִּי מַלְפָּא** מיד המלכה היתה נכנסת וחוזרת לפני המלך, ומשמשת לפניו כמקודם והמלך מכבדה כבתחילה. **וְכֵן זְמַנָּא חַד וְתֵרִין, וְתַלַּת זְמַנִּין** כן היה פעם אחת ושתיים ושלוש פעמים, שחטאה לפני המלך והוציאה לזמן מוגבל - שבוע, חודש, שנה. **לְזְמַנָּא בְּתֵרִיתָא, אַתְרַחַקַת מְהִיכְלָא דְמַלְפָּא** בפעם האחרונה שחטאה לפני המלך נתרחקה המלכה מהיכל המלך, **וְאִשְׁדִּי לָהּ מַלְפָּא מְהִיכְלִיָּה לְזְמַנָּא רַחִיקָא** וזרק והשליך אותה המלך מהיכלו לזמן רחוק, ולא קבע זמן כבפעמים הקודמות. אבל המלך אהב אותה וחפץ בה מאד וממתין מתי תחזור. **אָמַר מַלְפָּא, הָאִי זְמַנָּא לָאו הוּא כְּשָׂאָר זְמַנִּין** אמר המלך זו הפעם אין היא כשאר הפעמים, **דְּהִיא תִיתִי קַמִּי הָכִי** שהיא תבא לפני כן מעצמה, כי היא מפקדת על שלא קבעתי לה מתי לבוא, **אֲלָא אָנָּא אִיזִיל עִם כָּל בְּנֵי הַיְכָלִי וְאַתְבַּע עָלֵהּ** אלא כיון שאני מאד חפץ בה לכן אלך עם כל בני היכלי ואבקש עליה היכן היא.

כְּד מְטָא לְגַבְהִי כאשר הגיע אצלה, **חָמָא לָהּ דְהוּה שְׁכִיבַת לְעַפְרָא** ראה אותה שהיא שוכבת בעפר, בסוד גלות השכינה שיורדת לברר ברורים. **מָאן חָמָא יְקָרָא דְמְטְרוּנִיתָא בְּתַהִיא** (דף ו' ע"ב) **זְמַנָּא** מי ראה את כבודה של המלכה באותה שעה שעשה לה המלך, **וּבְעֵיתֵין דְּמַלְפָּא לְקַבְלָהּ** ובקשות ופיוסין

של המלך כנגדה, עד דאחיד לה מלכא בידוי עד שאחו בה המלך בידוי, ואוקים לה ואייתי לה לה להיכליה והעמיד אותה והביא אותה להיכלו, ואומי לה דלא יתפרש מנה לעלמין ונשבע לה שלא יפרד ממנה לעולם, ולא יתרחק מנה.

והנמשל

פך קדשא בריך הוא, כל זמנין דכנסת ישראל בגלותא, כך הקב"ה, כל זמן שהשכינה בגלות, פך הוה מטי זמנא כאשר היה מגיע סוף זמן הגלות שהקב"ה קצב לה כמו במצרים מאתים ועשר שנים ובבל שבעים שנה, היא אתיאת והדרת קמי מלכא היתה השכינה באה וחוזרת לפני המלך מעצמה, וחוזרים ובונים את בית המקדש כי הגיע הזמן. והשתא בגלותא דא לאו הכי ואילו עכשיו בגלות הזאת לא כך הוא, שהרי הקב"ה לא אמר לנו עד מתי תהא הגלות שנחזור לבד, אלא קדשא בריך הוא יחיד בידהא, ויזקים לה אלא הקב"ה יאחו לה בידיה של השכינה ויקים אותה, ויתפיים בהדה ויתפייס עמה, ויתייב לה להיכליה וישיב אותה להיכלו. ותא חזי דהכי הוא ובא ראה ותדייק בפסוק שכך הוא, דהא פתיב שהרי כתוב נפלה לא תוסיף קום היא לא תוסיף, כלומר מעצמה, אלא הקב"ה בעצמו יקים אותה. ועל דא פתיב ועל זה כתוב (עמוס ט יא) ביום ההוא אקים את ספת דויד הנפלת כלומר, השכינה, היא לא תוסיף קום בזמנין אחרנין, אבל אנא אוקים לה שהיא לא תוסיף לקום מעצמה כזמנים אחרים של גלות מצרים ובבל, אלא אני בעצמי אקים אותה. ועל דא פתיב ועל זה נאמר ביום ההוא אקים את ספת דויד הנפלת, שפי אני אקים את ספת דוד. מאן ספת דויד ושואל מי היא סוכת דוד. דא בתולת ישראל. הנפלת, פמה דכתיב נפלה, ומשיב, זו היא השכינה הקדושה, ומש"כ הנופלת פי' כמו שכתוב נפלה ולא תקום מעצמה אלא עתה אני אקים אותה, ודא היא יקרא דבתולת ישראל, ותושבתהא דילה וזה הוא הכבוד של בתולת ישראל שהיא השכינה והשבח שלה. ודא אוליפנא בההיא שעתא וזה למדתי באותה שעה מרשב"י.

אמר רבי יהודה: ודאי מלילתא על לבאי, ואתי שבא אמר רבי יהודה לרבי אחא ודאי דברת על לבי ונתיישב לי הדבר, ודא ברירו דמלה וזה ברורו של דבר. ואזלא האי, פמלה חדא דשמענא ושכחנא והולך דבר זה כדבר אחד ששמעתי ושכחתי, והשתא רווחנא לה ועכשו הרווחתי אותו. דתנינן, אמר רבי יוסי, זמין קדשא בריך הוא לאכרזא על פנסת ישראל, ויימא שלמדנו, אמר רבי יוסי עתיד הקב"ה להכריזו על השכינה ויאמר לה (ישעיה נב ב): התנערי מעפר קומי שבי ירושלים, פמאן דאחיד בידא דחבריה ויימא כמו מי שאוחז ביד חברו ואומר לו: התנערי קום התנער מעפר וקום. פך קדשא בריך הוא יחיד פה ויימא התנערי קומי כך הקב"ה יאחו ביד השכינה ויאמר, התנערי קומי מעפרך.

מאמרים על הפרשה

"פִּינַחַס בֶּן אֱלֵעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵךְ אֶת קִנְיָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כְלִיטִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי" (כה, יא)

פרשת 'פינחס' ברוב השנים תחול בתחילת ימי בין המצרים וכוללת בתוכה כל מועדי וחגי ישראל ברוב השנים מתחילה פרשת 'פינחס' את ימי 'בין המצרים' – ימים שבהם ציוו אותנו חז"ל להתאבל על חרבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד, יותר מכל ימות השנה.

ונמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הנאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

והנה אמרו חז"ל, שבכוונה סבב הקב"ה שפרשת 'פינחס' תחול ברוב השנים בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא זכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הנאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא" ודבר בעתו מה טוב להרחיב את הדיבור על פינחס.

פרשתינו נקראת גם בשם 'פרשת המועדים', משום שהיא כוללת בתוכה את כל מועדי וחגי ישראל. ולרוב היא נקראת בימי בין המצרים כאשר מפטירים בתלתא דפורענותא. ומעם הדבר, אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע לפי שבימים אלה ישראל מתאבלים על חרבן ביהמ"ק ויתר צרות וגזרות שאירעו בהם, עלולים הם הלילה ליפול לזרועות העצבות והייאוש, ולפיכך תיקנו לקרא פרשה זו שהיא פרשת החגים והמועדים להפיג את צערם ולחזק את תקוות הנאולה.

רבי פינחס הלוי הורביץ הידוע בשם בעל ההפלא"ה שימש בתחילת דרכו רב באחת מהעיריות הקטנות בפולין והי חי דוחק ועוני. אח"כ לכשנבחר לרבה של העיר הגדולה פרנקפורט בגרמניה, התחיל להיות חי שפע ורווחה. פעם נפגש עם ידיד, והלה הזכיר לו את אותם ימים ששרר בביתו מחסור ועוני, ואשר בעת יש לו חי רווחה. אמר לו בעל ההפלא"ה, והלא כך הוא מנהגה של פרשת 'פינחס', במקומה היא חלה תמיד בין המצרים, ואילו כשהיא מעתיקה את מקומה היא נקראת בימי החגים והמועדים שהם ימי שמחה ושפע.

ויקח רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך בעסו של הקב"ה

ראה פינחס אותו מעשה ונזכר בהלכה, אמר לו פינחס למשה: מקובלני ממך – הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, וכן לימדתנו כשירדת מסיני. אמר לו משה: קורא האגרת הוא יעשה השליח.

ויש לשאול מדוע כאשר הזכיר פינחס למשה שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו לא ציוה משה להרגו מיד.

אלא, אמנם הדין הוא שצריך להרגו אבל אין זו מיתה המסורה לב"ד אלא לשמים, שמלמעלה יסבבו לו מיתה. ואם שואלים את ב"ד הם רק עונים קנאין פוגעין בו, ר"ל שאם קנאים מתקנאים קנאת ה' צבאות ורוצים לעשות קידוש ה' יכולים להרגו. וא"א להרגו אלא בשעת מעשה ממש, והיא שעה קצרה מאוד ואם הלכו ומצאו שפרש, א"א ואין רשות להרגו, ואם הרגו אותו, ההורגים חייבים מיתה ומביאים אותם לב"ד והורגים אותם. ואם הבועל קדם והרג את הקנאי שבקש להרגו – פטור, מפני שטוען הבא להרגך השכם להרגו. ולכן אין ב"ד אומרים לשום אדם להרוג את הבועל כדי לא להכניסו בסכנה. אלא אומרים לו, קנאים פוגעין בו, ומי שיש לו רצון גדול ואהבה להי"ת לקנאות קנאת ה' ולהכניס עצמו לסכנה, הורגו. ולכן אמר משה לפינחס, כיון שנזכרת בדין זה ויש לך רצון לקנא קנאת ה', עשה זאת, אבל אני איני גוזר עליך.

ובשכר זה שסיכן את עצמו שלא חס על גופו ועשה מעשה הקנאות בגלל רצונו הגדול לאהבת הי"ת כמ"ש ויקח רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך בעסו של הקב"ה, כמ"ש משל למלך שהלך בדרך ופגע בסיעה אחת, ואחד מבני הסיעה זלזל במלך ורצה המלך להרוג את כולם, וכשראה זאת אחד מבני החבורה עמד והרג את המזלזל, וכשראה המלך כן, שיכך בעסו. וכן ראה פינחס שהקב"ה כועס על כל ישראל עמד ומסר עצמו לעשות רצון ה' והרג את זמרי.

"לבן הנני נותן לו את בריתי שלום" כלומר היות והוא זכה להשכין שלום ביני ובין ישראל בעוה"ז, הוא עתיד להיות אליהו הנביא ולהשכין שלום ביני ובין ישראל, והוא יהיה השליח לביאת המשיח כמ"ש "הנני שולח לכם את אליהו

הנביא והשיב לב אבות על בנים" וכו' וכל זה זכה בעבור הרצון הגדול ומסירות הנפש לעבודת ה'". וזכה למה שלא זכה אפי' משה רבנו ע"ה שזכה פינחס להיות מלאך להראות לנו שאדם אם יש לו רצון יכול גם להיות מלאך ולעלות ממדרגה למדרגה.

זמרי בן סלוא בנו של שמעון חי יותר ממאתים וחמשים שנה וחשב שכזבי ראוייה לו כי ממואב תבא מלכות בית דוד

ודע כי נשיא שמעון זמרי בן סלוא, הוא שאול בן הכנענית, הוא שלומיאל בן צורישדי, והוא בנו של שמעון שנולד מדינה בת יעקב. (כי בזמן שעשה שמעון מלחמה עם אנשי שכם הבטיח לדינה שהוא יקח אותה לאשה) והוא נמנה על שבטים הנפש שירדו למצרים, וחי יותר ממאתים וחמשים שנה ובסוף ימיו פרש מנשיאות שבטו והיה רק נשיא בית אב לשמעוני. והדבר פלא איך אפשר שבנו של "שמעון" הקנאי הגדול, שנלחם על כבוד אחותו והרג את כל אנשי שכם, ילך ויעשה מעשה כזה עם בתו של בלק מלך מואב. אלא דע לך כשהזדמנה לו כזבי בת צור, הרגיש בנפשו תאוה גדולה מאוד מאוד, ואמר לעצמו כנראה היא ראוייה לי משורש נשמתו ואמנם היה בזה מן האמת, כי ממואב תבוא מלכות בית דוד, ובכזבי בת צור שהיתה בתו של בלק, בה היתה ממונה נשמת המשיח, והעבירו את נשמת המשיח לעגלון, ועגלון העביר לרות המואביה וממנה בא המשיח ע"י בועז.

וידוע מה שאמרו חז"ל, כי בשעה שראה בלעם שאין הקב"ה זועם ואינו רוצה לקלל אותם, אמר לבלק – "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך" וגו' אמר לו אלהיהם של ישראל שונא זמה הוא, ולכן שלח את בנות מואב בכ"ד קישוטין, ויתנו יד לגדול שלהם דהיינו משה ויראו אחרים וילמדו ממעשיו ויעשו מעשה זנות וכך תמשול בהם. הלך בלק ושלח את בנותיו וקשטן כ"ד קישוטין דסמ"א, והניח צלם של ע"ז בחיקן כדי שישראל ישתחוו לע"ז ויעשו מעשה זנות.

נתלבשה בפינחס נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי

הקדים שלומיאל בן צורישדי לכזבי וחשק בה ונתן ידו על צוארה והוליכה לפני משה ואמר, משה, זאת אסורה או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? והוליכה לאהלו. ונתעלמה הלכה ממשה לומר – בת יתרו קודם מתן תורה היתה וגיירתי אותה, ועכשיו ניתנה תורה והיא אסורה. והיה זמן ק"ש והיו קוראים ק"ש כמ"ש בתרגום יונתן. וכשגמרו ק"ש, אמר פינחס, אדוני משה, למדתי ממך כי הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר משה, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא (קורא האגרת הוא יהיה השליח), כי במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. מיד נתלבש פינחס במידת הגבורה ונכנסה בו נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי. מיד ויקח רומח בידו, ולמה נאמר רמ"ח ולא חרב? אמר כי הוא נסמך בזכות אברהם – גימט' רמ"ח, ובזכות רמ"ח תיבות של ק"ש, ונאמר ברגז רח"ם תזכור, ראה אות מ' פתוחה מסמא"ל מלאה דם, והיא עיקר הרע של הס"מ שהייתה מסה ברקיע וזה סימן למלאך המות וז"ש בקנאו את קנאתי בתוכם בתוך-מ' ואז חטף את אות מ' זו וחיבר אותה לשמו שהוא גי' ר"ח ונעשה רמ"ח כי אות מ' זו היא סימן לאדם הראשון שנגזר עליו מיתה שנאמר ותקח מפריו ותאכל מ' – פריו שהוא מ' מס"מ והיה ממתין לאותיות ו"ת בזמן שכתוב ות-קח ות-כל ות-תן ות-פקחנה ואז נבנה המות בעולם. וכך היה גם כאן, שראה פינחס כי אותיות מו"ת מרחפות ומשוטטות על ישראל, וחטף אות מ' ממות וחיבר אותה לשמו, כי פינחס גי' ר"ח – גי' יצחק, ונעשה רמ"ח. ואח"כ לקח גם את האות ו' ממו"ת ונעשה רומ"ח גי' רנ"ד, ולבסוף חטף גם את ת' ממו"ת תרנ"ד שש מאות וחמשים וארבע גי' מרכב"ה שלמ"ה גי' אברהם, יצחק, יעקב, דוד, שהם המרכבה. ואז הלך לפתח אהלו של שלומיאל, מיד עמדו בני שבטו ולא הניחוהו להכנס. אמרו, מה אתה רוצה? אמר להם לעשות כמותו, והרי גדול אני מכם, וכך הניחו לו להכנס ונעץ בהם הרומח והרג אותם.

והנה זמרי בן סלוא חטא עם כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין, ועי"ז נפגמה ונסתלקה אות א' משם אדני, ובמקומה באה אות מ' וזהו מדין, היינו המ' שהוא מלכות, נעשית כולה די"ן בלתי ממותקות, כי אות א' משם אנד"י הוא בחינת שם א'היה הממתיק דיניה, כמבואר ממרן האריו"ל בשער הכוונות (דרושי העמידה ד"ה) וז"ל: דהנה יש ש"ך ניצוצין של דינים היורדים מו"א אל נוקבא הנקרא אדני, ולכך ש"ך הם בני"ה ה"פ די"ן, שהם בחמשה שמות של אדני. ואופן תיקונה הוא, שנמתיק אלו ה"פ די"ן אשר בה, ע"י שרשה שהיא הבינה, כי אין הדין נמתק אלא בשרשו כנודע, וזה ע"י שנמשיך ה' אלפי"ן מן ה' שמות אהי"ה שבבינה, ונמשכים אל ה"פ די"ן שבנוקבא דז"א, ויעשו ה"פ אדני" ממותקים, ועי"ז תהיה ראוייה לזווג עי"ש.

ומבואר במדרש: הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא. אמרו לו, הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק? מה עשה? עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כוזבי. אמר לה השמעני לי. אמרה לו, בת מלך אני, וכן צוה לי אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה אף הוא נשיא שבט ולא עוד אלא שאני גדול ממנו שאני שני לבטן שמעון, והוא לוי שלישי לבטן. תפסה בבלוריתה והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם, זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה. נעו כלם בבכיה, והיינו דכתיב "והמה בוכים פתח אהל מועד", וכתיב "וירא פינחס בן אלעזר". מה ראה? אמר רב, ראה מעשה וניזכר הלכה. אמר לו אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעין בו? אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ושמואל אמר, ראה "שאיין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'" (משלי כא' ל'), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. רבי יצחק אמר, ראה שבא מלאך והשחית בעם. "ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו", מכאן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש. שלף הברזל שבראש העץ של הרומח, והניח במלבוש שלו. והיה נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר, היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון? אמרו, הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס. התירו פרושין את הדבר. אמר רבי יוחנן, ששה נסים נעשו לו, בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו, רבונו של עולם על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל? "ויעמוד פינחס ויפלל" שעשה פלילות עם קונו. בקשו מלאכי השרת לדחפו. אמר להן, הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא. משיב חימה בן משיב חימה הוא. התחילו שבטים מבזין אותו. בא הכתוב ויחסו, – "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". אמר לו הקב"ה למשה, הקדם לו שלום שנאמר "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם.

והטעם שנכנס פינחס והרג לזמרי ולא משה, לפי שפינחס אמר לעשות צרכיו נכנס, אבל משה היו הורגים אותו כי אינו יכול לומר כמו פינחס דהא פירש מן האשה, מן המותר לו אסר עצמו כל שכן זו.

כשהרג פינחס לזמרי, לא שאל בחכמים ולא נמלך במשה, מדעת עצמו בלבד עשה. והיה המעשה הזה של פינחס קשה על כל העם כלו. הנצמדים לבעל פעור אמרו: כך עלה בגורלו של זמרי הנכבד בכל העם, מה יהיה גורלנו? והיו מתיראים מפני עצמם. כל איש בעם מכל השבטים היו מבזים את פינחס על מעשהו. אמרו: ראיתם בן פומי זה שהרג נשיא מישראל? זקן הנשיאים? אף מקורביו של משה תמהו: מורה הלכה בפני רבו.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הוא, ואינו כהן, כשנמשחו אהרן ובניו לכהונה, הוא לא נמשח בן הכהנים ואינו כהן. עשה פינחס מעשה זה על דעת עצמו ועורר חימה וזעם מכל העם. אמרו הכל, בדין הוא שפינחס לא נתכהן, שאין בו מדת החסד של אהרן הכהן אבי אביו, ולא ממידתו של אלעזר אביו, מדה זרה נטועה בו, איש ריב ומדנים הוא, מזרע מדין שעל שם המדנים הוא נקרא, הרי יתרו כהן מדין אבי אמו, אין קנאתו טהורה לשמים, מהול בה כעס וריב, בדין הוא שלא נתכהן פינחס.

אימתי הוכו כלם בתדהמה גדולה? בשעה שאמר הקב"ה למשה, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום".

הקב"ה אומר אני בוחן כליות ולב ולפני נגלו כל תעלומות. אני קורא לו פינחס ונותן לו אות משמי. פינחס בן אלעזר אף הוא אינו אלא בן אהרן הכהן וראוי לכהונה מצד אבותיו, וזכה פינחס יותר והוא כאהרן הכהן עצמו, מה אהרן משיב חימה ומכפר על בני ישראל, אף פינחס השיב את חמתי מעל בני ישראל. בקנאו את קנאתי – שלי, ואין בו שמץ של רצון וכעס שלו אלא קנאתי בלבד הוא קינא. לכן אמור, צא ופרסם בכל העם הנני נותן לו את בריתי שלום אין לך בכל הבריתות גדולה כברית השלום שעליה כל העולם עומד, והיתה ברית שלומי לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, כאהרן הכהן ממש שזכה לכהונה מצד עצמו וזכה לזרעו אחריו. תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל, שהציל חמשה עשר רבוא מכם מדין קשה של הרגו איש לאנשיו הנצמדים לבעל פעור.

הנסים שנעשו לפינחס

שנים עשר נסים נעשו לו לפינחס באותו יום.

א. שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פרש, כי נעשו ככלב וכלבתא הקשורים זה עם זה.

ב. שהיה לו לזמרי לצעוק ולקרוא לבני שבטו שיסייעוהו, אך הוא שתק.

ג. שביון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה (שהיו הכל יודעין למה הרגם).

ד. שלא נשמטו מן הרומח.

ה. שבא המלאך והגביה את המשקוף (כדי שיוכל להוציאם ושלא ישתחוה לע"ז שיש בחיקה).

ו. בא המלאך והשחית בעם (בשכמו של שמעון כדי שיהיו טרודים במגפה).

ז. שהתארך הנצב של הרומח עד שנכנס בשניהם ויצא למעלה.

ח. שנתחזקה זרועו של פינחס (כדי לסבול שניהם שהיו בעלי בשר וכבדים).

ט. שלא נשבר הרומח.

י. שלא ירד מדמם על פינחס כדי שלא יטמא (ונעשה כמו צנור וירד דמם מן הרומח).

יא. שלא מתו כל עוד היו בידו כדי שלא יטמא (פינחס).

י"ב. שדרך העליון להיות תחתון על הרומח ונעשה נס ונהפך זמרי על כזבי כבשעת מעשה וראום כל ישראל וחיובם מיתה.

והולך אותם בכל מהנה ישראל כדי שיראו וישמעו ולא יזידון עוד. בא וחבטם לפני המקום ואמר לפניו: רבש"ע, על אלה הכלבים יפלו כ"ד אלף מישראל?! והיינו דכתיב ויעמוד פינחס ויפלל, מיד כעס הקב"ה על פינחס ופרחה נשמתו (עי' כל זה בגמרא סנהדרין דף פ"ב ובספרי במדבר פס' קל"א). עמדו מלאכי השרת ואמרו: רבש"ע, מי שהוא קנאי בן קנאי ועשית כמה נסים על ידו לישראל, ימות בפתע פתאום? זו מצוה וזה שכרה?!

הוא נהרג על שבא על המדינית, והיא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה

כתב הנאון "החתם סופר" זצ"ל, שכל אחד מהם נהרג על דבר אחר, הוא נהרג על שבא על המדינית אף על פי שהיתה בתולה, אבל לא על עון עבודה זרה מפני שהוא היה אנוס, ולא היתה כוונתו על עבודה זרה לגמרי, אבל היא נהרגה על עון עבודה זרה ולא על עון זנות, מפני שהיתה בתולה והגויים לא נצטוו אלא על אשת איש, ולכן היא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה, אבל ישראל לא כן, כמו שכתוב בפרשת נח ששטף המבול את כל העולם עבור גילוי עריות ואין הבדל בין בתולה או נשואה. אמרו חז"ל, בעון זה בא לעולם אש, גזרות, מלחמות, רעב, יוקר, שנאת חינם בין אדם לחברו, וגם אנדרלמוסא רח"ל, והכתוב אומר אין בן דוד בא עד שתתהפך המלכות למינות, מינות ר"ת: ממזר, גדה, תשמיש, אבל ישראל קדושים נזהרים ומתרחקים מכל נדנוד עבירה ובעבור זה בחר בהם הקב"ה כמו שמצינו.

נתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה

צריך לידע כי בודאי יש במעשה זה של פינחס סודות נסתרים. וזה ראה הקב"ה, שסטרא אחרא לעולם רודף אחר סטרא דטהרה כקוף בתר בני אדם. והס"מ פיתה לאלעזר הכהן שיקח לאשה בת פוטיאל, ומבת פוטיאל יצא פינחס. וכשראה סמא"ל שבת פוטיאל ילדה זכר, שמח סמא"ל שמחה גדולה ואמר בלבו, כשימות אהרן, הרי שיש לי חלק בקדושה. מה עשה הקב"ה, ידע כוונתו של סמא"ל, גזר שהכהנים מבני אהרן שנולדו קודם שנמשח אהרן שלא ישמשו לכהונה. אז חרה לס"מ, איך שלא נמצא פינחס לכהונה שהיה מבת פוטיאל ונתבטלה עצתו. מה עשה סמא"ל, בחרן אפו הלך ופיתה לנדב ואביהוא שיתנאו ושלא יקחו נשים מבנות ישראל באמרו אליהם כי מי ומי מישראל היה ראוי להתחתן עמהם שלא היה כמותם בישראל, ובעטיו של נחש נתפתו ועשו מה שעשו ומתו בעטיו של נחש. והקב"ה רצה לנקום מסמא"ל ע"י פינחס שהיה בן בתו של פוטיאל, והוא הס"מ היה מליץ בעדו והיה מבקש דין מביה"ד העליון למה לא נמשח פינחס לכהונה, וכל כך עמד לפני הבית דין עד שהשיבו לו שיעשו רצונו ושיתנו לו לפינחס ברית כהונת עולם, ואז שמח סטרא אחרא שמחה גדולה והלך ונתן עצה לבלק שילך לבלעם ושיפקירו בנותיהן לישראל כי כבר נגזר שבנות בת אל נכר מותרות, וראייה שפינחס שהיה בן פוטיאל נגזר עליו להיות כהן. מה עשה הקב"ה, גזר שפינחס ינקום נקמתו – נקמת אלהים שהיא השכינה, לכן פינחס היה ראוי לכך ולא אחר, ונתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה. אותיות פינחס במילואו תשי"ג, רוצה לומר "שהשיג" עם רמ"ח ונעשה תתק"ס לוגין שיש במקוה דטהרה, לעומת תתק"ס דסטרא מסאבא. ישמעאל סמא"ל עש"ו בני' תתק"ס, וישראל מנצחים אותם עם שמע ישראל בני' תתק"ס, עם האותיות והתיבות.

ובתרגום, כד אעיל פינחס בשבטא דשמעון, פרה נשמתיה ואתדביק ביה נשמתין דנדב ואביהוא, והאי נשמה דהוי בפינחס אתדביק ביהושע.

ועוד נאמר ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. והלא פינחס היה! אלא מלמד כשהיתה רוח הקדש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים.

נתחבר אדני עם אלהים ויצא מן שני השמות הללו קנ"א, וי לאותו הדור שהקנאה יוצאת משניהם, וזהו בקנאו את קנאתי ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

כל אדם שמקנא לקב"ה, לא יוכל מלאך המות לשלוט בו כשאר בני אדם ויתקיים בו שלום.

ובשקם פינחס וקנא, אין לומר שעשה מצוה אחת גדולה בלבד אלא החיה את כל ישראל המחוייבים כליה ח"ו, וזה אמרו "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". אם כך המחיה נפש אחת, כמה שכר יש לו למי שהחיה את כל

ישראל כולם ראוי הוא שלא ישלוט מלאך המות בו. אם כן – "לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום".

אמר הקב"ה למשה, הא פינחס ועבדית עמיה טיבו הנני נותן לו, הא יעביד טיבו עמך תסתלק בפרשה דיליה, שנאמר עלה אל הר העברים.

משה בני א"ל שד"י שהוא משלים ליסוד אמת והוא חביב עלינו יותר מלוחות הברית המכוונות כנגד כ"ה. תדע כי הוא האומר לפינחס במצות המקום "הנני נותן לו את בריתי", אלמא ברית שלום מעיקרא של משה הוי בסוד "צדיק

מושל ביראת אלהים" (שמואל ב' כג נ').

פינחס היה בעולם ונשמתו בו – בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא

כתוב בזהר הקדוש: רבי שמעון היה יושב ולומד בפרשה זו. בא לפניו רבי אלעזר בנו. אמר לו, נדב ואביהוא מה ענינם שהתגלגלו בפינחס? אם לא היה פינחס בעולם בזמן שמתו, ואחר כך השלים מקומן היה מובן, אבל פינחס היה בעולם ונשמתו בו בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא? אמר לו, בני, סוד עליין היה כך, בשעה שהסתלקו מן העולם לא היו נשמרים תחת כנפי הסלע הקדוש. מה הטעם? בגלל שבנים לא היו להם, שהקמינו את דיוקן המלך. וא"כ הרי הם לא היו ראויים לשמש בכהונה גדולה! בשעה שקנא פינחס על ברית הקודש ונכנס בתוך קהל רב, וסלק את הנואפים על הרב לעיני כל ישראל, וכאשר ראה את שבט שמעון – בכמה ציבור גדול באו אליו, פרחו נשמתו ממנו ושתי נשמות שהיו ערומות בלא מקום התקרבו ונכללו כאחת, וחזרה נשמתו כלולה רוח שכלולה בשני רוחין והתחזקו בו וכך נתאפשר להם להיות כהנים גדולים.

"הברית" היתה של משה ואמר לו הקב"ה תניד בפיד שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם

וממשיך הזוה"ק: אמר רבי יוסי, נזכרתי שבמקום הזה ראיתי את רבי פינחס בן יאיר, יום אחד היה עומד במקום הזה והיה אומר כך, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן באות י' זעירא, בגלל ששני אלפא ביתא רשומים, אלפא ביתא של אותיות גדולות ואלפא ביתא של אותיות קטנות. אותיות גדולות הן בעולם הבא, ואותיות קטנות בעולם התחתון. י' זעירא סוד של ברית קימת קדושה, כיון שקנא פינחס על ברית זו, ניתוסף לו י' קטנה סוד הברית זו. באותה שעה אמר הקב"ה, מה אעשה עם משה, ברית זו ממשה היתה, וכולה שלו היתה, ננאי לתת אותה לאחר בלא ידיעתו ורצונו של משה, לא יאות דבר זה. התחיל הקב"ה ואמר למשה, משה, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. אמר לו משה, רבונו של עולם, מהו? אמר לו אתה הוא שמסרת עצמך על ישראל שלא יאבדו מן העולם כמה פעמים, והוא השיב את חמתי מעל בני ישראל. אמר משה, מה אתה רוצה ממני, הלא הכל שלך. אמר לו הרי הכלה שלך היא, תניד לו שתשרי בתוכו. אמר משה, הא בלב שלם תהיה לגביו. אמר ליה תניד אתה בפיד ותרים קולך, שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם. זה שכתוב הנני נותן לו את בריתי שלום, משה היה אומר הנני נותן לו, ואילו הקב"ה היה לו למימר לכן אמור, אתה תניד ברצון – הנני נותן לו את בריתי שלום.

"תחת אשר קנא לאלהיו" אותיות לאליהו"

ומהיכן רמזו כי נשמת אליהו המלאך באה בגופו של פינחס שקנא לאלהיו? זהו שכתוב "תחת אשר קנא לאלהיו" אותיות לאליהו. ויכפר על בני ישראל ולא אמר לכפר על בני, כי בכל הדורות עד זמן ביאת המשיח הוא מכפר על בני ישראל. (בעל הטורים) וכשקנא אח"כ פעם נוספת, בזמן אחאב ואמר – עברו בריתך בני ישראל, נגזר עליו, שיבוא וימצא בכל מקום שישראל עושים ברית מילה. ובזכותו ימחה זכרו של עמלק כמ"ש "מחה אמהה את זכר עמלק",

אמח"ה נוט' השיב את חמתי מעל, בזכות ששומרים ברית המעור וברית הלשון והעיניים, כמ"ש ומעלה בו מע"ל, נוט' מעור עיניים לשון, וז"ש מע"ל בני ישראל דייקא.

"השיב את חמתי" – הכניס את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו

השיב את חמתי מעל בני ישראל" מבואר ע"פ הפסוק (לעיל כ"ה ד') "קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש" – את אלו שעבדו לבעל פעור. ואמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה כ' כ"ג) איך יודעים מי חטא ומי לא חטא? – מהענן, שכולם היו בתוך הענן ואם הענן פלט אותם, זה סימן שחטאו, ומי שלא פלט אותם, סימן שלא חטא. לכן אמר "והוקע אותם נגד השמש" – ומהיכן תדע? אלא אם הענן פלט אותם והשמש היה עליהם סימן שחטאו, וכאן פינחס כיפר על העון והתפלל על ישראל שלא ימותו במגיפה, וז"א "השיב את חמתי" – הכניס את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו. (דרש יהודה)

נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי

יש לרמוז, דאיתא בזוהר (כאן דף י"ז ע"א) כי פינחס נעשה אז בן אהרון, כי מרוב פחדו פרחו נשמתו ונכנסו בתוכו נשמות נדב ואביהוא אשר היו משוטטות בעולם. ואם כן בקנאו את קנאת ה' השיב את נשמות נדב ואביהוא לתוך גופו. והנה לא אמר הכתוב הסיר את חמתי אלא "השיב" את "חמתי", האותיות האמצעיות של "חמתי" שהמה "מת" השיב בקנאתו לתוך "חי" שהמה אותיות הקצוות, נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי.

פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים

"השיב את חמתי", צריך להבין להיכן השיב? ושמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא, שאמר על דרך שאמרו חז"ל – צדיקים במותם קרויים חיים, ורשעים אף בחייהם קרויים מתים, שכוונתם שצדיקים במיתתם, אמנם הגוף שבחוזן הוא מת, אבל הנשמה שהיא בפנים היא חיה, והרשעים קרויים מתים גופם מת, אבל גם נשמתם שבפנים היא מתה. וזה נרמז בתיבת "חמתי", שאותיות חי הן בחוץ ואותיות מת הן בפנים, פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים, ובזה השיב את תיבת חמתי שהשיב את תיבת חמתי לתיבת מחית, ש-חי בתוכו אף כשמת בחוץ, גם לשון מחית הוא לשון חי.

"מחצית" – בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' – אותיות "מת". וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים

הפירוש – השיב את חמתי – הנה אותיות חמתי אותיות מ"ת קרובות זו לזו, ואותיות ח"י רחוקות, וע"י קנאת פנחס שעשה צדקה, השיב את חמתי, כי הכניס אותיות ח"י בתוך המת והרחיק את המות מעל ישראל כמו נתינת הצדקה שישראל נותנים מחצית השקל. "מחצית" – בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' – אותיות "מת". וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים. וז"ש "השיב את חמתי מעל בני ישראל" שהאות מ' ות' היו זו ליד זו כי בתיבת חמתי באמצע יש אותיות מ' ות', ובתחלה ובסוף – האותיות ח' וי', החי רחוק והמת קרוב, והוא השיב את "חמתי" הרחיק את המת וקרב את החיות.

פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאלהו הנביא

על הפסוק "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] "ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים". מבואר מדברי התרגום, שפינחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך – והוא אשר עתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה – וכל זאת בזכות שקנא קנאת ה', והרג את זמרי בן סלוא. וכתב רבנו יוסף חיים זצוק"ל שלכן ו' של שלום היא קטועה כי פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאלהו הנביא.

וכן כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה – אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

פינחס דור שביעי ליעקב אבינו, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם הראשון כנגד יום השביעי שהוא שבת

פינחס – הוא אליהו – דור שביעי ליעקב אבינו, יעקב – לוי – קהת – עמרם – אהרן – אלעזר – פינחס, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם הראשון, אדם – שת – אנוש – קינן – מהללאל – ירד – חנוך, והם כנגד יום השביעי שהוא שבת מעין העולם הבא, וזכו להיות בני העולם הבא כבר בחייהם.

מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, ויקח רמ"ח איבריו בידו, וזכה לאור הנשמה ולשלימותו

רבנו האלשיך הקדוש זצ"ל הביא את דברי חז"ל, ששכרו של פינחס היה – חיים נצחיים, ככתוב: "בריתי היתה אתו, החיים והשלום". והסביר, שאין הכוונה דווקא לחיים נצחיים. אלא שבכל רגע ורגע של חיים יהיו אלו חיים של שלום. והכוונה, לדברי רבותינו על הפסוק "כל הנשמה תהלל יה", שבכל רגע נפשו של האדם מבקשת לצאת מגופו, וכיון שהיא רואה את הקדוש ברוך הוא שמלוא כל הארץ כבודו היא חוזרת לאחוריה. וביארו, כי הנשמה שבאדם רוחנית, חלק אלוה ממעל, ואלו הגוף הוא גשמי, והנשמה חשה בו כבמאסר, ומבקשת לשוב לעולמה הרוחני. אלא שרואה שאפי' השכינה הקדושה שורה בארץ הגשמית, ומבינה שזה תפקידה, להאיר מחשבי הגוף, ומכל מקום, סבלה רב.

אבל כשהאדם מזכך גופו, והופך עצמו באמת משכן לשכינה, אין הנשמה רוצה לעזבו (וכמו שאמרו במדרש שהנשמה מיאנה לעזוב את גופו של משה רבנו) וזה יהיה מצב זיכוכנו לעתיד לבוא, שעליו נאמר: "ולא תגעל נפשי אתכם". זהו מצב של שלום בין הגוף לנשמה, אלו החיים, בהם מאירה הנשמה את הגוף ומוצאת בו משכנה. ואמנם כל מצוה מקדשת את האדם בקדושה פרטית, כפי שאנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו, אך מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, "ויקח רמ"ח (איבריו) בידו", וזכה לאור הנשמה ולשלימותו.

אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום

כתב עוד בספר "ליקוטים מפרדס" (דף קנ"ד), נמצא אפילו יחיה האדם אלפי שנים אינם חיים של שלום, כי בכל נשימה רוצה לצאת רוחו, אבל אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום, וזה אמרו "הנני נותן לו את בריתי שלום", שלום של חיים וחיים של שלום, וזה שאמר ותקח האיש ותצפנו, לשון הפסוק ביהושע (בי ד') "ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו", וכתב רש"י שם ומדרש אנדת תנחומא שפינחס וכלב היו, ופינחס עמד לפנייהם ולא ראו אותו לפי שהיה כמלאך שהוא רוחני ונתכסה מעיניהם, ולולי שהיה זך ונקי לא היה יכול להתכסות, וכשעלה לשמים נזדכך יותר, וזה שכתוב "הנני נותן לו (לבדו) את בריתי שלום", וברית כהונת עולם לו ולזרעו, כנגד שמסר נפשו נתתי לו חיים לבדו, וכנגד מה שכיפר על בני ישראל – ברית כהונת עולם לו ולזרעו.

"הנני נותן לו את בריתי שלום" – שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה הכוונה היא שאליהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים שלום בעולם עוד ביאור, מדוע זכה פינחס לשכר שכזה "הנני נותן לו את בריתי שלום" וגם להיות אליהו הנביא, שיבשר על הגאולה העתידה באחרית הימים,

ונקדים להביא את דברי חז"ל בגמרא, המכנים כל בעיה שלא נפתרה כ"תיקו". וכוונת חז"ל ש"תיקו" היא ראשי תיבות של "תשבי יתרץ קושיות ובעיות" ותשבי הוא אליהו הנביא, כפי שכתוב (מלכים א', ז') "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד".

ביאור נפלא על כך אנו למדים מדברי המקובל האלהי רבי נתן שפירא זצ"ל כפי שכתב בפירושו על 'ספר הגלגולים' וזה לשונו: "נראה לי שאליהו התשבי הוא שיפרש לעתיד לבוא את הקושיות והבעיות שבתורה, ועל ידי כך יגשר בין כל שיטות התלמידי חכמים ויתן שלום ביניהם וזהו שנאמר: "הנני נותן לו את בריתי שלום" – שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה שנאמר (ירמיה לג'): "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת", ו"שלום" – הכוונה היא שאליהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים שלום בעולם.

ולכל זה זכה פינחס – אליהו בשביל שאמר למשה רבנו: "לא לימדתנו רבנו, שהבועל ארמית – קנאים פוגעים בו", ומאחר והזכיר הלכה זו למשה רבו, לכן יזכה לעתיד לבוא, שהוא יהיה לפה למשה רבנו, ויפרש ויתרץ את כל

הקושיות והאיבעיות שבתורה. ומוסיף אחיו של המהר"ל מפראג: הנה, כתוב בתורה "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" – "הואיל" הם אותיות "אליהו", וכוונת משה רבנו היא, שמי שיש בשמו את האותיות "הואיל", דהיינו אליהו, הוא יבאר לכם את כל הספקות והאיבעיות שבתורה.

גם הרמ"ע מפאנו בספרו "עשרה מאמרות", אומר: הנה, הפסוק בספר מלאכי (ג', כ"ב): "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל הוקים ומשפטים", נסמך לפסוק "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" – וזאת, כדי להורות לנו, שכאשר יבוא אליהו הנביא בגאולה הקרובה במהרה בימינו, הוא יפרש ויתרץ את כל הספקות בתורת משה רבנו.

אליהו אותיות לי הוא

אומר המקובל האלהי הגאון בעל "מגלה עמוקות": הנה, כאשר התגלה הקב"ה למשה בסנה ואמר לו "והיה הוא יהיה לך לפה", רמז לו כאן הקדוש ברוך הוא על אליהו הנביא, אשר לעתיד לבוא הוא יהיה לו למשה רבנו, לפה – לתרץ את כל הספקות שבתורה. וכיצד רמז לו את זה?

ויש לומר, שהנה כתוב בסוף פרשת "בשלח": "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ופרש רש"י: שנשבע הקדוש ברוך הוא, שכל זמן שעמלק קיים – אין השם שלם. שכן היה צריך להיות כתוב כי יד על כסא הוי"ה, אלא שבגלל שעמלק קיים, אין השם שלם, וחסרות האותיות "וה" משמו של ה' יתברך, ולכן כתוב "יה".

ובנוסף, גם הכסא אינו שלם, כי חסרה בו האות "א", ולכן כתוב "ויאמר כי יד על כס" ללא האות א', ונמצא שחסרות האותיות "הוא". אולם לעתיד לבוא, בגאולה הקרובה, כאשר ימחה שמו של עמלק, אזי תחזורנה האותיות החסרות – ו"ה וכן האות א' – למקומן, ואז השם "יה" יתמלא ל-הוי"ה, וכן גם כס יתמלא ויהיה ל-כסא, לכן נקרא המבשר על הגאולה העתידה "אליהו" – שכן אליהו הוא אותיות "לי הוא". כלומר, הוא יבשר לנו שכבר יש לנו את האותיות ה"ו ו-א', החסרות משם הוי"ה ומהכסא.

וזוהו שרמזו הקדוש ברוך הוא למשה רבנו: והיה "הוא" יהיה לך לפה – כלומר, זה שיבשר על האותיות "הוא" שחזרו למקומן, דהיינו אליהו – שהוא אותיות לי הוא, הנה, הוא יהיה לך לפה – לעתיד לבוא, לפרש את כל הספקות והקושיות של התורה.

יסביר שורש נשמת פנחס שהוא אליהו הנביא ושזכה לנשמות נדב ואביהוא וכן לנשמת יוסף הצדיק וכן לנשמת יתרו

להבנת הענין נעתיק בקיצור מש"כ האריז"ל (בשער הגלגולים הקדמה ל"ב), וזהו: כי פנחס בלידתו נתגלגלו בו שתי נשמות, א' משורש נשמת יוסף הצדיק, ב' משורש נשמת יתרו, ושתיהן נעשו נשמה אחת בפנחס, אח"כ כשהרג פנחס את זמרי, זכה שנתעברו בו הנפשות של "נדב ואביהוא", אשר לשניהם יחד היתה נפש אחת, כי הם היו תרי פלגי גופא, וכדי לקשר את הנפש של נדב ואביהוא עם הנפש של פנחס, הוצרכה להתעבר בו נפש חדשה הנקראת "אליהו התשבי" והיא היתה משורש גד, וכדי לקשר את נפש זו של אליהו התשבי החדשה עם נפשות הישנות שהיו בפנחס, הוצרכה עוד להתעבר בו נפש אחת הנקראת גם כן "אליהו", והיא היתה משורש בנימין (הנז' בדברי הימים א, ה, נה, ביחוס שבט בנימין), נמצא שפנחס היה כלול מארבע נפשות, א' נפש עצמו כשנולד משורש יוסף ומשורש יתרו, ב' הנפש של נדב ואביהוא, ג' הנפש של אליהו התשבי משורש גד, ד' הנפש של אליהו משורש בנימין.

ואחר זמן רב (בערך אחר שלש מאות שנה) כשהיה המעשה של בת יפתח הגלעדי, שלא רצה פנחס לילך אצלו להתיר נדרו, ועל ידי זה מתה בת יפתח (כמבואר במ"ר סוף פ' בחקותי), בשביל זה נענש פנחס שנסתלקה ממנו הנפש של נדב ואביהוא (ונתגלגלה בשמואל הנביא), וגם הנפש משורש יתרו שנכנסה בו בלידתו גם כן נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה בחיאל בית האלי אשר בנה את יריחו), וגם הנפש של אליהו דשורש בנימין נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה כאותו אליהו של שבט בנימין הנוכח בדברי הימים ה"ל), והעיקר שנשארו בפנחס היא הנפש של אליהו התשבי משבט גד, לכן אז נשתנה שמו מפנחס לאליהו, וגם מטעם אחר, לפי שכשמת שמואל הנביא חזרה הנפש של נדב ואביהוא להתעבר באליהו, ותיקנם על ידי המעשה של קידוש השם שעשה בהר הכרמל, שנפלו כל העם על פניהם ואמרו "ה' הוא האלהים", כי על ידי זה נמחל לנדב ואביהוא העון שפגמו בשכינה בהקריבם אש זרה, ומאחר שנתקנו, נסתלקו ועלו לצרור בצרור החיים, ונשארו בו רק הנפש של אליהו התשבי משבט גד, וגם מטעם זה נשתנה שמו מפנחס לאליהו, כי אז עיקר נפשו של פנחס היתה

הנפש של אליהו התשבי משורש גר, לכן נקרא מאז אליהו הנביא, עד שעלה בסערה השמים (בשנת מ"ז לאלף השלישי, בסוף ימיו של יהושפט מלך יהודה, סדר הדורות), ובחינת נפש זו נשארה צרורה בצרור החיים ולא ירדה עוד לעולם, אלא הנפש של אליהו של שורש בנימין שנתגלגלה באליהו הנזכר בדברי הימים כנ"ל, כשנפטר אותו אליהו עלתה נפשו ונתחברה עם נפש של אליהו התשבי, ונפש זו של אליהו שורש בנימין, היא העולה ויורדת תמיד, ומתגלה לצדיקים לדבר עמדם, ולגלות להם סודות התורה, ועושה להם נסים, וזו הנפש של שבט בנימין תשאר לאליהו התשבי גם לעתיד לבוא. (ע"כ קיצור שה"ג הנ"ל).

"אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא – ת' שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו

ובידוע מנהג ישראל להזכיר במוצ"ש"ק את אליהו הנביא בצרוף המילים "זכור לטוב" 130 פעמים. מקור לדבר שצריך לומר זכור לטוב מצינו בגמרא (ברכות ג'): "בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח". וכן אנו אומרים בברית מילה "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב".

וצריך להבין, שהרי כשאנו מזכירים את שמותיהם של כל הצדיקים, אנו מוסיפים "זכרונם לברכה", או "זכר צדיק לברכה", או "עליהם השלום" וכדומה, ובמה נשתנה אליהו הנביא, שמוסיפים לשמו דוקא את המילים "זכור לטוב". הטעם הפשטי שהרי אליהו הנביא הוא מלאך ולא שולט בו המוות ולא אומרים עליו השלום או ז"ל אלא זכור לטוב ולברכה.

ועוד אומרים על כך מרן החיד"א וה"מגלה עמוקות" שארבעת המילים "אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא – ת' [400] שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו, שהם ארבע מאות כוחות טומאה של קליפת עשו הרשע, על פי סוד הכתוב "באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו".

ועל פי דבריהם הקדושים של מרן החיד"א והמגלה עמוקות, מבואר לנו גם הטעם, מדוע דוקא אליהו הנביא יבשר לנו את בשורת הנאולה העתידה לבוא – מכיון שגלות זו, שבה אנו נמצאים היא גלות אדום, קליפת עשו הרשע, הנקרא "אדום", ואליהו הנביא זכור לטוב, בגודל קדושתו, יכניע וישבור את כוחו של עשו וארבע מאות איש אשר עמו – כוחות הטומאה של קליפת עשו, והוא יבשר על הנאולה העתידה לבוא במהרה בימינו אמן, "כי עת להננה כי בא מועד".

בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז

"לכן אמור הנני נתן לו את בריתי שלום" "בדין הוא שיטול שכרו" מדרש פליאה, ופירושו הוא שאמרו חז"ל "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" – אין שכר מצוות בעולם הזה, כי כמה שישלמו לאדם ואפי' כל ימי חייו, לא יגיע לשכר מצוה אחת, ששכרה אין סוף ושייך רק בעולם שכולו ארוך.

וידוע כי בשעה שפינחס דקר את זמרי באו שבט שמעון להרגו ובאותו רגע פרחו נשמתו, ואומר רבנו האר"י שבאו לו נשמות נדב ואביהוא, ואז אמר לו הקב"ה אתה מקבל את בריתי שלום ותהפוך להיות אליהו ולא תמות לעולם, אלא תחיה חיי נצח, לכן בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז לקחת שכרו, כי שכרו הוא חיי נצח.

והנה רואים שבמילת שלום חסרה האות ו' וכתוב שלום, בגי' 380, שזכה פינחס להעמיד 380 כהנים גדולים, 80 בבית ראשון, ו-300 בבית שני, לכן אמר שלם חסר ו'.

מעשה נורא בבחור שזכה להקבר ע"י המגלה עמוקות

ומכיון שהזכרנו לעיל כמה פעמים איזה פירושים משם הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל בעל מגלה עמוקות אביא לפניכם מעשה שהיה עמו. כאשר נפטר החליטו גבאי חברה קדישא שיקברו אותו בבית העלמין של העיר ומפני קדושתו לא יקברו אף אחד על ידו אלא אם כן יסכימו כל גבאי החברה קדישא.

ויהי היום הגיע בחור צעיר מעירו של בעל מגלה עמוקות והתאוה להקבר על ידו, ניגש לגבאי חברה קדישא וכמובן שהם סרבו בתוקף באמרו הקבר הנ"ל שמור רק לאדם גדול וקדוש הראוי להקבר על ידו, אך הצעיר לא ויתר ובלילה בא אל הזקן שבגבאי החברה קדישא ואלף רובל בידו ואמר לו, הנני מוכן לשלם סכום זה רק תן לי המקום הנ"ל, הגבאי הזקן הררה בלבו ואמר ממילא אני היום למעלה מגיל שמונים שנה ועד שימות צעיר זה כבר לא אהיה בין החיים ובינתיים ארויח סכום גדול ואכלכל את שיבתי ובין כה איש לא ידע מזה. אמר לצעיר אני מוכן, נתן הצעיר את הכסף

וכתב לו הזקן שטר מכירה מטעם החברה קדישא כי הוא מקנה לו את הקבר ליד בעל המגלה עמוקות, והנה למחרת באופן פתאומי נפטר הצעיר, אך הואיל ואיש לא ידע את העסקה שעשה עם הזקן, והזקן לא הפיץ לנלות לאיש מה עשה, קברוהו בקבר אחר בבית העלמין ולא ליד בעל המגלה עמוקות, כלילה בא הצעיר בחלום לזקן ואמר לו אני דורש ממך בתוקף שתעביר אותי לקבר שקניתי ליד בעל המגלה עמוקות, אך הזקן אמר הלומות שוא ידברו ולא עשה דבר, למחרת נגלה אליו שוב הצעיר בחלום ואיים עליו שאם לא יעביר אותו רעה תהיה אחריתו, הזקן נבהל מאד ובצר לו פנה לרב העיר, הרב הודיעו מאד על המעשה החמור ונזף בו קשות, וכשנודע לו שנגב הזקן את הכסף בשבילו הכריחו להתחזיר את הכסף לקופת החברה קדישא ואמר לו אם יבוא אליך עוד הפעם בחלום תאמר לו שיבוא יחד אתך לדין תורה אצלי.

בלילה כשבא אליו הצעיר עוד הפעם בחלום, אמר לו הזקן שהרב מזמין את שנינו לדין תורה אצלו, למחרת הכינו בבית הרב פרגוד מיוחד ששם ירד המת והגיע הגבאי הזקן כולו רועד מפחד, כאשר הרגיש הרב שהפרגוד זו הבין שהנפטר הגיע לדין תורה ומיד פתח ואמר לנפטר בבקשה תשמיע את טענותיך, הצעיר גולל באורך את כל הסיפור ודרש בתוקף שיעבירו אותו ליד קברו של בעל המגלה עמוקות, הרב שאל את הזקן מה יש לך לענות, והזקן השיב בבכיה אני יודע שחטאתי עויתי ופשעתי ותאות הממון העבירה אותי על דעתי אבל עשיתי תשובה ואת הכסף החזרתי לקופת החברה קדישא, ולעצם טענתו להקבר ליד בעל המגלה עמוקות זה לא שייך בכלל, משום שאף אחד אינו מכיר אותך ורק אדם קדוש יוכל להקבר שם, אך הצעיר בשלו אינו מוכן לוותר אני שלמתי אלה רובל קיבלתי שטר קנין מחברה קדישא ואני דורש להקבר שם.

מששמע הרב את שני הצדדים פסק כי הצעיר צודק אך הואיל ואין אנו מסוגלים לקבור על יד הקדוש בעל המגלה עמוקות בחור צעיר שאיננו מוכר לכן אם הוא חושב שהוא ראוי להקבר על ידו ילך ויגלגל עצמו לבדו מקברו בו קבור היום לקבר שקנה על יד בעל מגלה עמוקות, וכך נסתיים הדין תורה. למחרת בבוקר הלכו הרב וגבאי החברה קדישא ומצאו שהקבר שהיה קבור בו הצעיר ריק ואילו הקבר שליד בעל מגלה עמוקות מלא, אז הבינו שכנראה היה ראוי הנפטר הזה להקבר על יד הרב הקדוש, הקימו החברה קדישא מצבה על קברו אך לא ידעו מה לכתוב עליה שכן הצעיר היה אלמוני, אז הוחלט לכתוב על מצבתו רק שלש מילים והן: "יגיד עליו רעו", ובפנקס הקהילה כתוב את כל המעשה הנ"ל.

כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן

כתב בספר "שני לוחות הברית" אות ב' ועל זה בא הרמז ענין פינחס, ודרשו רז"ל פינחס הוא אליהו כי הש"י ישלח לנו את אליהו הנביא לפני בא יום ה', ויונתן תרגם בפסוק (שמות ד' יג') שלח נא ביד תשלח, על ידי פינחס כי הוא מוכן לשליחות של עתיד, כי פינחס הוא אליהו, ויש להתבונן מאין הוציא יונתן בן עוזיאל דבר זה מהפסוק. ונראה לומר כי מצא רמז בתיבת נא שהיא מיותרת, אלא רומז למה שכתב הזוהר בפרשה זו על פסוק, "זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו" (איוב ד' ז) וזה לשונו: רבי שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא דא וכו'.

היוצא מדברי הזוה"ק הרי פינחס הוא נקי ולא נאבד, והוא נתעבר מן נשמות נדב ואביהוא, וכן נ"א ראשי תיבות נדב אביהו, ובזה נתקנו אלו שני הישרים ולא נכחדו, על כן כתיב תמיד פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ותמיד תמצא כשמייחסו אחר אלעזר מייחסו עד אהרן הכהן, כי כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן, לכך תמיד כשמייחסו ומזכיר בני אהרן, מזכיר כן נדב ואביהוא, ולפום ריהטא קשה, הלא מה שעבר עבר, וכבר מתו ולמה מזכירם, אלא משום הנ"ל שנתעברו בפינחס, וזהו הענין שפינחס זכה לכהונה בעצם, ולא כמו שסוברים שהכהונה נתנה לו בשכר במעשה שעשה, אלא הענין הוא בעצם שנתכהן מכח מעשה זה, כי מאחר שנתעבר מנשמת נדב ואביהוא שהם כהנים משוחים, נמצא הוא בעצם כהן, וזהו שאמר (במדבר כה' יג') "והיתה לו", וקשה ותהיה לו היה לו לומר, אלא והיתה כבר, דהיינו נדב ואביהוא, וזהו סוד היחס שיחסו הכתוב אחר אהרן.

ודעת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו למדנו ממה שאמרו במציעא (קיד' א') אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם, אמר ליה לאו כהנא את, כלומר היה תמה עליו על שלא נזהר בטומאת אהל, ואמר לו אין העכו"ם מטמאים באהל אלא ישראל, לכך מצינו (מלכים א' יז) שנשתטח על בן הצרפתית המת לפי שהיה גוי.

ואמנם התוס' (מציעא קיד' ב' ד"ה אמר) כתבו, שהיה ברור לו שיחייהו ולכך היה מותר משום פקוח נפש, ע"כ.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם

בספר תורת החיד"א למרן החיד"א, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, על דרך כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין התורה פוסקת מזרעו, וכן כאן, כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם. (רבי וידאל הצרפתי).

"הֲנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (כה, יב)

המילה שלום היא נוטריקון שלא למות

על דרך הפשט הבטיחו בברית שלום שלא יפחד מאחי זמרי שלא ינקום נקמתו, ומה יהיה שכרו, והיתה לו ולזרעו אחרינו ברית כהונת עולם, שתהיה לו הכהונה נצחית.

ועל דרך המדרש הנני נותן לו את בריתי שלום, וא"ו דשלום קטיעא, ללמדך שאין הברית לכהן אלא כשהוא שלם בלי מום, אבל אם חסר פסול, כן דרשו בקידושין (סו ב') וכן מצאו במסורת וא"ו דשלום זעירי.

ושמעתי שהמלה שלום היא נוטריקון שלא למות, וזה מחזק קבלת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו, וכן מצינו בעצמו שאמר (מלכים א' יט') "קח את נפשי ממני כי לא טוב אנכי מאבותי", כלומר מאבותי שמתו, ומפני שמאס חיי העולם הזה נתן לו חיי העולם הבא ועלה בסערה השמימה, ויתכן לומר כי על שם סופו שנסתלק וחזר אלהי נקרא אליהו, שהוא כולל שני שמות דין ורחמים, אל הוא הדין והוא הברית, יו"ד ה"א וא"ו, הוא הרחמים והוא השלום, והנה הוא כלול מכת הדין והרחמים, וזהו בריתי שלום, ולכך העניש לשר החמשים וחמשי מכת הדין, והחיה המת מכת הרחמים, ועוד רמז בחשבון שמו פי שנים בשם המיוחד.

אליהו בגימטריא נ"ב ושם הוי"ה ב"ה ב' פעמים גימטריא נ"ב וכתב מהר"א ורומז שבעבורו נתיחדו שתי המידות. ובפינחס יש ארבע פעמים אליהו.

ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן

כתב ה"מגלה עמוקות" האות ו' של שלום קטועה, דיעקב לקח מעשיו את האות י' דעשו נקרא עשו משום שהיה נגמר בשערות. וא"כ היה צריך לקרותו עשוי.

ויעקב נקרא על שם שנאחו בעקב עשו וא"כ היה צריך לקרותו עקב.

ומה פשר השינוי?

אלא, יעקב לקח מעשיו את האות י' וזהו "וידו אוחות בעקב עשו" עקב זה סוף וידו של יעקב אחזה באות י' של עשוי ולכן נקרא יעקב והוא עשו.

ולמה לקח את האות י' אלא משום שיעקב קיבל את החודשים ניסן, אייר, סיוון. ועשו – תמוז, אב, אלול. ואלול נרמז באות י' (עיין שם איך נרמז) והיות ואלול זה חודש של תשובה לכן יעקב לקח לו את האות י' ונשאר לעשו אחיזה בתמוז ואב ולכן מלכות אדום שבאו מעשו החריבו את בתי המקדש וכו' בחודשים אלול.

וכתב ה"אגרא דכלה" דלעתיד לבוא יעקב יקח לעשו גם את האות ו' וישאר עש. שנאמר "ובני עשו עש יאכלם" (ישעיה נט).

והנה אמרו חז"ל, דיעקב חמש פעמים נקרא יעקוב מלא (עם אות ו) כמו הפס' "וזכרתי את ברית יעקוב". ואלהו נכתב חמש פעמים חסר ו' אליה.

והטעם שיעקב נמל אות משמו הוא משום – ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו. (רש"י ויקרא כו).

ולמה יעקב לקח מאליהו דווקא את האות ו' כיון שלעתיד לבוא כך יהיה שיעקב יקח מעשו גם את האות ו' משום דעשו גימ' 376 ושלום גימ' 376 ועשו שונא את השלום. דהרי עשו שונא ליעקב ואין אף פעם ביניהם שלום.

והנה פנחס שהוא אליהו בקנאותו קנאת הברית נותן לו השלום והאות ו' קטועה לרמז שיקח ממנו יעקב את האות ו' למשכון.

והנה ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן.

הוא"ו קטיע לרמוז על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם

פירש הרי"ח הטוב נראה בס"ד מעם לוא"ו דשלום קטיעא, מצאתי כתוב במפרשים ז"ל דפינחס קודם זמן דוד הע"ה נתעלם מן העין והלך ושכן לבדו מתבודד במדברות ובמערות במקום שאין בני אדם מצויים, ועוסק בתורה לבדו, ואחר כך בסוף ימיו של אחיה השילוני ע"ה נתגלה ובא אצל ישראל וקרא עצמו בשם אליהו ולא קרא עצמו בשם פינחס, והעולם לא היו מכירים אותו שהוא פינחס, כי לא היו בזמן הקודם. אך בודאי אחיה השילוני היה מכיר אותו, וגם בודאי דהנביאים וגדולי החכמים הכירו אותו שהוא פינחס ולא גילו דבר, והיו כל העולם מכירים אותו בשם אליהו התשבי מתושבי גלעד, כי בשם זה נגלה לעולם, ואחר כך עשה כמה שנים בעולם הזה ועלה השמים ככתוב במלכים, כך מצאתי בכתובת הרב המקובל מהר"ר ששון מרדכי שכתב זה בשם המפרשים ולא זכר מקום הדברים האלה.

ולפי הדברים האלה מובן המעם מ"ש השלום בוא"ו קטיעא, דארז"ל השלום הוה שכתוב כאן הוא החיים הנצחיים שניתנו לו, דכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום, ואלו החיים שמכנה אותם כאן בשם שלום היו מקוטעים, כי באמת נתעלם מן בני אדם במה שחשבו שנפקד, ואחר כך בא בדמות אדם חדש וקרא עצמו אליהו, ומוזה עלה לשמים, לכן נכתב הוא"ו קטיע לרמוז על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם.

כח ברכתו של המהרש"א

בקהילת אוסטראה העניה, רכש אחד העשירים את הזכות להנחת אבן הפנה לבית מדרש המקומי וכיבד בה את המהרש"א, בתום מעמד הנחת אבן הפנה ניגש המהרש"א לעשיר ואמר לו כל מה שתדרוש ממני אתן לך כתמורה על הכיבוד שהענקת לי. אמר לו העשיר רצוני בבן שידיה גדול בתורה כמו רבנו. אמר לו המהרש"א ביכולתי למלא את בקשתך, אך דע לך כי אם יולד לך בן כזה, תפטרו אתה ואשתך מן העולם מיד לאחר לידתו. לאחר התייעצות קצרה הסכימו העשיר ואשתו לתנאי הרב, בן יפה עינים נולד לעשיר ואשתו, אשר השיבו נשמתם תקופה קצרה לאחר מכן, המהרש"א הכניס את הילד תחת חסותו גידלו באהבה עד גיל הנשואין, טרם פטירתו כינס המהרש"א את פרנסי העיר ואמר להם לאחר פטירתי תמנו את האברך הזה כרבה של אוסטראה.

חודשים חלפו אך בני העיר עדיין השתוממו על צואת רבם שלא ראו בו גדלות מיוחדת, עד ליום בו נפטר אחד מעשירי הקהילה בני העיר השתתפו בהמוניהם בהלוויה, אך הרב בושש לבא, לאחר לחץ גדול הופיע הרב ללויה, כשהגיע סמוך למיטה, רכן הרב לעבר המת, ומול עיני מאות המלוים הרים את הטלית מעל הנפטר והנה אין שום גופה רק גזרי עצים מונחים על המיטה, במקום גופתו של המת, הרב הרעים בקולו ראו נא כיצד אתם נראים המזיקים הוטפים את כל מתיכם, ושמים במקומם גזרי עצים, לאיזה דרגה הגעתם, לאחר מכן הניף את ידו וגופת המת חזרה לפתע למיטה, עתה אפשר להמשיך את הלויה, אמר הרב, בעוד הנוכחים מסומרים למקומם מעוצם גדולתו של הרב החדש, שירד לעולם בכח ברכתו של המהרש"א ושאב את כוחו ממנו.

"הֲנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, יב-יג)

"ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית" (כה, יד)

לא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ראוהו בבושתו

מדוע כפלה התורה את דבריה "המכה - אשר הכה". די היה להכתב "ושם איש ישראל אשר הכה"?

ומתרג' ה"בן איש חי" בספרו "עוד יוסף חי" על פי משל, לגנב שחדר לבית פרטי, צדו עיניו בכתונת יקרה ומיוחדת. נמלך בדעתו, כיצד יוציא את הכתונת לרשות הרבים מבלי שיבחינו בו העוברים ושבים. מיד הבזיק בראשו רעיון, יפשוט את בגדיו, וילבש את הכתונת ומעליה ילבש בחזרה את בגדיו וכך יצא לרשות הרבים, מבלי שאיש יבחין בה. וממחשבה למעשה פשט את בגדיו, אלא שרבות מחשבות בלב איש, טרם הספיק הגנב לעטות על גופו את הכתונת היקרה, ובעל הבית נכנס לביתו ומצא את הגנב, ומיד הזמין שוטרים. השוטרים, תפסו את הגנב כפי שהוא, והובילוהו כשהוא אינו לבוש ברחובות העיר לבית המשפט.

נמצא שעונשו של הגנב כפול, לא די שלא הצליח בגניבתו ואף יענש על כך. אלא בנוסף לכך, הוא ספג ביוזנות מהולכי הדרכים כשראוהו ללא בגדים ברחובות העיר. אף בענין זמרי, ידוע שעשה הקב"ה עשרה נסים לפינחס, ואחד מהם שהחיה את זמרי במשך כל אותו זמן שסובב עימו במחנה, כדי שלא יטמא פינחס בטומאת המת.

נמצא שלא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ומתוכם אף תלמידיו בני שבטו ראוהו בבושתו, ואותה בושה שהייתה לו לזמרי קשה היא אף מהמוות. על פי זה יובן דקדוק לשון הפסוק "ושם איש ישראל המכה; אשר הכה", בכפליים לקח זמרי, גם נאבד מן העולם וגם התבזה לעיני בני ישראל.

שתי מתנות קיבל פנחס אחת שיבשר הגאולה לעתיד ועוד שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים

קודם אמר "הנני נתן לו את בריתי שלום", ואח"כ אמר "והייתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" - לא רק לו אלא גם לזרעו, ולמה קיבל את שתי הברכות האלה. אלא אומרים רבותינו כי פינחס הוא אליהו והוא עתיד לבשרנו בסוף הימים על הגאולה ויהיה שלום בעולם (וינתן בן עזיאל שמות ר"ח), וכאן התורה נותנת לו שני מיני שכר, שכר אחד "תחת אשר קנא לאלהיו" - שהראה שאכפת לו מהכבוד של ה', קיבל ע"ז שכר של "לכן אמור הנני נתן לו את בריתי שלום" - שהוא יביא שלום בעולם לסוף הימים כשיבשר על הגאולה ויתקיים הפסוק (זכריה י"ד ט') "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" [ואמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה ט' ט') גדול שלום כשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר (ישעיה נ"ב ז) "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום"], וכמו שהוא פרסם כבוד שמים "הנני נתן לו" - מיוחד לו שיתפרסם על ידו כבוד שמים.

וקיבל שכר שני, על שכיפר על בני ישראל וכמ"ש "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", וע"ז נאמר "והייתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" - שגם הכהן מברך את ישראל ומכפר עליהם בכל פעם שמברך וזה ניתן לו ולזרעו [ע"ז זוהר (במדבר רפ קמ"ו)]. שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים ואין דין בכלום, וזה מתן שכר כפול שהקב"ה נתן לו על שני הדברים שעשה - "תחת אשר קנא לאלהיו" ו"וכפר על בני ישראל".

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֶעָזָר" (כה, יט - כו, א)

ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה

מפני מה פסוק זה מופרד, להודיעך כי פרשת צרור את המדינים לא היתה אלא לאחר זמן שנאמר בפרשת מטות נקום את נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולמה נאמרה פרשה זו בכאן לפי שהיתה מגפה ונפלו כ"ד אלף מישראל, אמר הקב"ה בני יפלו מן המחטיאים והם לא יפלו וכתוב (ויקרא כ' טו) "ואת הבהמה תהרוגו" ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה, לכך נאמר צרור את המדינים.

"חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי" (כו, ה)

הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם כתב רש"י: "הקב"ה הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר "מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם" והקשה בס' "מעיינה של תורה" בשם "הכלי יקר", הרי שמו של הקב"ה בעצמו הוא אות י' קודם אות ה'. ומדוע כשהטיל את האותיות י'-ה' במשפחות הטיל להיפך, קודם את האות ה' ואח"כ אות י'. אלא ידוע שאיש ואשה "שכינה שרויה בניהם, כי באיש יש אות י' ובאשה אות ה' ואם זכו וחיים בקדושה ובטהרה הרי שכינה שרויה בניהם.

והנה הנשים היו צנועות יותר מן האנשים, כמו שאמרו על שלומית בת דברי - "אחת הייתה ופרסמה הכתוב" שמע מינה, שכל הנשים היו קדושות. ואילו אצל האנשים נאמר "בוכים למשפחותיהם", שהיו בוכים על שנאסרו עליהם העריות. לכן הקב"ה נתן את אות ה' של האשה בתחילה, ואות י' של האיש בסוף - לומר שהנשים היו צנועות יותר מן האנשים.

כאן קבור יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק

פעם אחת היתה מלחמה בין רוסיה להונגריא ובאותם הזמנים היו לוקחים גם את היהודים לצבא, ויהודי הונגריא הנלחמים כנגד רוסיה באו ביום השלישי למדבר גדול וראו מצבה גבוהה כתובה למעלה בכתב אשורי: כאן קבור אחד יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק, והתפלאו שראו את זה, סביב המצבה היה חקוק באותיות אשוריות כל אותו מעשה וזה תארו: זה הבחור היה משרת לפני עשיר גדול נוצרי בביתו והיה נאמן לאדונו בכל דבריו, לאדונו היתה בת יחידה יפת תאר בגיל עשרים ושנים שנה, וגם הבחור היה בגיל זה והבחורה היתה אוהבת את הבחור והיתה מפתה

אותו בכל יום בדיבורים רעים שאם יבוא אליה תעשיר אותו ויהיה אחד מהמנוכדים, והיתה מלבה את יצרו בדבריה, והבחור הזה לא היה מטה אוזן, הבחורה הרשעה איימה עליו באמרה אם לא יעשה רצונה הוא יהיה בסכנה, אך הוא לא ענה לה מאומה, ולא ידע הבחור איך לברוח מאותו הגהינם, כי היה לו חוזה עם אדונו לכמה שנים שיעבוד והוא עני ואיפה ילך באופן שהיה סובל, והנה יום אחד אבי הבחורה היה בתוך הפרדס, והיא השבה שאביה נסע, תפסה את הבחור בתוך חדרה ואמרה לו הגיעה העת, הבחור רצה לברוח אך היא תפסה אותו בערפו ונשכה אותו בכל כחה ומרב כעסה מצצה את דמו ונפלה ומתה, לא הספיק הבחור לברוח והנה אדונו בא ומצא את בתו היחידה מתה ובפיה מלא דם והוא גם כן פצוע שאל ממנו מה היה כאן, והבחור היה מוכרח לדבר את האמת וכששמע אדונו את זה, אמר לו לבחור כי הגיעה העת והקץ שלו, ולכן אם יש לך מה לצוות ומה לעשות תגיד לי ואני אעשה אחר מותך, הבחור בקש ממנו זמן כמה רגעים כדי לכתוב את המעשה, וכשיבואו החברה קדישא לקבור אותו ימסור להם המכתב, וכן היה שלאחר שכתב את המעשה, לקח אותו אדונו בתור נקמה וחתך אותו לחתיכות דקות וכל זה היה סביב המצבה.

"וּבְנֵי פְלוֹא אֱלִיאָב" (כו, ח)

אדם שהולך עם אבינו שבשמים אין לו מה לפחד

מובא בספרים הקדושים "ובני פלוא" מלשון מכוסה ומופלא מלשון 'במופלא ממך', שאף כשאינם רואים תיכף את חסדי וניסי השי"ת, ו'החושך יכסה ארצם' – ואינם רואים איזו טובה יש בהנהגת הקב"ה עמם, מ"מ הם מאמינים, שהכל מ"אלי-אב", כלומר מאלוקינו – אבינו שבשמים.

אחד מגדולי וחשובי הסידי ליובאוויטש סיפר מעשה שראה בעיניו בשנותו ב'סיביר', וכך הווה מעשה, אחד מגווי המקום טיפס על הר גבוה מאד ותקע יתד של ברזל בראש ההר, לאחר מכן קשר בו חבל גדול וארוך מאד, משם פנה ועלה על הר שני הסמוך גם שם תקע בפסגת ההר יתד ברזל, וקשר בו את קצהו השני של החבל, והנה, בין ההרים הייתה בקעה עמוקה מאד. שאל הגוי את הקהל, האם ברצונכם לראות כשאני עובר ומהלך על החבל מהר אחד לשני, ויענו כל העם יחדיו, אין רצוננו להתעסק היום ב'מצוות ליקוט עצמות', כי בוודאי תיפול תיכף ומיד אל התהום הפעורה תחתך, אך למרבה הפלא עבר האיש בין ההרים כשהוא נשאר חי וקיים, ויהי ממחרת הודיע הגוי שכמעשהו אתמול יעשה גם היום לעבור מהר להר על ידי החבל, אך האנשים הפצירו בו שלא יסכן את חייו שוב, דלאו בכל יומא מתרחש ניסא, אולם ההוא גברא אטם אזנו משמוע, ומיפס שוב לראש ההר ועבר על החבל בהצלחה מהר להר, בגמרו שאל את הקהל האם מאמינים אתם שאוכל לעבור על החבל בשלישית, ויענו כל הקהל לא 'מאמינים' אנו, אלא 'להדיא' ראינו שבידך עשות כן. הוסיף הגוי לשאול, האם מאמינים אתם שביכולתי לעבור על החבל הדק ו'עגלה' בידי, ויענו כל הקהל פה אחד, אם יכולת עבור עד עתה ודאי שלא תפריע לך העגלה, הוסיף הגוי לשאול האם יש מי מביניכם שיסכים לשבת בתוך העגלה כאשר אגרור אותה על החבל, אך בזה כבר לא היה מי שהסכים לסכן חייו.

אחר כמה רגעים ראו את האיש מהלך על החבל עם עגלה ובתוכה יושב לו ילד בניחותא בלא שום פחד, וכך עבר מהר אחד למשנהו, והיו אנשים תמהים 'מי הוא זה ואיזה הוא' הילד שהסכים להסתכן כך, משירד הקיפו הקהל את הילד ו'חקרוהו' כיצד לא אחזו חיל ורעדה לשבת באותה עגלה התלויה בין שמים לארץ, הסביר הילד, הרי האיש שעבר עמי על החבל הוא אבי בכבודו ובעצמו... כאומר, אין לך שלוות הנפש גדולה יותר משיבת הבן בתוככי עגלתו של אביו, ואם אבי ציוה עלי לשבת בעגלה הייתי סמוך ובטוח שאינו מסכן אותי כלל.

סיים החסיד ואמר, מסיפור זה למדתי, כי כך צריכה להיות אמונתו ובטחונו של היהודי, כההוא ינוקא שסמך על אביו בידעו ש'אב' אינו מזיק לבנו, ותמיד רחמי האב על הבן להיטיב לו כל הימים, והזוכר זאת – אשריו וטוב לו הן ביושבו בביתו בהרחבה, והן בגלותו בסיביר, כי מדגיש תמיד בעצמו כ'יושב בעגלתו של אביו', והמנהיג הוא הבורא בכבודו ובעצמו.

דרוש לימי בין המצרים

דרוש ג' ימי בין המצרים

רמז לחרבן הבית אצל אדה"ר

מובא במדרש (ב"ר י"ט ט'), כי כבר בימי אדה"ר, נגזר שיחרב ביהמ"ק. "ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה", והרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ומה שואל היכן אתה? אלא פירושו איך הָיִיתָ, איך נהיית ונשתנית לרעה, אתמול היית "לְדַעֲתִי", פירוש היית הולך בדרכי ונמשך אחרי, ועתה לאחר שחטאת אתה נמשך לדעתו של נחש. אתמול-מסוף העולם ועד סופו היתה קומתך, ועתה אתה מתחבא בתוך עץ הגן כיון שנגרעה קומתך, ע"כ.

לעבדה ולשמרה

ובזוה"ק מפרש שאמר לו הקב"ה איכה, איה-כ"ה, היכן היא כה שהיא השכינה שהיא היתה עטרה לראשך ואתה היית מרכבה אליה, היכן היא, הרי שמתני אותך בג"ע לעבד-ה ולשמר-ה, לעבוד את ה' שהיא השכינה ברמ"ח מ"ע, ולשמור את ה' בשם"ה מצוות לא תעשה, וא"כ היכן היא ה', שהיא השכינה הקדושה, להיכן סילקת אותה ופשעת בה, הורדת את השכינה הקדושה לתוך הקליפות!

שילוח בני"י כשילוח אדה"ר מג"ע

עוד שם במדרש, אמר ר' אבהו בשם ר' חנינא, כתיב והמה כאדם עברו ברית, שם בגדו בני. המה-עם ישראל, כמו אדה"ר, בגדו בני. אמר הקב"ה, מה אדה"ר הכנסתיו לנ"ע וציויתיו ועבר על ציווי, ודנתי אותו בשילוחין, ששלחתי אותו אל מקום גלותו כדי לכפר על חטאו, כמש"כ וישלחוהו ה' אלהים וכו', וכן דנתי אותו בגרושין, שגרשתי אותו מג"ע, כמש"כ, ויגרש את האדם, כי לאחר החטא אין הוא ראוי להיות שם, וקוננתי עליו איכה, כלומר, איך נהפכת מטוב לרע. אף בני ישראל כך, הכנסתים לא"י וציויתים על מצוות התורה, ועברו על הציווי, כמש"כ, "וכל ישראל עברו תורתך", ודנתי אותם בשילוחין לגלות בארצות אחרות, פרס בבל מצרים וכו', וכן דנתי אותם בגרושין וגרשתי אותם מא"י, וקוננתי עליהם איכה ישבה בדר.

הראת לדעת, כי ה-"איכה" ישבה בדר, נמשך מן האִיְכָה של אדה"ר.

סוד איסור אכילת גיד הנשה

וכן נרמזת כל הגלות והחרבן ביעקב אבינו ע"ה שהוא שורש כל בני ישראל, והוא גלגול אדה"ר כמו שכותב הזוה"ק (ח"א דף ק"ט) על הפסוק: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", וזת"ד: וגיד הנשה, אסור אפי' בהנאה, ואפילו לתת אותו לכלב אסור. ומדוע נקרא שמו גיד הנשה, גיד דאיהו מנשה לבני נשא מפולחנא דמאריהון, פ"י שהוא משבח מבני אדם את עבודת ה"ת, כי מי שאוכל גיד הנשה, מטביע בלבו לסור מאחרי ה', "ותמן הוא יצר הרע רביע", ושם יצה"ר רובץ, ולכן הוא מטמטם ומשכח.

קיום המצוות היזוק לאיברים וגידים של אדם

וביון שהמלאך נאבק עם יעקב, לא מצא מקום בגופו שיוכל להתגבר עליו, כיון שיעקב אבינו קידש את כל אבריו, שכולם עבדו את השי"ת, ולא עבר עבירה אפי' באחד מהם ח"ו, וכל אבריו גופו היו עוזרים לו כי כולם היו חזקים, כי כל איבר וגיד באדם הוא כנגד אחד מתרי"ג מצוות שבתורה, וע"י קיום המצוות השייכים לכל אבר ואבר כנודע, נותנים כח וחוזק לאותו אבר שכנגדו ואין אחד מהם נחלש, וכן לכל אבר ואבר ולכל גיד וגיד יש מלאך הממונה עליו, ולכן לא מצא המלאך ס"מ שום מקום לאחוז ביעקב אבינו וכנ"ל. מה עשה המלאך, "ויוגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה", ומפרש הזוה"ק, דהיינו, ב"זינייה"-ביצה"ר דאיהו זיניה ואתריה" בזינייה-במינו, ביצה"ר שהוא מינו, ושם מקומו, בגיד הנשה כי הוא מלאך הממונה על גיד הנשה. ואומר רשב"י, "ומתמן אתי יצה"ר על בני נשא", משם מגיד הנשה בא ומתפשט יצה"ר על כל העולם, ולכן אמרה התורה "לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", וכמו שאמרו החברים, שכל אבריו של האדם רמוזים למעלה, אם אבריו טובים שקיים בהם מצוות כטוב טעם ודעת, הם טובים, כלומר ממשיך עליהם האדם "טוב", ואם ח"ו רע, ממשיך עליהם רע.

כנגד רמ"ח איברים יש רמ"ח מלאכים

וכמו כן, כל אבר ואבר מבעלי החיים שאוכל האדם הרי הוא, מחזק את האבר שכנגדו באדם האוכלו, וכן כל אבר שמקיים בו מצוות, מחזק אבר שכנגדו בעולם העליון להמשיך לו כח וחיות. וכן ח"ו להיפך, מחזק אבר של הקלי' ח"ו. וזהו שאומר הוזה"ק: ודאי גיד הנשה מחזק את יצה"ר, "דהוא זיניה". ובני ישראל לא יאכלו אותו, שהם אינם ממינו, אבל שאר אומות העולם יאכלו אותו, כי הוא ממין המלאך שלהם שהוא סמא"ל כדי שיתחזקו בו. (וממשיך הוזה"ק): לפי שיש באדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מ"ע, שהם ניתנו לנו לעשות אותם ולקיימם. וכנגד רמ"ח מלאכים שהשכינה מתלבשת בהם, ושם של המלאכים כשם רבונם.

גיד הנשה כנגד מלאך ס"מ ויומו יום ת"ב

ויש באדם שס"ה גידים – וכנגדם שס"ה מצוות ל"ת, ועל כל גיד יש מלאך ממונה, ועל גיד הנשה ממונה סמא"ל, ולכן בניגוד הנשה יכול לשלוט, וכן מכוונות השס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה ימי השנה. ותשעה באב הוא כנגד הס"מ, שגם הוא שולט על אחד משס"ה ימים, ולפיכך אמרה התורה "לא יאכלו בני" את גיד הנשה" א"ת" לרבות תשעה באב, כי "את" –אותיות א"ב ת"שעה, שלא אוכלים בו ולא שותים בו, לפי שהוא כנגד גיד הנשה וכנגד הס"מ, וא"כ לא רק שאסור לאכול את גיד הנשה אלא ג"כ אסור לאכול ולשתות ביום שכנגדו, וזה בא לרבות א"ת.

רמז להנ"ל אצל יעקב אבינו

ומשום זה, ראה הקב"ה לרמוז ולהודיע ליעקב אבינו על העתיד להיות, וז"ש ויאבק איש עמו, בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב, ולא מצא מקום אחיזה רק בניגוד הנשה, ובוה מיד נחלש כחו של יעקב, וביומי השנה מצא את יום תשעה באב שבו יש לו אחיזה ח"ו, שבו נתחזק הס"מ, ולכן ביום הזה נגזר עלינו במדבר שלא נכנס לארץ ישראל, ונחרב בית המקדש, וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה.

רמז התעניות בניגוד הנשה

וכידוע שכאן רמוזים כל הצומות שיש בשנה. כי הנשה בהיפוך האותיות הוא השנ"ה, כלומר במשך השנה לא יאכלו בני" א"ת גי"ד ג' –ג' בתשרי, י"י בטבת, גי"ד –ג' י"ז, והוא שבעה עשר בתמוז, א"ת א"ב ת"שעה שזה תשעה באב, וכן ר"ת תענית אסתר.

עם ישראל לעולם עומדים איתן

"כל רודפיה השיגוה בין המצרים", בדרך כלל כאשר האדם יושב במנוחה ובלא דאגות, ויש לו שפע בכל מה שהוא צריך, לא קשה לו להיות ישר והגון. אמנם כשהוא מלא דאגות וסובל צרות, ונרדף מכל הצדדים ואין לו שקט נפשי, אז הוא נסיון קשה להשאר ישר והגון. וזהו שנאמר על ישראל כל רודפיה "השיגוה" בין המצרים, כלומר, רוחו גדולתו ועצמתו של עם ישראל יכולים רודפיהם להשיג ולדעת דוקא כשישראל נמצאים בין המצרים, בצרות, בראותם שגם אז נשארים דבוקים בה' ואדרבה מתקרבים יותר להי"ת.

ימים אלו ימי תשובה וחיזוק לשכינה

ימי בין המצרים הם קדושים מאד, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בנינה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הגמרא (קידושין כו ע"א) קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף – בכסופין, בשטר – זו התורה, ובחזקה – מכי די"ש אמצרי, די"ש ע"י שם שד"י, אמצרי, רומז לימי בין המצרים.

השעות של ימים אלו

ימי בין המצרים יש בהם 528 שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות =528, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ואז זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנ"ה ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח ס"ה 96 שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר הצות, סך הכל 102 שעות. נוריד ממפת"ח 102 ישאר 426 כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב "הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים" –אותיות מַצְרַיִם, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, באו

לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל גי' 103, ומרגלים גי' 323, ושניהם יחד עולים 426 כמס' תו"ך, שבאלו הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים, רמז לימי בין המצרים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתו"ך הגולה, ו' ואני רומז להקב"ה ו"אני" היא השכינה "בתו"ך שעות של ימי בין המצרים.

פתחו לי פתח

ואם ניקח אות "א" דאחי"ה ונשים אותו בתוך גולה תהיה נאולה, וצריך עתה לדעת קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי וכו', פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח וכו', כי הפתח צריך להיות יציב שלא יסגר, וכמו שעושים בצינור פלדה שלא יסגר מעולם, כי חיי האדם תלויים בשער הזה, משל לאדם שהיה רעב מאד, עוד מעט ואיננו, לפתע ראה אולם גדול רחב ידים, אשר מחלונותיו רואים שפע עצום של מאכלים-מינים ממינים שונים, חפש פתח להכנס, אבל הדלת נעולה, רץ והביא צרור גדול של מפתחות ונסה אחד ועוד אחד עד תומם ולא הצליח, חשב ליקח פצירה ולסדר מפתח להתאימו למנעול, אבל אין לו פצירה, וכך נשאר מחוץ לפתח. וז"ש הקב"ה פתחו לי פתח, תתעוררו, אבל עונה כנסת ישראל, אני ישנה, אין בכחי לפתוח את הדלת לבקוע את הלב.

התיקון בימים אלו: פה אזנים עינים

בג' שבתות אלו תקנו חז"ל לקרוא ג' הפטרות: א. דברי ירמיהו בן חלקיהו – מטות. ב. שמעו דבר ה' בית יעקב – מסעי. ג. חזון ישעיה בן אמוץ – דברים.

ורמזו לנו חכמים בזה להתחזק בג' דברים הקשורים לעבודת ה' והם: א. דברי ירמיהו – שמירת הפה, כפי שאמר ירמיה-לא ידעתי דבר, וכמש"כ ל"פום" צערא אנרא, כלומר על דבורי פיו של האדם תלוי צערו, אם מדבר לשון הרע ורכילות, צערא. ואם ד"ת, אנרא, השכר הגדול. וכן מה שאמרו רבותינו – כל עמל אדם ל"פיהו". וכן ראינו שעל ידי המעשה של דבורו של בר קמצא נחרב ביהמ"ק.

ב. שמעו דבר ה' – האזנים, לא לשמוע בזיון ת"ת, לשון הרע, שירי חולין וכו', אלא רק דברי תורה.

ג. חזון ישעיה – עיניים – להזהר מאד מראות אסורות, כמו המעשה באותו סומא שקרא לבניו קודם מיתתו, ואמר להם, אני רואה את כולכם, אלא שכל ימי אע"פ הייתי פיקח עשיתי עצמי סומא, כדי לא לפגום בעיניים, וזו הצוואה שלי אליכם.

פנחס הוא אליהו מבשר הנאולה

על פי רוב חלה פרשת פנחס בימי בין המצרים, ובפרשה זו מופיע כל עניני החגים, נמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הנאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

ועוד שבמיוחד בימים אלו יש ציווי מחז"ל להתאבל על חרבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד.

ונפלא הדבר מה שאמרו חז"ל, שבכוונה סבב הקב"ה שפרשת 'פנחס' תחול תמיד בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא וזכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הנאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא..." ודבר בעתו מה טוב להרחיב הדיבור על פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא.

על הכתוב "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] "ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הנאולה באחרית הימים". מבואר מדברי התרגום, שפנחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך – והוא אשר עתיד לבשר לנו על הנאולה העתידה – וכל זאת בזכות שקינא קנאת ה', והרג זמרי בן סלוא, שחטא עם כזבי בת צור המדינית.

ובך גם כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פנחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה – אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

ימי דין וצריך לעשות תשובה

וכן מביא הוזה"ק (ח"ב דף י"ב): ותצפנהו ג' ירחים – אלו הם שלשה חדשים שדין קשה שורה בעולם, ומה הם – תמוז אב טבת – שכידוע בחודש טבת הגלה נבוכדנצר את יכניה מלך יהודה, ואתו "החרש והמסגר", שהם רוב גדולי העיר וחכמיה.

תשובה / כל דור שלא נבנה כאילו נחרב בימיו

הנה, מהמאמרים הנ"ל אנתנו רואים כי הזמנים הללו הם ימים קשים מאז ומתמיד, שיש בהם דין על ישראל ח"ו. וגם עתה בזמן הגלות והחרבן, חייב האדם להתענות ולצום מתוך הכנה גדולה, והעיקר הוא החזרה בתשובה, להבין וליכור כי זה עיקר הצום, לעורר הלבבות, ולפתוח דרכי התשובה, כי ע"י מעשינו הרעים גרמנו את כל אותן הצרות, ובזכרון דברים אלו נשוב בתשובה להטיב את מעשינו (לשון הרמב"ם הלכות תענית). כי כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החרבו, כי יש לנו כח לחזור בתשובה, ולתקן עוונותינו, ולבקש על הגאולה ועל השכינה, ומיד נזכה לגאולה. וכיון שאיננו עושים כן, הרי אנתנו משהים את הקץ, ונחשב כאילו אנתנו גרמנו את החרבן.

פי' חרבן וגלות ע"פ הסוד

ועתה שים לבך למה שאומר לך בשם רבותינו המקובלים, כי חרבן פירושו הריסת קומת הקדושה, כביכול, חור – ב"ן, חור בשם ב"ן, שהיא השכינה הקדושה. וגלות, פירושו יציאת הקדושה לתוך הקליפות.

שורש הגלות והחרבן

וכל החרבן והגלות – כבר נרמזו באדה"ר כמו שאמרנו, והחרבן של אדה"ר, היה במיעוט קומתו, כמו שאומרת הגמרא (חגיגה י"ב), אמר רב יהודה אמר רב: אדה"ר מסוף העולם ועד סופו היה, שנאמר, "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים". כיון שסרת, הנית הקב"ה ידיו עליו ומיעמו, שנאמר, "ותשת עלי כפך", וכידוע שגם כל העולמות כולם נתמעטו כתוצאה מחטא אדה"ר.

בשילוח אדה"ר מג"ע נשתלחה גם השכינה

וגירוש אדה"ר מן ערן הוא שורש הגלות, כי יחד עם אדה"ר נתגרשה השכינה הקדושה, כמש"כ הוזה"ק ח"א נג: וז"ל: "ויגרש את האדם". אמר ר"א לא ידענא מאן עביד תרוכין למאן. אי הקב"ה עבד תרוכין לאדם, אי לא. פי' אם הקב"ה גירש את האדה"ר או לא, כי מפשט הכתוב משמע, שהקב"ה גירשו כמש"כ וישלחיהו ה' אלהים מג"ע, הרי גירוש האדם אמורים. א"כ למה כתב עוד פעם ויגרש את האדם, [מתרץ הוזה"ק], אבל מלה את הפוך פי' שהיה צריך לכתוב "ויגרש האדם את" אבל מלת את" נתהפכה, כדי להעלים את הסוד "ויגרש את, פי' את דייקא" שהיא השכינה הכלולה מא' – ת', כ"ב אתוון. [שגירש ח"ו את הא"ת שהיא השכינה, ומסר אותה לחיצונים, ואת מקומה לקחה הס"א]. "ומאן גירש את, שהיא השכינה, האדם, האדם ודאי גירש את" [אדה"ר בעוונותיו הוא זה שגרם לגרש ולהפריד את השכינה מדודה-מהקב"ה], ובגין דא כתיב, וישלחיהו ה' אלהים מג"ע, ומפרש – אמאי וישלחיהו [מדוע נשתלח מג"ע] בגין דגירש אדם, את, כדקאמרן.

"איכה" איך ה' יושבה בדרך מאותיות יה"ו דהויה

"איכה יושבה בדרך" ירמיה הנביא מקונן על חרבן ביהמ"ק שבחטאינו נפרדה אות ה' משם הו"ה ב"ה, "איכה" איך ה' יושבה בדרך מאותיות יה"ו דהויה, כלומר שהשכינה שהיא אות ה' בגלות ואינה ביחוד עם ז"א והרי כל העולמות לא נבראו אלא בשבילה שהיא השכינה, והיא המשפיעה לעם ישראל.

איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה

ועוד פירוש איכה כלומר איך ה' נדה והלכה מאותיות י"ה, והרי שמתי אותך בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבוד את הה' שהיא השכינה, ולשמור את ה', וזה נעשה ע"י קיום התרי"ג מצוות, דהיינו לעבוד אותו ברמ"ח מצוות עשה ולשמור עצמו משס"ה לא תעשה, ולכן אחר שחטא צעק אליו הקב"ה – איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה, והורדת את העולם הגשמי לשפל המדרגה, כי האדם צריך לעבוד את הי"ת גם בעניני העולם הזה אפי' באכילה ושתייה שתהיה אכילתו לשם שמים כדי שיוכל להתפלל ללמוד וכו', וזה הוא שכתוב ה' בדרך ינתנו בד"ד – ר"ת בכל דרכיך דעהו. וכיון שעם ישראל לא שמרו המצוות כדבעי יפגמו באות ה' שהיא השכינה כלומר הפרידו אות ה' דהו"ה ב"ה מאות ו' ולכן לכפר על אות ה' שהיא השכינה, ה' דברים ארעו לאבותינו בי"ז בתמוז וה' בתשעה באב.

קימה בחצות

ולבן צריך להתעורר בתשובה ולקום כל יום בחצות או בשעות שקודם עלות השחר, ולומר בחשק גדול ברכות השחר, ואח"כ לעשות וידוי על כל עוונותיו, ואח"כ ישב על הקרקע ויאמר תיקון חצות בבכי ובתחנונים ויבקש על צער השכינה וצער הצדיקים ועל בנין ביהמ"ק.

בזכות הלימוד מחצות לילה מתקיים העולם

וראה לשון הוזה"ק (פ' אחרי דף ס"ח ע"א): דבעי בר-נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחניה עד דיתער צפרא ויתמשך עליה חומא דחסד, דתניא זכאה חולקיה דהוא בר נש דרחימותא דא רחים ליה לקב"ה, והני זכאי קשוט דמרחמין ליה לקב"ה הכי, עלמא מתקיימא בגינהון, ושלטין על כל גורין קשין דלעילא ותתא, בגין דיתקיים עלמא בגינהון.

הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת חצות ונדע כי הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה כמ"ש בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת חצות, ואז תהיה בחי' "אני", שהיא השכינה, יוצאת בתוך מצרים, בתוך ימי בין המצרים, שהם הימים של הגלות הקשה, שאומות העולם צרים לנו ומענים אותנו, וכן יש צרות של מחלות קשות ותאונות דרכים וכו', והגאולה מכל זה הוא ע"י קימת חצות ולימוד הוזה"ק כי בזה נתנים כח ועזר לשכינה.

זכות הלומד לשמה בלילה

ומובא בספר עין החיים ח"ב לר' חיים מוולוז'ין, שאמר הגאון מוילנא, כי מי שיזכה ללמוד שעתיים שלש בלילה לשמה "מוחלין לו כל עוונותיו", וסיפר כי רוחו של מלמד אחד נכנסה בתוך בחור אחד בוילנא, וצווח הבחור שיבואו אצלו מגדולי וילנא ולא ימות, ובקש הרוח מהנער שיחלק עבורו ח"י זהובים כי מפני זה אינו יכול לבא לג"ע, והנער היה מכיר את המלמד בחייו, וישאלהו הנער אודות המעשה המגונה בגלוי עריות הידוע לו, מה נעשה בכך כדינו בשמים, והשיב מה שלמדתי ב' ג' שעות בלילה לשמה מחלו לי על זה, זולת עבירות שבין אדם לחברו. הראת לדעת כמה היא מעלת הלימוד בחצות הלילה לשמה שהוא בעיקר לימוד הוזה"ק וסודות התורה.

ובתחנונים אובילם

ולבן צריכים אנחנו לחזור בתשובה שלימה, ולבכות ולבקש על השכינה, ועל ביהמ"ק, ועל צערם של הצדיקים, ועל צערו של משיח, ולבן תקנו לומר בכל לילה תיקון חצות כמו שכתוב בווזה"ק (פ' בשלה דף נה): כל בר נש דבכי וארים קליה על חרבן ביתיה דקב"ה, וכי למה דכתיב לבתר "יחדיו ירננו", וכי למחמי ליה בחדוותא בשוב ה' ציון.

ובפרשת שמות (וזה"ק דף י"ב), א"ר יצחק: פורקנא לא תליא אלא בבכי וכו' כיון דיכלון אינון דמעין דבכיה דישראל, יפקון מגלותיה, הה"ד בבכי יבואו ובתחנונים אובילם. וכשם שלא התגלה יוסף לאחיו אלא בבכיה כמ"ש

ויתן את קולו בבכי, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר, בבכי יבואו ובתחנונים אובילם.

ועיין בסידור הרש"ש זיע"א (היר"א ח"א 121) וז"ל: אח"כ לפי שכבר נגמרו המוחין וכו', להשכינה הקדושה רחל ירדה לבריאיה, וליכנס בין הקלי' ללקוט ולהוציא משם אותם הנשמות והניצוצות שנפלו בעוונותינו הרבים בקלי', והיא

בוכה וצועקת בקול מר על גירושה וגלותה, ועל חרבן בית מקדשה ועל נפילתה ופרידתה מדודה ז"א מעולם האצילות, והיא צועקת ובוכה מבוהין אל דודה לאמר, אל דמי לו, אל יחרש ואל ישקומ. לקול דעתה יעלנה מבור שאון, אל מקומה

באצילות, היא מבוהין וז"א מבפנים צועק ושואג על בת זוגו שנמרדה ונפלה לבריאיה. עוונותינו ועוונות אבותינו גרמו לכל זה, כביכול ניתן לקלי' רשות לינק. כמ"ש בע"ה, כי בלילה קול כרוזא נפיק בקול רם ליתן להם רשות לדינים לינק,

ובאים ומתנכרים, ונפקין תריין ציפראן שהם מוחין דנוק' דאצילות דקליפה. ועולים ויונקים מב' דדי בהמה דנוק' קדישא דז"א באצילות. ואחר שיונקים כל צרכם, מתגבר כחם ורוצים עוד לעלות ולינק מכל אורך זו"ן דאצילות. ואז ברחמיו

משתמטי רגליהו בנוקבא דתהומא רבא ונלכדים באותו מקום ואינם עולים עוד. הנה מלשון זה תחזה גודל צער השכינה, ועד כמה חייבים אנחנו להשתתף בצערה.

ולפיכך:

א. צריך האדם להצטער ולבכות ולהשתתף בצער דקוב"ה ושכינתיה.

ב. ללמוד ואפי' רק לגרום בזה הקדוש כל יום לפחות כמו חצי שעה, כמ"ש "ברא יפקון מגלותא ברחמי".

- ג. לקיים מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, לדאוג לחבריו להתפלל עליהם ולעזור להם ככל שאפשר.
- ד. להחזיר בתשובה את הסובבים אותו, להוציא יקר מזולל, ולפרסם שמו של מלך מלכי המלכים בכל העולם.
- ה. לקרוא בכל יום סדר פטום הקמורת וסדר הקרבנות. שעי"ז מברר הניצוצות ומקרב הגאולה.
- ו. לשמור שבת כהלכתה (ולזה מוכרח שילמד היטב כל ההלכות), כמ"ש שאם משמרין שתי שבתות מיד נגאלין.
- ז. להתפלל להקב"ה על הגאולה.

יום ששי כ"ג תמוז יומא דהילולא

של מרנא ורבנא הרמ"ק הקדוש רבינו **משה קורדיבירו** זי"ע

בעל פרדס רימונים, והפירוש הענקי על הזוהר "אור יקר", תומר דבורה ושאר ספרים

באפס תקוה, ויהי בהגיעני קוני אל שנת העשרים, ושער צהוב צמח, ויעירני קוני כאיש אשר יעור משנתו, ואומרה אל נפשי: "עד מתי תתחמקין, הבת השובבה, עד מתי תשתכרין, הסירי את יינך מעליך, עד מתי ילין בקרבך מחשבות אונך, ותשכח ה' עושך ויוצרך מבטן, ועתה קומי קראי אל אלקיך, ותשקד דלתותיו יום יום, ורפא את מזבח ה' ההרוס. ויהי כשמעה את קול הקריאה הומה, ותאמר: אקומה נא ואסובבה בעיר, בשווקים וברחובות לבקש לי מנוח אשר ייטב לי, ואשמע קול מדבר, עיר וקדיש מן שמיא נחית, מורי ורבי המקובל האלקי החכם ה"ר שלמה אלקבץ הלוי נר"ו, ויביאני אל היכלי מירותיו, ויורני ויאמר לי, בני יתמוך דבריי לבך, הט אונך ושמע דברי חכמים, ויציבני אל דלתי החכמה והתבונה, מתוך הדבש ונפת צופים המהגים והמצפצפים בעמקי סודות התורה, ויהי כפי כדבש למתוק, ואשקד על דלתי מדרשו, ואשמע נאומי, ויעירני ללמוד דרכי הוה, ומפתחות לפתוח שערי, ויתחזק בי, ואהי עוסק ימים ואשתומם ואמר: מה טוב ומה נעים להיות עסק זה, כמה ימים אהיה לבן החכמה הזאת, באהבתה אשגה תמיד, דדיה ירווני בכל עת ובכל רגע עד אשר לא תשכח מפיי". עכ"ל.

בקשרי שידוכין

רבנו נשא לאשה את אחותו הצדקנית של רבו ללמוד הקבלה החכם הרב שלמה אלקבץ ז"ל, ועלה ונתעלה כמעייין המתגבר, עד שנעשה כתלמיד המחכים את רבותיו, לרבו מרן הבית יוסף זלה"ה למד תורת הקבלה מפיו! כי הלך האיש לגדול מאוד לאור עצום בחכמת הקבלה, עד שהחשיב עצמו כאחד מתלמידי התנא האלהי רשב"י זי"ע! [ועיין בספר תורת נתן (בהקדמה) שהראה לדעת קשר הרמ"ק למאור העולם רשב"י זי"ע, על פי מש"כ באור יקר תיקונים (שער א' סי' ה') כי נשמת רשב"י, היתה נשמת אחיה השילוני שנתגלגל בו, (שלימד את האריז"ל כידוע), ונתעבר בו ברשב"י נשמת זכריה בן יהוידע. והרמ"ק הוא רוחו של זכריה, כמו שגילה האריז"ל, והרי זה פלא טמיר ונעלם.]

כתיבתו המופלאה

וספרי רבינו המה יגידו עוצם יקר לתפארת גדולתו, כי באמת אין די באר איך עלתה לו פעולה גדולה כזאת, כי בקצור ימים ובעניות מרודה שהיתה מנת חלקו, כתב את חבורו המפרסם "פרדס רימונים", אשר בל"ב נתיבותיו גלה סודות הפרדס וכלליה, אשר מימות רשב"י לא

מי שהיה תלמידו של מרן הבית יוסף בנגלה וראש המקובלים בדור ההוא, לא רבים יודעים שרבינו האריז"ל כותב על הרמ"ק הקדוש "מוריני ורבינו" וביקש להיקבר על ידו, מה שמגלה טפח מגדולתו העצומה, במאמר שלפניכם ניתן סקירה על תולדותיו בפרטים וגילויים שיהוו חידוש לרוב הקוראים, מתוך הספר תומר דבורה החדש עם פרוש גביע הזהב.

קוויים לדמותו של האשל הגדול מחבר תומר דבורה הגאון המוסמך המקובל האלהי, דיינא הנחית לעומקא דדינא החכם השלם, ראש הישיבה, ומורה ההוראה עמוד התורה ליסוד הקבלה עיר וקדיש, מלאך ה' צבאות כמוהר"ר משה בן רבי יעקב קורדיבירו זי"ע

הרמ"ק בעל הפרדס הפציע בשמי האומה כאור יקר ובהיר בעיר הקדש צפת ת"ו, מתוך השכת הגלות הנוראה, אחרי החורבן השלישי בגרוש ספרד, בשנת ה' אלפים רפ"ב, נולד לרבי יעקב קורדיבירו זצ"ל, בן יקר ונעים, כבר במעלליו נתנבר נער בשבתו בבית מדרשו של מרן הבית יוסף זלה"ה, בשקידה רבה בלמוד התורה, יורד ועולה במלחמתה של תורה, לן בעמקה של הלכה, מתמר ועולה בכרם בית ה' גפן אדרת, לכבוד ולתפארת.

נסמך להוראה בניל שמונה עשר

עם התחדשות הסמיכה המפורסמת בשנת ה'צ"ר ע"י הגאון מהר"י בירב ז"ל, בפרק הזמן שבו סמך את גדולי בית דינו בצפת ה"ה, מרן הבית יוסף – רבנו יוסף קארו, רבנו משה די טראני (המבי"ט), ואת רבי יוסף סאגים (רבנו של רבי אלעזר אזכרי בעל ספר חרדים) סמך הגאון גם את מורנו הרמ"ק זי"ע"א על אף היותו צעיר מכבן עשרים שנה.

אז בשבתו בבית הדין של מהר"י בירב העיד עליו בגדלו מרן הבית יוסף (בשו"ת "אבקה רובל" סימן צ"א): "לית דין צריך בשש, והאי דיינא נחית לעמקא דדינא, לכל כי האי מילי מעלייתא לימרו משמיה, ויקוים בו מקרא שכתוב: "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני".

כניסתו לעולם הקבלה

אכן בהגיעו אל גיל עשרים בלבד! נכנס לחבורתו הקדושה של המקובל המשורר האלהי רבי שלמה הלוי אלקבץ זי"ע"א, שקרבו אל חכמת הקבלה, עד שנהיה כמו בן לחכמה זו, כמו שהעיד על עצמו בהקדמתו לספרו פרדס רימונים, וז"ל: "בראותי ימי הילדות חלפו עברו למו ברדפי כל תאוה, ויכלו

וגדול כבודו ב"פרוש התורה" מחודש ועמוק, ורחב ידים על דרך האמת, וכן ספר "אור נערב" – מבוא לחכמת הקבלה, וכן "פרוש עבודת יוה"כ", וספר "גרושין" – הם חדושים נפלאים שנתחדשו לו בהארה שמימית כשהיה מתנרש לשדה ולקברי הצדיקים בגליל עם רבו האלהי מהר"ש אלקבץ זיע"א והחברים, שהיו עושים כן להשתתף עם גלות השכינה שמגורשת מקינה והיו מתגלים להם סודות עליונים לעטר השכינה, וכן "זבחי שלמים", "שעור קומה", "כבוד מלכים" – ביאור פר' משפטים, וקצור ביאור מדרש רות, וספר "תפלה למשה", "תקון ליל שבועות והוש"ר", "תקון ק"ש שעל המטה", ועוד ספר הפלא ופלא "דרשות וחקירות בענין המלאכים", וכן "טעמי המצוות", "פרוש ספר הבחירה", "פרוש על ברייתא דר"ע ורבי ישמעאל במעשה בראשית ובמעשה מרכבה", "פרוש ספר ברית מנוחה", "שמועה בענין הגלגול", "שער הכונות", "חכמת הנתוח", "פעולות", "מעשה החסידים", "מנהגי מוסר", "מבקש ה'", "כללי הגמרא", וכן "ספר שאלות ותשובות", "פרוש על הירושלמי", ואחרון חביב, ספר "אלימה רבתי", [וקיצורו – "אלימה זומרתית"] ובאילים, שתיים עשרה עינות מים, ושבעים תמרים, שלמרכבה הצער אבדו ונותר מהם רק א' הלא הוא "תומר דבורה" שלפנינו, כולם כארזים נטע ה' כנחלים נטיו. הפלא העצום הוא שכל אלו הספרים נכתבו בעשרים ושתיים שנה בלבד, וזה פלא!

ותחסרהו מעט מאלוקים

צא ולמד מדברי זקנו של החיד"א המקבל האלהי רבי אברהם אזולאי בספרו "אור החמה" וכה דבריו: "וכל מעשה תקפו כתוב לאמר רבוי אחר רבוי, ישונו יתפלאו בו הלבבות וכו', ובשגם הוא היה שולט בשתי ידים, יום ולילה לא ישבתו מלכתב ספר בדיו, אינו דיו, ואין די באר, איך עלתה לו פעולה גדולה כזאת, לא זאת בחקי האפשר, תחסרהו מעט היות האדם לבדו יכול עשוהו, זולתי כל יכול יתברך דבר צוה היות לו לעזרה".

חכמת שלמה

רבינו אף שהיה ראש ישיבה ואב"ד צפת, ומגדולי הדור ההוא, נהג בעצמו בשפלות וענוה, עד כדי כך שכשהיה לומד ספר הזוהר היה יושב על הארץ ממש! אכן מרוב שפלות שנהג בעצמו זכה לקנות עמקי הסודות בכל חלקי התורה, ואף בכל החכמות המופלאות שהיו טמונות ונעלמות, כגון חכמת היד והשרטוטין וחכמת הפרצוף ע"פ דברי הזוה"ק, והוא המורה הגדול לכל הבאים אחריו בחכמה זו, כמובא כל זה בס' תורת נתן, וציין שם החכמות המופלאות הפזורות בספריו הקדושים ה"ה: חכמת היד והשרטוטין וחכמת הפרצוף כנ"ל, חכמת ניתוח האברים

קדמו אדם בבאור כה נרחב לחכמת הקבלה, [וקצורו – "הנצו הרימונים"], ועוד הגדיל תורה הפליא תושיה בפרושיו על הזוהר והתקונים, רעיא מהימנא ואדרות, ספרא דצניעותא סבא וינוקא, וקונדריסין הרבה ממה שלא נדפס מהזוהר, מכללם שיר השירים ואיכה, וכן פרוש ספר יצירה, ופרוש התפלות של כל השנה, כל אלה חברו להקרא בשם ספר "אור יקר", כתב רבי שלומיל באגרותיו (אגרת ג' בהנד"מ עמ' לח'–ט"ו) וז"ל: הרב מנחם עזריה מפאנו ז"ל הויל אלף זהובים אדומים מכיסו לאלמנה של הרמ"ק בעד שהשאילה להעתיק ספר אור יקר שחיבר ע"ה פירוש על הזוהר מלבד הוצאות הסופרים והנייר, ופה צפת הוגד לי שמלבד האלף [אדומים] ששלח להאלמנה הרבנית שלח עשרים זהובים אדומים להרב רבינו יוסף קארו ועשרים לכמהר"ר שלמה [אלקבץ] ועשר למהר"ם אלשיך למען ימליצו בעדו בהעתקתו נגד האלמנה" עכ"ל רבי שלומיל מצפת (שם)

ובתב ע"ז הגאון חיד"א זלה"ה בשם הגדולים מערכת ספרים ערך אור יקר וזה לשונו: אור יקר חיבר רבינו מהר"ם קורדיבירו פירוש ארוך על הזוהר ורעיא מהימנא ואדרות וספרא דצניעותא וספר יצירה והתיקונים, וראיתי את כל הפירושים הללו בבלימיאקא [=ספריה] של דוכס מודינא [=איטליה] והם ששה עשר קובצים רובם גדולים וארוכים.

ובתוב שם בחלק א' מהם כלשון הזה: "אני היום ילידתיהו אני נצעיר משה בר יעקב קורדיבירו בחודש אדר ראשון משנת השכ"ג ליצירה פה צפת תוב"ב [עכ"ל הרמ"ק ז"ל] ובסוף פירוש הזוהר כתוב כלשון הזה: "נשלם הספר הזה יום ה' ו' לחודש טבת שנת השמ"ב ליצירה אני הצעיר דוד בן יעקב כתבתי אותו להחכם השלם כמהר"ר עמנואל [=הרמ"ע] מפאנו נר"ו וכו'" וכתב מהר"ר שלמה שלומיל בכותבו וכו' החכם כמהר"ר עמנואל [=הרמ"ע] מפאנו] הויל אלף זהובים אדומים מכיסו לאלמנת מהר"ם קורדיבירו בעד שהשאילה להעתיק ספר אור יקר שחיבר הרב ע"ה פירוש הזוהר... עכ"ל הראת לדעת שאלו הקובצים שיש לדוכס מודינא הן אשר הועתקו להרמ"ע [מפאנו] יב' שנים אחר פטירת מהרמ"ק שהוא ז"ל נתבקש בישיבה של מעלה שנת הש"ל ונראה דכששלח המעות הנוכרים היה בסוף ימי מהר"י קארו שהוא עלה לשמים שנת של"ה והמעתיקים נתאחרו ולא גמרו העתקתם עד שנת השמ"ב ... עכ"ל חיד"א זלה"ה בשם הגדולים (שם). וכן חבר חבור גדול ומפואר של "דרשות" לדרך הפשט היוצא מאמתה של תורה, הן הנה היו לבני ישראל שומעיהן ערבות, להוגיהן חביבות, להיותן עמוקות ונעימות, ממותקות ורמות, שהיה מקהיל בהן קהלות גדולות בקולו, קול עז, קול הדור, קול משובח על אדמת הקדש,

וקרא שמם "עסיס רמונים", ורבי שמואל גאליקו שהתקין "קצור" מספר הפרדס "עסיסי רימונים".

ד. רבי אברהם מימון מחבר השיר "אל מסתתר".

ה. רבי משה רומי שהיה חכם וכותב תפילין בקדושה גדולה והיה גם סופרו של האר"י ז"ל.

ו. רבי חיים ויטאל בתחלת לימודו למד מהרמ"ק, ומביא בכתביו הרבה מתורת רבו.

ז. הרמ"ע מפאנו אב"ד מנטובה, החשיב עצמו בנאון לתלמידו מתוך ספריו, וכתב בהקדמתו לספר פלח הרמון בתוך דבריו: "ויותר שהיה חכם גדול בנמרא, הוא ישב בישיבה כל ימיו לחדד את התלמידים שתילי זיתים, והיה גם כן קבוע להוראה לשפוט צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו."

רבינו האר"י ז"ל – תלמיד חבר

הרב רבי יצחק לוריא, רבינו האר"י ז"ל, בא במיוחד מקהירא לצפת לקבל לקח מפיו, וכותב עליו "מורנו ורבנו", וראה בו גדול הדור ההוא! אם כי חדש דרך בחכמת הקבלה, ונחלק עליו בכמה דברים ואכמ"ל. אמנם היו נוהגים כבוד וגדולה זה בזה, ואף בסוף ימי הרמ"ק זי"ע, בחולי אשר מת בו, היה האר"י הק' עומד עליו ומשמשו, והיו אז שניהם לבד ארבעים יום וארבעים לילה! וכתב בספר שבחי האר"י זי"ל: והאר"י ז"ל היה יודע חכמת הקבלה וכובש נבואתו מפני כבוד הרב משה קורדיבירו שיגע הרבה בחכמת הקבלה ובחכמתו חיבר ספר אור יקר וספר אילמה וספרים אחרים ואם יפרסם חכמתו יניחו לו ויבואו אחריו ויהיה גנאי לו ואין רשות לעשות כן כי אדם גדול בתורה היה ומה שחיבר בטורח גדול חיבר ובפרט שהיה ממש נלחם עם המקטרגים המונעים אותו והיה קם בחצי הלילה והולך לבית הכנסת ושם היה מעיין בספר הזוהר ולילה אחד היה קם כמנהגו והולך לבית הכנסת ובעוד שהיה כותב והנה דמות איש של אש עומד כנגדו ושלהבת יוצא מפיו לשורפו מיד הוציא הרמ"ק שמות הקודש מפיו עד שנמחה הדמות שלפניו וכזאת וכזאת אירע לו כמה פעמים וקב"ה הצילו עכ"ל ספר שבחי האר"י ז"ל בשבח הרמ"ק זלה"ה.

כתב הרב שלומיל באגרותיו מצפת (אגרת ג' בנד"ם דמ"ב) כתרם ביאתו של האר"י ז"ל לארץ הצבי טרח ויגע כמהרה"ו נר"ו טרחה גדולה עד מאוד לעשות פירוש על הזוהר ואיזן ותיקן משלים הרבה ע"פ דרך הקדמות מהר"ק ז"ל וכאשר ראה הקב"ה את לבבו הנאמן עם אלוקיו וחשקו הגדול שחשקה נפשו להבין סתרי תורה מיד נגלה אלי ברוח הקודש על איש האלוקים האר"י ז"ל. עכ"ל רבי שלומיל ז"ל.

כתב המהרח"ו זלה"ה בספר החזיונות דנ"ז – שנת של"ג ראש חודש השון אחר ג' חודשים שנפטר מורי

[האר"י] ז"ל ראיתי בחלום להרב משה קורדיבירו ז"ל בפתח

צורתם ופרקיהן, חכמת החלון, חכמת היעד, חכמת ירדת כח הכוכבים למטה, חכמת הטלמסאות, חכמת מצרים, חכמת עופות הטמאים, חכמת הצפרניים, חכמת העור, חכמת עזרא הסופר ועוד, גם חכמת דילוגי האותיות בתורה שהיום בעידן המחשב נתפרסמה ביותר, כתובה כבר בספרו פרדס רימונים (שער שלושים), הכי קראו שמו "החכם השלם" כי לו יאתה חכמת שלמה. "ועמדה צדקתו לעד להלהיב לבות המעיינים ונפקחו עיניהם בהקדמותיו האלהיות, לא זוו מחבבן עד שזכו לנעור כפיהם מתמוך בחכמות המחקריות, אשר דרכם חושך וחלקקות, וצדיקים ישמחו יעלצו בחכמת האמת להתהלך לפני אלהים באור החיים". (לשון בנו כמהר"ר גדליה זלה"ה).

גילוי אליהו ומגידים משיבת נביאים ותנאים

והנה גדול קדושתו ועוזו נוראותיו אין לשער ואין לתאר, יעיד עליו החיד"א בשם הגדולים שנגלה אליו אליהו הנביא ז"ל, והשל"ה הקדוש כתב במכתבו לבני ביתו בפראג בזמן שבקר בצפת בשנת שפ"ב, "ועתה אודיע לכם קדושת הארץ בכאן צפת תו"ב וכו', והנה שלשה גדולי עליון היו בזמן אחד, מהר"י קארו, ומהר"מ קורדובירו, ומהר"י לוריא, ז"ל, והיו ממש מלאכי ה' צבאות, נתגלו להם מגידים משיבת נביאים ומשיבת תנאים, וגם אליהו ז"ל, ונקברים יחד כמו סגול בבית הקברות, ונשקתי קבריהם".

גודל קדושתו

צא ולמד ממה שכתב הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל בהקד' לספרא דצניעותא וזתב"ד: עיני ראו תפארת קדושת מרן רבינו הקדו' איש אלוקים נורא האר"י ז"ל בעיני רבינו הגדול הגר"א, כי מדי דברי עמו אודותיו אירתע כולא גופיה! וידוע מתוספת מעשה רב שהיה הגר"א נוטה אחרי רבינו הרמ"ק, והנה האר"י ז"ל עצמו קורא להרמ"ק "מורינו ורבינו", הנה כי כן ודאי אין לנו השגה כלל בתוקף קדושתם עד היכן מגעת, והבן.

תלמידיו

זכה רבינו והעמיד תלמידים שהאירו את העולם בתורתו ואלו הם הידועים לנו: א. רבי אליהו די וידאש מח"ס ראשית חכמה שהיה תלמידו אהובו, כמובא בספר לקוטי תורה להאר"י ז"ל פרשת חיי שרה וזה לשונו: "בניהו בן יהודע נתגלגל בזכריה הנביא שנהרג, ואחא כך נתגלגל רוחו ונפשו ונתחלקו בשני גרי הצדק שמעיה ואבטליון, ואחר כך רוחו ברבי משה קורדיבירו, ונפשו ברבי אליהו די וידאש – שחבר ראשית חכמה, ולכן אהבו זה את זה", עכ"ל.

ב. רבי אברהם גלאנטי מח"ס "ירח יקר" על הזוהר, עליו אמרו: פני משה כפני חמה ("אור יקר"), ופני יהושע, כפני לבנה ("ירח יקר").

ג. רבי מרדכי דאטו שתקן "הגהות" לקצור הפרדס של הרמ"ק

הרמ"ק ז"ל באו תלמידיו ושאר חכמים לבקרו אמר להם דעו לכם רבותי שאיש יקום אחרי ויאיר עיניכם בחכמת הקבלה והגם שתבינו שהוא חולק על דברי אין זה אמת כי הכל אחד אלא לפי שבימי היו צינורי הקדושה סתומים כתבתי דברי בסיתום גדול בכחינת הספירות אבל אחרי מותי יתגלו יותר הצנורות ויפרש האיש דבריו בכחינת פרצוף וכו' ומפני זה יראה לכם שחולק על דברי לכן אני מזהיר אתכם שלא תחלוקו עליו כי כך קבלה נשמתו מהר סיני ובפרט שניצוץ נשמתו מהרשב"י ז"ל כשמוע תלמידיו דברים אלו הפצירו בו שיאמר להם מי הוא ולא רצה באומרו אחר שהוא אינו רוצה לגלות עצמו גם אני איני רוצה לגלות, אמנם סימן אחד אני לכם שמי שיוכה לראות עמוד הענן ההולך לפני מטתי הוא האיש אדבר דיבר בו ה' להיות נגיד ומצוה על עמו ישראל וכן היה שנושאי ארונו כשהגיעו לבית החיים רצו להפוך לו קבר אצל גדולי הדור ואמר להם האר"י אין זה מקומו שעמוד הענן שהולך לפני ארונו הלך להלאה ונח שם במקום פלוני ומיד הרגישו שהוא האיש אשר אמר עליו הרמ"ק ז"ל עכ"ל שבחי האר"י ל.

בעטיו של נחש

ורא זה פלא ראיתי כתוב בספר תורת נתן, שמצא בספר "אור יקר" למורינו הרמ"ק בפירוש פרשת אמור בענין חטא אדה"ר, הערה מהמעתיק וז"ל: "עד כאן מה שנמצא מפרוש המחבר על הפרשה וכו' ונתבקש לישיבה של מעלה!" ומן השמים סבבו שיפסוק בפרשה זו בענין העץ, והבן ע"כ. עוד הביא שם מספר "אור יקר" על פרשת בשלח (שער ד' סי' טז) שכתב רבנו כי אלו הנשמות שמסתלקות מן העולם בגלל חטא אדה"ר, הם יהיו היועצים והשרים אצל משיח! שיבוא בב"א.

השפעתו לדורות

השפעתו והערצתו של רבנו המחבר לא הצטמצמה לדורו בלבד, כי גדולי הדורות שבאו אחריו הרבו ללמוד בספריו, ולצטט מדברי קדשו בספריהם, אמנם מכל ספריו הגדולים נתפרסם ביותר ספרו הקטן, "תומר דבורה", שנתקבל באהבה ובהערצה נפלאה בין כל שכבות העם בלי יוצא מן הכלל, כספר מוסר יסודי לכל שוחרי קרבת ה' והליכה בדרכיו.

הגאון המקובל רבי אברהם אזולאי ז"ל, סב סבו של החיד"א, הכניסו בשלמותו בשנוי קצת וקוצר לשון בפרק "ברכת אברהם" אשר בספרו "חסד לאברהם" לרב חביבותו, ונתפרסם על נכדו הרב חיד"א שהיה לומד הרבה בספר "תומר דבורה", וכתב עליו בזה"ל "ואשרי אדם שומע לשקוד על דלתותיו יום יום תמיד" (ציפורן שמיר סי' י"ג אות ר"ז)

חברת תלמוד תורה שבצפת והשבעתיו שיגיד לי את האמת בענין אופן לימוד חכמת הקבלה בעולם הנשמות אם הוא על פי דרכו או דרך מורי ז"ל ויאמר לי שתי הדרכים אמת אמנם דרכי על דרך הפשט אל המתחילים בחכמה זו ודרך רבך היא פנימית והעיקרית, וגם אני עתה למעלה איני לומד אלא בדרך רבך עכ"ל מהרח"ו זלה"ה.

בנו יחידו

בנו יחידו של הרמ"ק ז"ע, כמוהר"ר גדליה ז"ל שהיה בסוף ימיו ראש החכמים ומנהיג העדה בירושלים, נפטר בערך בשנת שפ"ה כבן ס"ג לחייו, ומנו"כ בהר הזיתים] לא זכה ללמוד אצל אביו רק מקרא ומעט מזעיר בעיון ההלכות כי היה בן שמונה שנים במות אביו עליו, אכן אמו הצדקנית "דיוקנא דשכינתא ודאי" בלשונו, הושיבתו על ברכי חכמים, עד שגדל לאילן גדול והרביץ תורה ברבים בדרושים מופלאים באיטליה ולאחר מכן בארץ ישראל, והשתדל הרבה להדפסת כתבי אביו ובכללם הספר "תומר דבורה".

נגנו ארון התורה

ובשנת ש"ל, ביום כ"ג בתמוז, שקעה השמש בצהריים, בדמי ימיו, בהיות מורנו הרמ"ק בשנת מ"ח לחייו, נפטר לבית עולמו על פני רבותיו, כשסביבו תלמידיו האהובים קוראים "אנא בכח" ומכונים בשמות הקדש. בהלוייתו הספידוהו חכמי צפת אורות העולם, רבן של כל בני הגולה מרן הבית יוסף, אחים בהספדיה על קברו, וכה אמר עליו: "כאן נגנו ארון התורה!", והאר"י ז"ל העיד עליו שנפטר בלא חטא! רק בגלל אכילתו של אדם הראשון מעץ הדעת, והמליץ עליו הפס' וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ (דברים כא' כב') שאם יהיה באיש חטא מלשון חסרון =משפט מות והוא לא חטא כמו הרמ"ק זלה"ה שלא חטא =ותלית אותו על העץ – תתלה את חסרונו ומיתתו בעץ הדעת בעטיו של נחש שגרם מיתה לעולם ע"י שאדם הראשון אכל מעץ הדעת אבל ללא זה היה נשאר בחיים זיע"א. קרא ואמר: "משה אמת ותורתו אמת!, ועוד אמר, שראה תרי עמודי דנורא, מלויים אותו לפני המטה ביומא דהלולא, ואז כשקברו את רבי משה קורדיבירו בביה"ק בצפת רצו לקבור אותו תלמידיו במקום אחד אמנם רבינו האר"י ז"ל שהשתתף בהלוויה לא הסכים ואמר שיקברו אותו להלן רחוק מזה וכששאלו אותו תלמידיו הרמ"ק מדוע? אמר שהוא רואה עמודא דנורא שם ואז כשחזרו מההלויה קיבלו אותו לרב עליהם כי כן ציוה הרמ"ק ז"ל שמי שיראה עמוד האש על מיטתו אותו ישימו לרב עליהם ואז עברו כל תלמידי הרמ"ק ז"ל ללמוד אצל האר"י ז"ל והיה לו כשלושים תלמידים חוץ מהמהרח"ו זיע"א כתב בשבחי האר"י ז"ל ביום שנפטר

כותב וז"ל "יקרת מכתבו קיבלתי, מי יתן לזכות להיות מדורשי טובת זולתו וכו' אמרתי לשלוח לו תמורתו מתנתו מזאת אשר מצאתי לעצמי! להצלת נפשי! בחסד השי"ת וכו', כי לפי אשר שמעתי כדאי לכל אדם ללמוד הספר תומר דבורה... וכן נוהגים הרבה.

בקהילות החסידים

כבר נתפרסם בחוגי החסידים מאוד מעלת הספה"ק "תומר דבורה" וסגלתו לרפואה, ונכד המניד ממעזריטש בן רבי אברהם המלאך ה"ה רבי שלום שכנא ז"ל אביו של רבי ישראל מרוזין זצ"ל כתב בזה"ל: "וגם תדבק בספר תומר דבורה לפחות בכל יום עמוד אחד, והוא פלא!". והדברי חיים מצאנו ז"ל היה אומר, שזה הספר טוב ללמדו לרפואה, והוא סגולה להנצל ממחלת הסרטן ל"ע, והגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל שהיה מיוצאי חלציו פרסם הענין מאד במכתביו כידוע. וכן מובא בשם הגה"ק בעל ישמח ישראל, שללמוד בכל יום קטע מן הספר הקד' תומר דבורה, זה סגולה להנצל מן המחלה הנוראה רחמ"ל.

בהיכלי הישיבות

והגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל אמר פעם לנכדו, שאם היו בית ישראל מקיימים הכתוב בספר התורה הזה – תומר דבורה, ומתבוננים היטב בכתוב בו, לא היו צריכים כלל בתי דינים ובתי משפט בישראל! והחשיב מאד הלימוד בו, והיה מרבה לדבר על רבו הסבא מסלבודקה זצ"ל, שקיים זה מה שכתוב בזה.

ומספרים על הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שפעם השתטח ביומא דהילולא על ציון קברו של הרמ"ק זי"ע וספר תומר דבורה בידו, והיה גועה בבכייה ואומר פעמים הרבה: "כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים!".

ועל הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל מספרים, שכשהגיע בצפת לקברו של הרמ"ק, אמר בזה"ל: "רבנו משה קורדובירו, אנחנו לומדים ספרך תומר דבורה, וקבלנו הרבה תועלת ממנו, הסבא מקלם זצ"ל צוה אותנו ללמוד בספר תומר דבורה בכל ליל שבת קדש ועשינו כן בדיקנות! ועל כן אנו מבקשים שתהיה מליץ יושר לפניו יתברך, על הישיבות הקדושות שלומדים מוסר, שיוכלו להמשיך בעבודתם בסיעתא דשמיא בלי מפריעים. ע"כ.

מאוחר יותר בארצות אשכנז, רבי ישעיה הלוי הורביץ ז"ל, השל"ה הקדוש, בפרק ב' משער המדות בחלק בעשרה מאמרות, מצטט את הספר לבר מפרקו הראשון כמעט מלה במלה עד תומו. ובהסכמתו להדפסה הראשונה (ביום א' י' בסיון שפ"א) כותב בתו"ד: "וכל מי שרגיל בספר הזה ואומר אותו בכל שבוע או בכל חודש מובטח לו שהוא בן העולם הבא! ואשרי לו! וטוב לו מי שמרגיל עצמו בו", ובספרו של"ה בפרק עשרה הלולים כותב: "ואם זכית באור סודות התורה תדע, כי עשרת ימי התשובה הם עשר ספירות מלמטה למעלה, תעיין בהם בספר תומר דבורה לתקן בכל יום ויום המכוון כנגד אותה ספירה, ע"כ.

התעוררות מיוחדת

כאשר בקע אורו של גאון המוסר רבי ישראל מסלנט ז"ל בליטא, הדפיס את אנרת המוסר שלו יחד עם הספה"ק "תומר דבורה", והיה אומר שבלי ספק אצלו, שמי שירגיל את עצמו ללמוד ספר תומר דבורה, יוכל לבא למדרגת אהבת ישראל, ומספרים שתלמידו ר' שמחה זיסל ברוידא-זיו, בא אז לבית מדרשו ואמר: יומא טבא כפול הוא לרבנן, והיה הרש"ו מעריץ את הספר הזה כל ימי חייו, וקרא לו "שלחן ערוך על המדות", ובקול קורא מיוחד שהפיץ בין אחוזת מרעיו כתב להם: "והנה אחי ורעי, מצאתי עצה ותרופה קלה ונוחה וכו', אמנם כמו שהרופא אינו נותן סמים לחולה עד שמצאם להועיל, כן אנכי היום מצאתי ספר לקדוש אחד איש אלקים, ספר "תומר דבורה", אף כי כבר ראיתיו, אמנם לא היה לב להבין ועינים לראות עד היום הזה, וכאשר נפתחו עיני בו הפעם, ראיתי כי זה עצה טובה ללמד בו איזה שעור תמיד בלי מגרעת וכו', בשעורים קבועים, חוק ולא יעבר, נוכל להיות ערב בדבר כי פריו יהיה רב!". כן גם ידידו הגאון רבי יצחק בלאזר ז"ל כותב בין קבלות חייו הפרטיים: "לחזור תמיד בלי נדר בספר תומר דבורה!". והמשגיח דפוניבו רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל כותב באור יחזקאל: "כן אמרתי לכתוב, כי לפי אשר שמעתי, כדאי לכל אדם ללמוד תמיד הספר תומר דבורה, כן המכתבים של הגאון רבי ישראל סלנטר ז"ל באור ישראל". ומפורסמת השמועה מרבי ישראל סלנטר ז"ל ללמד הספה"ק הזה בחודש אלול לרוב מעלתו לימי התשובה, ואפשר גם לפי שבחודש אלול שורה בו י"ג מדות של רחמים כידוע. ואחד מגדולי המוסר

ביאור ההפטר

הפטר פניחם

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על נבואת ירמיהו על חורבן ירושלים, והיא הפטר ראשונה מתוך ג' הפטרות שמפטרין בשלושת השבועות שקודם ט' באב הנקראים תלתא דפורענותא [א].

תוכן ההפטר

הנביא ירמיהו התנבא בימי יאשיהו בן אמוץ מלך יהודה וכן בימי בנו יהויקים והתמידה נבואתו עד גלות ירושלים וחורבן בית המקדש.

ובשננלה אליו ה' בפעם הראשונה, סירב ירמיהו ללכת משום שהוא צעיר ואיננו איש דברים, אך ה' אמר לו שיהיה עמו והוא בחר בו מבטן אמו לתפקיד זה, והוא מינה אותו על כל האומות להתנבאות על הרעה ועל הטובה, ולכן אין לו לפחד.

אחרי כן רואה הוא בנבואה מקל ללא עלים ופרחים, והוא בחכמתו הבין שזה מעץ שקדים. הקב"ה מאשר את הבחנתו ואומר לו שהוא שוקד וממהר לעשות את דברו ולהביא את הרעה על יושבי הארץ.

אחרי כן ירמיהו רואה בנבואה סיר רותח: והמקום המרובה ברתחה הוא כלפי צפון. ומסביר לו ה' שמצפון שהיא בכל, תבוא רעה על יושבי הארץ, שיתאספו אומות העולם ויעשו מצור על ירושלים וערי יהודה, וישלם ליושביהם כגמולם על שעזבו את ה' ועבדו עבודה זרה.

גם הודיע לו שהשרים ועם הארץ ילחמו נגד ירמיהו וירצו להרע לו על שהוא מוכיחם ומייסרם, אך לא יוכלו לעשות לו מאומה, כי ה' אתו.

ולמרות שיענישם הנה לא יכלם ח"ו אלא יזכור את חסדו אתם, וגם יזכור להם זכות האמונה שהאמינו בו ויצאו למדבר לארץ לא זרועה ולא אמרו היאך נצא למדבר ארץ ציה ושממה, אלא בטחו בו. לכן זכות מצוה זו תנן בעדם, שיעניש את מעניהם ויטיב עמם באחריתם.

ירמיהו פרק א' - פרק ב' פסוק ג.

א אלו הם דברי ירמיהו [ב] הנביא והצדיק בן חלקיהו [ג] והוא חלקיהו בן שפן הכהן הגדול (ד"ק), וא"כ ירמיהו הוא נביא בן

נביא צדיק בן צדיק (ע"פ מלבי"ם) מן הפהנים אשר ישב בענתות עיר מערי הכהנים, שהיא בארץ בנימן (ד"ק):

עיונים והארות

וגרם קטרוג גדול וחרון אף ולכן נתנגלגל בירמיהו שניבא על חרבנו וראה אותו והוכרח לקונן עליו כנגד שיר השירים שעשה בעת בנינו. [ג] כתב האלשיך הקדוש וז"ל: כי סיבת הזכרת יחוסו של ירמיהו, שכל נביא שנזכר שמו ושם אביו - היה נביא בן נביא ומה גם אם היה זה חלקיהו בן שפן הכהן הגדול, הרי שהיה ירמיהו גדול ובן גדול, צדיק ובן צדיק, כי נחלקו המפרשים מי היה חלקיהו בן שפן הכהן שמצא ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו כמובא בספר מלכים ב, (פרק כב, ח). והאברבנאל כתב: וספר תורה זה כתב משה רבינו, והכהן הגדול הוא התחיל להודיע החורבן העתיד להיות בישראל, ממה שמצא ספר התורה נגלל בפסוק (דברים כח, לו): "ולידך ה' אותך ואת מלכך..." כדברי חכמים ז"ל, נמצא שהיה הראשון לבשורת הגלות, ולכן זכה שבנו ירמיהו השלים דבריו וניבא על החורבן.

דברי ירמיהו - וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד, והלא שני ספרים כתב, שנאמר עד הנה דברי ירמיהו, ומה תלמוד לומר דברי ירמיהו, מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר כה אמר ה' קול ברמה

[א] כידוע מ"ש רבנו צדוק הכהן מלובלין (בספר רסיסי לילה) דג' הפטרות, דברי ירמיהו, שמעו, הוון - הם כנגד ג' אברים פה, אוזן, עין, שצריך להתחזק ולקדש אותם בימים אלו. והרמז שקורין בספר ירמיהו, כתב בסדר הדורות - איכ"ה ר"ת אני ירמיהו כהן הענתות. וקילל יום לידתו שהיה יום ט' באב ע"ש, (ועי' רש"י על פסוק י"ב). [ב] ירמיהו היה משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור, ירמיהו, צפניה וחולדה הנביאה, ירמיהו היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים. (ילק"ש).

ירמיהו הנביא היה ניצוץ משה ושפט מ' שנה כמו משה ועשה ה' קנות כמו ה' חומשי תורה, וזה שאמר נביא מקרבך מאחיק כמוני זה ירמיהו כמו שאמרו רז"ל (מדרש תהלים מזמור א').

שלמה המלך ע"ה נתנגלגל בירמיהו ועשאוהו ישראל כמהולל וסכל ונשלך לבית הכלא, כ"כ בספר גלגולי נשמות (מהרמ"ע מפאנו), וכן כתב הגיילאנטי הביאו בשל"ה דף ר"ה: (ספר קהלת יעקב - ערך יר). והמעם שירמיהו ראה את חורבן הבית כתב הרמ"ד וואלי (ריש ספרו מרפא לשון) כי שלמה נשא את בת פרעה ביום שנבנה בית המקדש,

בְּאִשֶּׁר הָיָה תַחֲלִית דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו ^{השׂרָאָת הַשְּׂכִינָה עֲלָיו (רש"י)} בְּיָמַי יֵאשְׁיָהוּ בֶן־אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה ^{שֶׁהָיוּ הוּא וְדוֹרוֹ צְדִיקִים (מלבי"ם) וְהַתְּחִיל לְהַתְּנַבְּאוֹת} בְּשֵׁלֶשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ^{יִרְמְיָהוּ נָבִיא כָּל יָמָיו} יֵרְמִיָּהוּ בְּיָמַי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֵאשְׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה ^{שָׂאוּ הַדּוֹר הָיוּ צְדִיקִים וְהַמֶּלֶךְ} רָשָׁע עַד־תֵּם עֲשִׂיתִי־עֲשָׂרָה אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצַדִּיקֵיהוּ בֶן־יֵאשְׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה ^{שָׂאוּ הָעַם הָיוּ} רָשָׁעִים וְהַמֶּלֶךְ הָיָה צְדִיק עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם ^{שָׂאוּ נִתְקַיְּמוּ כָּל נְבוּאוֹתָיו (מלבי"ם)} בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: ^{דַּוְיָהוּ} דְּבַר־יְהוָה אֵלָי לֵאמֹר: ^{הַ} בְּטָרָם אֶצְוֶנְךָ (אֶצְוֶנְךָ קָרִי) בְּבִטָּן ^{מִקּוֹדֵם שְׁנוּצַרְתָּ בְּשָׂן אֲמַךְ} יְדַעְתִּיךָ ^{הַכְרַתִּי בְךָ שְׂאֵתָה הַגּוֹן וְרֵאוּ לְנְבוּאָה} וּבְטָרָם תֵּצֵא מִרְחֹם אֲמַךְ הַקִּדְשִׁיתִיךָ ^{הַ} קִדְשִׁיתִי אוֹתְךָ וְזִמְנֵתִי

עיניים והארות

[I] בטרם אצרך – יכול בעתו, תלמוד לומר זה ספר תולדות אדם, מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון חכמי כל דור ודור, ורשעי כל דור ודור, שנאמר וזרו רשעים מרחם, מספר שנותם ומנין ימיהם וחשבון שנותיהם, סכום פסיעותיהם... וירמיהו נולד מהול, שנאמר בטרם אצרך בבטן ידעתיך. (ילק"ש).

ירמיה הנביא היה מארבעה בני אדם שנקראו יצירים, הראשון הוא היה אדם, השני הוא היה יעקב, השלישי הוא היה ישעיה, הרביעי הוא היה ירמיה, דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתיך. יציאתו של ירמיה לעולם זעק וזעקה גדולה כבחור, ואמר מעי מעי אוהילה, חושש אני לבי קרבי זעו עלי שבר על שבר אני ששברתי כל הארץ. ומנין שאמר ירמיה כן, שכן כתיב מעי מעי אוהילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה אמי, לא עברתני כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות, שמא היו דרכיך כדרך הסוסות ונתת את עיניך באיש אחר. ומנין שאמר ירמיה כן, שכן כתיב ומצח אשה זונה היה לך. כיון ששמעה אמו דברים הללו אמרה, מה ראה זה לומר לי כך שלא בעונתו. פתח פיו ואמר לא עליך אמי אני אומר, ולא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר, שהיא מקשטת את בנותיה ומלבשתן זהורית ומעטרת אותם בזהב, יבואו השונאים וישודדו בהם, שנאמר ואת שדוד מה תעשי. אמר לו הקב"ה בטרם אצרך בבטן ידעתיך, עד שלא יצרתך במעי אמך מניתיך להיות מתנבא על עמי, וענה ירמיהו ואמר לפני הקב"ה, רבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם, אי זה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו, העמדת להם משה ואהרן לא בקשו לרגום אותם באבנים. אינני יכול לצאת ידי ישראל, לא ידעתי דבר כי נער אנכי. אמרה לו רוח הקדש הלא לנער אני אוהב שלא טעם טעם חמא, גאלתי את ישראל ממצרים וקראתים נער, שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו. (ילק"ש).

[II] בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך – מסופר על הצדיק רבי ישראל מקוויניץ, שעוד בימי טל ילדותו כבר נתגלו בו סימני גדלות יחד עם ניצוצי קדושה וטהרה, וקשישי החסידים בפולנייה מספרים, כי בהיותו כבן שש שנים היה מתפלל במתינות ומתוך דביקות והתלהבות, והיה מדקדק בכל מלה של תפילה להוציאה מפיו מתוך כוונה והבנה יתירה.

פעם אחת, בקראו את הפרק "איזהו מקומן של זכחים" קודם התפילה כנהוג, פנה לרבו שלמד אתו תורה ושאלהו: למה אלה הקרבנות שבאו לשם כפרת עוונות חטאים ופשעים, כמו חטאת הצבור והיחיד, אשם גזילות ואשם מעילות, נאכלים רק "לפנים מן הקלעים", בתוך כותלי בית המקדש עצמו, ואילו הקרבנות הבאים

נשמע נהי בכי תמרורים, ואומר כי גדול היום ההוא מאין כמוהו... כיוצא בו אתה אומר דברי עמוס אשר היה בנוקדים, וכי לא נתנבא אלא הוא בלבד, והלא אף חביריו נתנבאו, אלא שהם דברי תוכחות. (ילק"ש).

ר' יהושע דסכנין פתח, עבד משכיל ימשול בן מביש, עבד משכיל זה ירמיהו, ימשול בן מביש אלו ישראל, שבוישו עצמם לע"א, א"ר אבא בר כהנא ייתי ברא דמקלקלתא דתקנת עובדיה, ויוכח לברא דמתקנתא דקלקל עובדיה. ובתוך אחים יחלק נחלה זה ירמיה, דכתיב ויצא ירמיהו מירושלים וגו'.

רבי שמואל בר נחמני פתח, אני אמרתי לכם כי החרם תחרים. אם לא תורישו את יושבי הארץ, ואתם לא עשיתם כן, אלא ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה יהושע, הרי ירמיה בא מבני בניה ועושה לכם דברים שלשבים בעיניכם ולצנינים בצדיכם.

רבי יודן בר' סימון פתח, נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, וכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ואת אמרת כמוך, אלא כמוך בתוכחות, אתה מוצא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה נתנבא ארבעים שנה, וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל, וזה נתנבא על יהודה וישראל, זה עמדו בני שבטו כנגדו, וזה עמדו בני שבטו כנגדו, זה הושלך ליאור וזה הושלך בבור, זה הוצל על ידי אמה, וזה הוצל על ידי עבד, זה בא בדברי תוכחות, וזה בא בדברי תוכחות (ילק"ש).

דבר אחר ירמיה – ירום י"ה, עשר מסעות נסעה השכינה, מכרוב לכרוב מכרוב למפתן הבית... דבר אחר ירמיה, שבימיו נעשה בית המקדש אירימון. דבר אחר שבימיו מתרוממה מדת הדין. בן חלקיהו – א"ר יודן ברבי סימון מאותו שבט שכתוב בו אני חלקך ונחלתך... אמר שמואל בר נחמני ארבעה הם שבאו ממשפחת נכריה, ואלו הם, פנחס, ואוריה, יחזקאל וירמיה. ירמיה היו מזוללים אחריו ואומרים לא מבני בניה של רחב הזונה הוא, וצריך הכתוב ליחסו, דברי ירמיהו חלקיהו.

בארץ בנימין – נתן חלק של בנימין בארץ, מה בנימין לא נתברר יעקב אבינו שהוא מעמיד שנים עשר שבטים עד שנולד בנימין, כך כל הנביאים שנתנבאו על ירושלים לא נתבררה נבואתם עד שעמד ירמיהו, ומה בנימין כל ימים שחיה במעי אמו לא מתה וכיון שיצא מתה, הדא הוא דכתיב ויהי בצאת נפשה כי מתה, כך כל ימים שהיה ירמיהו בתוך ירושלים לא חרבה, וכיון שיצא ממנה חרבה, וזה שירמיה אומר פתיני ה' ואפת, שידלתי ואישתדלית, אפקתני מן גו ביתא וחרבתיה. (ילק"ש).

אוֹתָךְ נְבִיא לְגוֹיִם | וְנִתְּתִיךָ וּמִינִיתִי אוֹתְךָ לְנְבִיא לְכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם (מ"ד): וַאֲמַר אֶהְיֶה אוֹי לִי שֹׂאנִי נִמְנַע מִלְּהוֹכִיחַ, אֲבָל דַּע אֲדַנִּי יְהוָה הַטַּעַם שֹׂאנִי נִמְנַע הוּא כִּי הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר לְסֹדֵר דְּבַרֵּי הַנְּבוּאָה בְּצַחוֹת לְשׁוֹן | פִּי־נֶעַר [II] אָנֹכִי צַעִיר לְיָמִים וְלֹא הוֹרַגְתִּי בָזָה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לִי (מ"ד): וַאֲמַר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר נֶעַר אָנֹכִי אֵל תִּמְאֵן בְּגִלְגַּל הַיּוֹתֵךְ נֶעַר (מ"ד) פִּי עַל־כָּל־ אֵל כָּל הַדְּבָרִים (ד"ק) אֲשֶׁר אֶשְׁלַחְךָ תִּלְוֶךָ: כִּי הֵם מְבִישִׁים אֶל הַמְּשַׁלַּח וְלֹא אֵל הַשְּׁלִיחַ | וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ תִּדְבַּר כִּי אֲנִי אֲשִׁים הַדְּבָרִים בְּפִיךָ (מַלְבִּי"ם): ח אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם פֶּן תִּכְשַׁל בְּלִשׁוֹנְךָ וּיִקְצַפוּ עֲלֶיךָ פִּי־אֶתְּךָ אֲנִי לְהַעֲלֶיךָ מִיָּדָם נְאֻם־יְהוָה (מ"ד): ט וַיִּשְׁלַח הוֹשִׁיעַ יְהוָה אֶת־יָדוֹ | III וַיַּנֵּעַ עַל־פִּי וַאֲמַר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה בָזָה שִׁנְעַתִּי בְּפִיךָ נִתְּתִי דְבַרֵּי הַנְּבוּאָה בְּפִיךָ (מ"ד) שֶׁתְּדַבֵּר בְּחִיתוּךָ לְשׁוֹן בְּלֹא מוֹרָא (ע"פ הַמַּלְבִּי"ם הַגִּיל): ד רֵאֵה הַפְּקֻדֹתֶיךָ | מִינִיתִי אוֹתְךָ (ר"ש"י) הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְהַתְּנַבְּאוֹת עֲלֵיהֶם פּוֹרְעַנְיוֹת (ד"ק) לְנִתּוֹשׁ לְעַקּוֹר אוֹתָם מִמְּקוֹמָם | וְלְנִתּוֹץ חֲלָקִים מֵהֶם וְלְהֶאֱבִיד אוֹתָם לַגֹּמְרִי | וְלְהַרְוֹם כָּל הַבְּנִין כּוֹלֵי (מַלְבִּי"ם) לְבָנוֹת וְלְנָטוּעַ | וְגַם הַתְּנַבָּא עַל הַטּוֹבָה שֶׁל בְּנִין וְנִטְעָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ת"י, ד"ק): יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה יְרַמֶּיחוּ וְאֹמַר מִקַּל [מַטֵּה (מ"ג)] שְׂקָד | טו מֵאִלָּן שֶׁגְּדִלְתָּ בּו שְׂקָדִים (ד"ק) אֲנִי

עינונים והארות

נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם הוציאם ממצרים וקרע להם את הים הוריד את המן הגיו את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם. (רש"י). [III] וישלח ה' את ידו - כל שליחות שהוא אצל יד לשון הושטת ל"א כתרנום ושלח ה' ית פתגמי נביאותיה. (רש"י) [ט] כתב הגאון חיד"א דירמיה הנביא ע"ה ראה רחמי יתברך להקדים שתי שנים למנין ונושנתם, כי בזה יהיה להם תקומה וברנו רחם יזכור זכות אבות, וזהו שרמו 'מקל שקד אני רואה', כלומר זכות אבות גרם זה המהירות, ונרמו ב'מקל שקד', כי 'מקל' הוא אותיות סופי תיבות אברהם יצחק ישראל. שקד הוא ענין מהירות, וזהו 'מקל שקד אני רואה', הבנתי רמז דזכות אבות גרם המהירות לשים שארית לישראל. מקל שקד אני ראה. אפשר במה שהגאון מהר"ר אברהם ז"ל אב"ד דק"ק בריסק, שנת שע"ה הגידו לו בחלום, כי קדוש, קש גימטריא ארבע מאות סטרא אחרא וארבע מאות איש דעשו, ובאמצע דו לשון זיווג להפרידם. ובקדוש ראשון שהוא כנגד בית ראשון, וקדוש שני שהוא כנגד בית שני, היה אהריהם שעבוד, אבל קדוש שלישי שהוא גאולת עולם, כתב אחר כך (ישעיה ג, ג) 'מלא כל הארץ כבודו זה תורף דבריו. ואפשר דירמיה הנביא ע"ה ראה דנברו העונות, והחורבן יהיה אם לא ישוכו. ובעונות נתחברו הת' שהיו נפרדים כרמו בקדוש, ועתה השק נתחברו, ובעון נשארה הד' והו' נסתלק כמו שאמרו ביהר הקדוש. ובמקום שהיה קדוש נעשה שקד, שנתחברו ש"ק ונעשו גימ' ת' דעשו [ארבע מאות איש עמו], ונשארה הד' לבד. ומכל מקום ירמיה הנביא זכר זכות אבות ואמר 'מקל שקד' 'מקל' רמז אברהם יצחק וישראל סופי תיבות מקל, להזכיר זכות אבות אשר היו תק"ב שנים, כמספר ראשי תיבות 'שקד אני ראה' עם הכולל, ועבדו את ה' כל ימי חייהם אפילו בחלום, כמו שכתב בספר חסידים (סי' קס"ה) וזה רצון הבורא יתברך שילמדו זכות על בניו, ולכן אמר לו "הטבת לראות" להזכיר זכות אבות (צוארי שלל, חומת אנך).

בתור גדבה, כמו קרבן תודה ושלמים, נאכלים בכל העיר ולא דוקא במקום הקודש, והלא לפי השכל ההגיוני צריך היה להיות להיפך: קרבנות גדבה, שבעליהם מביאים אותם מתוך רצון ורוח נדיבה, צריכים היו לאכול אותם דוקא במקום טהרה בתוך בית המקדש, מכיון שבאו ממקור טהור ומתוך לב טהור. אבל אלה הקרבנות שבאים מאת חוטאים ופושעים בתור קרבנות כפרה על חטאים חמורים, שלכלכו וזהמו את נפשם ונשמתם, אותם לא היו צריכים להביא אל הקודש פנימה למקום קדושה וטהרה, אלא לאכול אותם ברחובה של עיר, במקום שגם אשפה וזוהמא מצויות שם. המלמד, שהיה ידוע ומפורסם לתלמיד חכם, שמע את שאלתו של תלמידו הקטן, קמט את מצחו, חיפש במפרשי המשנה ולא מצא תשובה, והנה פנה אליו התלמיד הרך בפנים קורנות משמחה ואמר לו: מורי ורבי! כמדומני שמצאתי תשובה לשאלתי ומשפטי ה' צדקו יחדיו: מי שחטא ואשם בעבירות שבין אדם למקום או בין אדם לחבירו, דוקא אותו ואת קרבנו צריכים להכניס במקום הקודש, הוא אשר טומאה רצוצה בתוך גופו, נפשו לקויה ונשמתו נפגעה ונפגמה - הרי ברחובות העיר ילך ויסתאב עוד יותר, ומשום זה צריכים להכניס אותו "לפנים מן הקלעים" לתוך אוויר של קדושה ושל טהרה, כדי שיקבל גם הוא שפע של קדושה ויטהר את עצמו ואת נפשו ממומאתו וחטאתו, ואולם מי שנפשו זכה ונקיה מכל כתם ופגם, ולבו טהור נדב להביא קרבן גדבה לה' הוא איננו זקוק דוקא למקום הקודש, והוא יכול להמצא ולאכול את קרבנו בכל מקום בלי כל חשש, מכיון שנשמתו בהירה (תורת הפטרה). [I] נביא לגוים - לישראל שהיו נוהגים עצמם כעכו"ם כך נדרש בספרי נביא מקרבך וגו' (דברים יח) יקים לך ולא למכחישי תורה הא מה אני מקיים נביא לגוים נתתיך כבני ישראל שהיו נוהגים כעכו"ם ד"א במרם תצא מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקים להם כמוך (דברים יח) זה הוכיחם וזה הוכיחם זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה. (רש"י). [II] כי נער אנכי - איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר

רֹאֵה: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֵאוֹתַי ראיית היטב ונכון כי השקד [י] ממחר להוציא פרח קודם כל האילנות, והוא סימן **פִּי-שִׁקְד** ממחר (רש"י) **אֲנִי עַל-דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ** וא"כ ראיית דבר המרמז על מה שעתיד להיות (מ"ד): יג וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי פעם **שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה** במראה הנבואה **וַאֲמַר סִיר [יא] נְפוּחַ** קדירה מעלה רתיחה **אֲנִי רֹאֶה וּפְנֵי פְנֵי הַרְתִּיחָה** - מקום המעלה רתיחה מרובה **מִפְנֵי** מעבר וכלפי צד **צְפוּנָה (מ"ד):** יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מה שראית סימן הוא כי **כִּי מִצְפוֹן** מבבל העומדת בצפונה של ארץ ישראל (רש"י) **וְתַפְתַּח** תהיה מותרת לבא (רד"ק) **הֲרַעָה** [כי עד עתה כביכול היתה הרעה קשורה(מ"ד)] **עַל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:** טו **כִּי הִנְנִי קָרָא** אשים בלבם [יב] **לְכָל-מִשְׁפְּחוֹת מַמְלָכוֹת צְפוּנָה** שיבואו (רד"ק) **נְאֻם-יְהוָה וּבָאוּ וַנִּתְּנוּ אִישׁ כְּסָאוֹ** כשופטים היושבים על כסא המשפט, מול **פְּתַח שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל-חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל-עָרֵי יְהוּדָה** לשמוע את טענת בעל הרצון (מלבי"ם): טז **וְדַבַּרְתִּי [ג] וְאִז אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִי אֹתָם** אתווכח עם יהודה וירושלים (רש"י) **עַל בַּעֲבוּר כָּל-רָעָתָם** לבקש מהם הדין, א' - **עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי** ולא רק אשר עזבוני אלא ב' - **וַיִּקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים** ואם היה להם תועלת היה פחות קשה, אבל הם ג' - **וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמַעֲשֵׂי יָדֵיהֶם** שיודעים שאין בו ממש (מלבי"ם): יז **וַאֲתָה תֵּאָזֵר מִתְּנִיךְ** לילך בזריזות כאיש חיל (רש"י) **וְקָמְתָּ וְדַבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אַתְּ כָּל-אֲשֶׁר אֲנֹכִי אֲצַנְּךָ אֶל-תַּחַת תַּפְחֹד מִפְּנֵיהֶם** אל תמנע מלהוכיחם (ת"י) ולהתניף להם (מלבי"ם) **פֶּן-אֲתַתֵּךְ** אשבור אותך ואכניע אותך **לְפָנֵיהֶם (רד"ק):** יח **וְאֲנִי הִנֵּה נֹתֵתִיךְ הַיּוֹם לְעִיר מִבְּצָר** נתתי כה בידך כעיר בצורה (ת"י) **וְלַעֲמֹד בְּרִזָּל** שלא יוכלו להטותו ולשוברו **וְלְחֻמֹּת נְהַשְׁתָּ** וחזק כחומה של נחושת כדי שתוכל להתגבר ולהתחזק **עַל-כָּל-הָאָרֶץ** וחוזר ומפרש שיתגבר על **לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֵיהָ לְכַהֲנֵיהָ וְלַעַם הָאָרֶץ** וליתר העם (רד"ק ומ"ד): יט **וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ** כולם ילחמו עליך [יד] **וְלֹא-יִוָּכְלוּ לָךְ** מפני **כִּי-אֲתַתֵּךְ אֲנִי נְאֻם-יְהוָה לְהַצִּילְךָ** מידם (מ"ד): כא **וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר [טז]:** ב **הֲלֹךְ וְקָרָאתָ [טז] בְּאֲזֵנֵי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה** אם הייתם שבים אלי תאוותי לרחם עליכם, כי **זְכַרְתִּי** זוכר אני **לָךְ חֶסֶד** אשר עשיתי עמך בימי **נְעוּרֶיךָ**

עיונים והארות

בנבואה של פורענות, ומוטב שינבא נבואה ראשונה בדברים טובים, ואחר כך יגיד את דברי הפורענות העתידים לבוא, לכן התחיל הפסוק "הלוך וקראת באוזני ירושלים", ויאמר דברי שבת ונחמה, בהקדמה לדברים הקשים שיאמר אחר כך... וזו מדה טובה לשבת תחילה את מי שרוצים להוכיח, אחר כך לומר לו את דברי התוכחה, כדי שלא יבוא לידי יאוש, וגם בפרקי אבות התחילו במשנה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא". [טז] הלוך וקראת - זה היא תחלת הספר, למה נכתב כאן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה. זכרתי לך חסד נעוריך - אחרים אומרים כדאי היא האמנה שהאמינו כי שאקרע להם את הים, שלא אמרו למשה היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך, אלא האמינו ויצאו אחרי משה, עליהם מפורש בקבלה הלוך וקראת וגו'. ומה שכר נטלו על כך, קדש ישראל לה' ראשית תבואתה. ולמה קורא הוא תבואתו, שאין אנו אוכלין אלא מן התבואה, אבל הקרן קיימת לנו לעולם הבא, ולא נכרא העולם אלא בזכות ישראל. שנאמר ראשית תבואתה. וכתוב בראשית ברא אלקים. (ילק"ש).

[י] ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית. (רש"י). [יא] ובתרגום יונתן סיר נפוח וכו' - מלך דרתה כדוד אנה חזי ומקום משירייתיה דמדברין... ועיין ברד"ק שפי' בענין אחר. [יב] ובתרגום יונתן כי הנני קורא - ארי אנה מכלי לכל זרעית מלכות צפונא וכו' [אלא דלכאורה לפירושו קשה דאם מכלה אותם איך יבואו ויתנו איש כסאו פתח ירושלים, וצ"ע]. [יג] ודברתי וכו' - ר"ל אביא עליהם משפט הנמול בעבור רעתם (מ"ד). [יד] ובתרגום פירש ונלחמו אליך - ויהו דנין ומניחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבואתך (ת"י). [טז] ויהי דבר ה' - כתב האברבנאל ז"ל: אחרי שנצטוו ירמיה בנבואה הראשונה, שילך בשליחות הקדוש ברוך הוא ולא ימנע מכך מפני שהוא נער, וגם הודיעו מאין תבוא הרעה הזאת במהירות, ראה הקדוש ברוך הוא, שיהיה קשה בעיני ירמיה לפתוח

[ז] **אֶהְבֶּתְךָ** אהבה שהיתה לי עליך בעת **כָּל־יְמֵי־חַיֶּיךָ** היותך כלה (רש"י) במעמד הר סיני בקבלת התורה (מ"ד), וכן זוכר אני לך את האמונה שהאמנת כשיצאת **לְכַתֵּךְ** והלכת **אֶחָרַי** אחרי שלוחי משה ואהרן (ת"י) **בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא יְרוּעָה** למדבר שאין בו זרע זרוע ואין מה לאכול (מ"ד): **קָדַשׁ יִשְׂרָאֵל** ולזה ישראל נחשבים כתרומה שהיא קודש **לַיהוָה** שלא יאכלנו זך (רד"ק), כי ישראל **רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ** [יח] שהם הטובים והמשובחים מכל האומות (מ"ד) **כָּל־אֹכְלֵיוֹ** הרודפים והבוזזים את ישראל (ת"י) **יֵאֻשְׁמוּ** אע"פ שעם ישראל נענשים עבור חטאם, עכ"ז **רָעָה תָּבֵא אֲלֵיהֶם** על אומות העולם שהרעו להם **נֶאֱמַר יְהוָה** כי זוכר אני להם חסד נעורים חסדי האבות (רד"ק):

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. משפחת החנכי – מדוע הוסיף ה' בהתחלה וי' בסוף? וכן לכולם. תשובה.....
- ב. ובני קורח לא מתו – מדוע? תשובה.....
- ג. מי הם: זרח, אזני, ישוב, אחירם, שפופם, שוחם, תשובה.....
- ד. הסבר: על פי הגורל תחלק נחלתו. תשובה.....
- ה. למה נסמכה פרשת בנות צלופחד לכאן? תשובה.....
- ו. כתוב בפרשה: מחלה נועה חגלה ומלכה ואח"כ בפרשת מסעי כתוב: ותהינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה – מדוע שינה הכתוב? תשובה.....
- ז. כי בחטאו מת – איזה חטא? (ב' דעות) תשובה.....
- ח. ויקרב משה את משפטן לפני ה' – האם משה לא ידע את ההלכה? תשובה.....

עינים והארות

בתוך הבית וכתב את האגרת אל המקום שאשתו ובניו שם (אלמלא אשתו ובניו של מלך שעושין לו נחת רוח בתוך הבית וכתב את האגרת ולא חזרה האגרת ביד השליח) אלמלא אשתי ובני שלי שעושין לי נחת רוח בתוך הבית החרבתי את המקום כך אלמלא הם ישראל לא נברא העולם ונחרב העולם לכך נאמר קודש ישראל לה' ראשית תבואתה ונאמר ה' קנני ראשית דרכו ונו'. (תנא דבי אליהו רבה – פרק יד).

ד"א למה משלך כחול מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמצו ונותן לעיסה או לתוך התבשיל אין כל בריה יכול למעמו שהוא מקהה את שיניו כך הם ישראל כל מי שהוא בוזז או גוזל בעולם הזה הוא מקהה את שיניו לעתיד לבא למה שהוא קדש שנאמר (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה' וכל מי שנוגע בקדשים חייב (במדבר רבה ב יג).

קדש ישראל לה' ראשית תבואתה – יש לפרש בדרך רמז, כי הנה ידוע שעל ההורים מוטלת חובה קדושה לנמנע בלב הילד אהבת תורה ויראת שמים. בעוד הוא נמצא בראשית חייו ומוטל בעריסה, וככל שמקדימים לפעול ולהשפיע על הילד הדרך, רב הסיכוי שהחינוך יניב פרי הילולים לשם ולתפארת.

וזהו שאומר הכתוב: "קדש ישראל לה'" – אם רוצים ההורים שהילד יהיה קדוש לה' ויגדל במעלות התורה, אזי "ראשית תבואתה" – צריך בראשית הדרך להנכו לתורה ויראה.

[ז] זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. אפשר במה שאמרו ז"ל (תנא דבי אליהו רבה סוף פכ"ג), בשעה שיצאו ישראל ממצרים, כרתו ברית לעשות חסד זה עם זה. ונתבאר אצלי הדל במה שכתב בזהר הקדוש, כי במצרים זכו למצה אות ה' שהיא השכינה, ואחר כך יזכו למצוה אותיות ו"ה, קוב"ה ושכינתיה. ולכן ישראל נתחכמו מאד בשעת יציאתם לעשות חסד זה עם זה, כדי לזכות למצוה לייחד קוב"ה ושכינתיה. וזה שכתוב 'זכרתי לך חסד נעוריך' מה שהשתדלת לעשות חסד איש לרעהו, וכונתך 'אהבת כלולתיך' ליכלל ולחבר קוב"ה ושכינתיה. וע"י זה זכית למעלה עליונה לכתך אחרי דכתיב (שמות יג, כא) 'זה' הולך לפצהם' ואמרו בזהר הקדוש שהיא המדרגה יותר עליונה ללכת אחר השכינה. (החיד"א אהבת דוד דרוש ו).

[יח] בוזז"ק כתב, זכו ישראל להתקרי אחים לקוב"ה דכתיב למען אחי ורעי לבתר אקרוך קודש ממש דכתיב קודש ישראל לה'... קודש ולא אנשי קודש, בנינו כך "כל אוכליו יאשמו" (זוה"ק פ' משפטים דף קכב).

ואמר לי רבי (נ"י שני דברים יש בלבבי ואני אוהבך אהבה גמורה) שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה ואלו הן תורה וישראל אבל איני יודע איזה מהם קודם אמרתי לו בני דרכן של בני אדם אומרים התורה קדמה שנאמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו ונו' אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר (ירמיה ב) קודש ישראל לה' ראשית תבואתה משל למלך שהיה לו אשה ובנים